

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala

Joonas Alliksaar
Kriitiline diskursusanalüüs kanepi meediakajastusest Eestis
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kaspar Kruup, MA

Tartu 2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Empiiriline ja teoreetiline kontekst	6
Kas tänane narkopoliitika on vilja kandnud?	6
Kanepist kangemate ainete või sõltuvuse juurde	11
Kanep ja noored tarvitajad	16
Ajakirjanduse roll kanepi diskussioonis	19
2. Tekstide valik ja meetod	23
3. Tulemused	31
3.1. Struktuur	31
3.2. Sõnavara	45
3.3 Grammatika	52
3.4. Diskursiivsed praktikad	60
3.5. Seletamine ehk sotsiaalne analüüs	67
4. Järeldused	75
Kokkuvõte	81
Summary	83
Kasutatud kirjandus	84

Sissejuhatus

Viimase aastakümne jooksul on ülemaailmses narkopoliitikas näha olulisi leevenemise märke. Senise peamiselt keelava lähenemise asemel on osade lääneriikide valitsused hakanud katsetama osade narkootiliste ainete, eeskätt kanepi legaliseerimist või kaubana reguleerimist, näiteks muutes aine väikestes kogustes enda tarbeks omamise legaalseks. 2021. aasta seisuga on kanepi isiklikuks tarbeks omamise ja tarvitamise legaliseerinud Kanada, Uruguay, Gruusia ja Lõuna-Aafrika Vabariik, samuti on seda teinud või kavatsusest teada andnud USA 15 osariiki (DISA, 2021). Eeskätt Kanada ja hulga USA osariikide uued lähenemised on tekitanud kanepiteemalist diskussiooni nii siinses kui ka rahvusvahelises meedias. 2020. aasta detsembri lõpus kirjutas Tallinna Ülikooli digitehnoloogiaste instituudi õppejõud Marianne Paimre (2020) Postimehe arvamuses, et “USA ja Kanada kanepi seadustamise kogemustest tasub õppida, et olla muutuseks valmis kui seadustamiselaine ükskord ka Eestisse jõuab”. Paimre väljaütlemises on juba sees eeldus, et kanep ühel päeval Eestis ka legaalse staatuse omandab. Kuid Paimre arvamusele jääb kanepi teemat puudutava meediakajastuse seas silma pigem erandi kui reeglina.

Sotsiaalsed muutused saavad demokraatlikus ühiskonnas toimuda diskussiooni ja avalikkuse surve kaudu. Valitsus ei saa reeglina viia sisse poliitika, mida rahvas ei toeta. Avaliku arvamuse kujundamisel ja erinevate sotsiaalsete probleemide üle arutlemisel on esmajärguline roll meedial. See, millest meedias kirjutatakse, mõjutab seda, millest inimesed mõtlevad. Eestis on kanep hetkel ebaseaduslik, mis mõjutab mõistetavalt ka meie ühiskonnaliikmete, sh ajakirjanike diskursiivseid ja sotsiaalseid praktikaid – iga kanepit käsitlev meediatekst sisaldab lähtepunkti, et kanep on Eestis ebaseaduslik.

Selleks, et diskussioon saaks tekkida, peab kuskilt tekkima selleks ajend. Kanepiteemalise diskussiooni algatamise ajendina võib täna vaadelda senist Eesti narkopoliitikat, mis ei ole nähtavasti oma eesmärgi täitnud, kuna Euroopa Liidus jääb Eesti narkootikumide tarvitamise poolest silma kõrge surmaga lõppenud kangete narkootikumide üledooside arvu (Filippov, 2008) (Delfi, 2013) (Luts, 2018) ja kanepit tarvitanud inimeste osakaalu poolest. Tervise Arengu

Instituudi 2018. aasta uuringust ilmneb, et kanepit on Eestis oma eluea jooksul tarvitanud iga neljas inimene ning see on ühtlasi ka kõige levinum ebaseaduslik narkootiline aine, mida inimesed elu jooksul proovivad (Lõhmus, Abel-Ollo, 2018). Kui meie narkopoliitika üheks eesmärgiks on ainete kättesaadavust ühiskonnas piirata, siis kanepi puhul paistab see läbikukkunud olevat. Uuringu põhjal tunneb üle kolmandiku (36%) eestlastest kedagi, kes tarvitab narkootikume, ja veel enam (38%) vastajaid kinnitas, et kui neil tekiks soov kanepit saada, oleks seda kerge teha (*ibid.*).

Kuivõrd kanep on meie ühiskonnas levinuim narkootiline aine, siis kindlasti on see üheks ajendiks, miks kanepi ja selle seadusandliku staatuse muutmise üle võiks diskuteerida. Vähem oluline ei ole ka meie narkopoliitika mõju rahvatervisele. Kui kanep on inimeste tervisele kahjulik, siis kas aine tarvitajate karistamine on parim viis võimalike kahjude ennetamiseks ja ravimiseks? Vastuse sellele küsimusele andis näiliselt PPA ise, käivitades koostöös Tervise Arengu Instituudiga 2018. aastal projekti kanepitarvitajate suunamiseks nõustamisele, selle asemel, et iga väikese koguse omaja või tarvitaja suhtes väärteomenetlus alustada (Rudi, 2018). Kui ka kanepiga vahele jäänud inimestele karistuste määramisel võetakse praegu arvesse vaimse tervise aspekti ehk kanepit kuritarvitanud inimestesse suhtutakse kui abivajajasse, mitte kriminaali, siis mil määral võiks see peegelduda ka meie kehtivates seadustes?

Küsimusi nendele vastustele saab leida ainult läbi tsiviliseeritud ja teadusmaailma poolt kinnitatud faktidega toetatud diskussiooni, mille platvormiks ongi meie meedia. 2018. aastal leidis ajalehtedes ja alternatiivväljaannetes kokku pea 300 artiklit, mis käsitlesid narkootikume, millest enim jagamisi pälvisid Facebookis peamiselt kanepiteemalised artiklid (Kangur, 2019). Kanepi diskussioonis võiks ajakirjandusel olla erinevate arvamuste ja argumentide vahendaja roll, kuigi minevikus on näiteks ERRi juhatuses antud selge sõnum teema summutamiseks (Lakson, 2015).

Esialgse lugemise põhjal võib kohalikes kanepi kohta kirjutatud meediatekstides välja tuua meditsiinilise diskursuse ehk kanepi mõju inimeste tervisele, samuti juriidilise (ebaseadusliku

aine tarvitamisega kaasnevad tagajärjed), majandusliku (kanepi legaliseerimise majanduslik külg) ja kultuurilise (kanepi tarvitamine isiklikuks lõbuks) diskursuse.

Oma töös soovin kriitilise diskursusanalüüsi abil välja selgitada, mil määral on meie ajakirjanduses avaldatud kanepiteemaliste tekstide käsitus ja neis esinevad diskursused diskussiooni keelavad või lubavad.

Kuna kriitilise diskursusanalüüsi meetod on just nimelt kriitiline (st mitte neutraalne), siis mängib selles olulist rolli ka uurija enda positsiooni, mis kriitilist analüüsi motiveerib ning uuritavate kategooriate määramist ja tulemuste tõlgendamist suunab. Analüüs tõukub seisukohast, et kui Eesti senine narkopoliitika ei ole vähemalt kanepi osas vilja kandnud, siis peaks ülemaailmselt muutuvate narkopoliitikate valguses meedia toetama avatud ühiskondlikku diskussiooni kanepi üle ning mitte sellist ühiskondlikku arutelu takistama või pidurdama. Seega on minu positsioon arutelu toetav ning arutelu pidurdamist kritiseeriv. Arutelu lõpptulemuse osas (legaliseerimine või mitte) ma selles töös mingit positsiooni ei võta ning keskendun ainult diskussiooni võimaldamise ja takistamise analüüsile.

Täna oma juhendajat Kaspar Kruupi, kelle julgustavate sõnade, kriitilise mõtlemise ja laiapõhiste teadmisteta kriitilise diskursusanalüüsi hingeelust, oleks see töö sündimata jäänud.

1. Empiiriline ja teoreetiline kontekst

Kas tänane narkopoliitika on vilja kandnud?

Milline on Eesti praegune narkopoliitika ja kas see võiks olla teistsugune? Eesti ühiskonnas on narkootikumidest rääkides väga olulisel kohal meditsiiniline diskursus. 21. sajandi lõikes oleme üledoosist tingitud narkosurmade osas nii Euroopa Liidu kui ka maailma esimikus figureerinud ning tulnud mitmel aastal Euroopa Liidus edetabelis liidriks (Luts, 2018) (Filippov, 2008) (Delfi, 2013) (dataUNODC, i.a.). Kõrge üledoosist surnud inimeste arvu taga on Eestis fentanüül (Jakobson, 2016) – äärmiselt tugevatoimeline ja sünteetiline opioid (Narko.ee, i.a.). Eesti fentanüüli epideemia on jõudnud ka välismaediasse, näiteks pälvisime 2019. aastal tähelepanu Briti väljaandes *The Economist* (2019), kus meie digipädevuse ja kõrge kirjaoskuse kõrval toodi välja ka Euroopa kõrgeimat narkosurmade hulka Euroopas. Fentanüül toimib siin kontekstis eelkõige selgeid ja arusaadavaid mõõdikuid pakkuva näitena. Kehtiva narkopoliitika puudulikkuse teadvustamine võiks loogiliselt kannustada skeptilist käsitlust ka muid narkootilisi aineid puudutavates diskursustes – selle töö kontekstis tähendab see kanepit. Kui kehtiv narkopoliitika on viinud ilmselgelt soovimatute tagajärgedeni ühe aine puhul, siis mis küsimusi võiksite selle teadmise valguses teiste ainete kohta küsida?

Kanepi puhul võiks esimene küsimus olla kehtivate seaduste efektiivsus ning mõistagi ka legaliseerimine. Taandub ju kanepidiskussioon lõpuks küsimusele, kas kanepi keelustamine on kõige parem lahendus ühiskonna ja rahvatervise vaatepunktist? 2021. aasta alguse seisuga on kanepi täielikult ehk mitte ainult meditsiinilistel eesmärkidel tarvitamiseks legaliseerinud Kanada, Uruguay ja ka mitmed USA osariigid – Alaska, Arizona, California, Colorado, Illinois, Maine, Massachusetts, Michigan, Montana, Nevada, Oregon, Vermont, Washington. Kanepi legaliseerimine riiklikul tasandil on arutamisel ka Mehhikos (Hoban, 2020).

Eesti narkopoliitikat mõjutavad ookeani taguste riikide narkopoliitikast otsesemal moel muidugi kanepiga seonduvad suundumused Euroopas üldisemalt, mille kohta annab põhjaliku ülevaate Lauri Heinsalu (2014) oma magistritöös “NARKOPOLIITIKA SUUNDUMUSTE TAUSTAL

KESKENDUDES KANEPILE”. Üle-euroopalise narkootiliste ainete keelupoliitika aluseks on 1961. aasta ÜRO konventsioon, millega on liitunud kõik Euroopa riigid, kuid tegelikud lähenemised konventsiooni rakendamisel erinevad riigiti. Näiteks toob Heinsalu (2014) välja, et “Hollandis on kanepi tarbimine olnud dekriminaliseeritud juba 30 aastat. Skandinaavia riikides on karistuslik õiguslik režiim illegaalsete narkootikumide osas samas siiani säilinud.

Hollandis ei ole kanep legaliseeritud riiklikul tasandil, kuid eksisteerib vabadus tarvitada kanepit nn kanepikohvikutes ja aine väikestes kogustes omamine ei ole ebaseaduslik. Hollandi narkopoliitika on alates 1976. aastast, mil “tolerantne poliitika” jõustus, muutunud vastavalt selle mõõdetavale efektiivsusele. Näiteks muutus sealne narkopoliitika tunduvalt kontrollivamaks 90ndatel, mil uued ained, eeskätt MDMA/*ecstasy* levima hakkasid ja neid Hollandis hulgaliselt tootma hakati (Ooyen-Houben ja Kleemans, 2015). Organiseeritud narkokuritegevuse vastu võitlemine muutus olulisemaks ja Hollandi senine lähenemine narkootiliste ainete lubamisele sai kriitika osaliseks. Ooyen-Houben ja Kleemans (2015) kaardistavad ja kirjeldavad Hollandi narkopoliitika muutumist ja mõju kanepikohvikutele, ainete tarvitamisele, organiseeritud kuritegevusele ja opiaatide ning kokaiini tarvitajatele läbi aastate, illustreerides, kuidas paindlik ja innovatiivne narkopoliitika võib olla positiivne ainete tarvitajate tervise vaatepunktist, aga tuua kaasa ka kõrvalmõjusid, mida tuleb adresseerida, näiteks kritiseerisid Saksamaa võimuesindajad 1980ndatel Hollandi poliitikat, kuna sakslased hakkasid üle piiri Hollandis narkootilisi aineid soetamas käima (Chatwin, 2003: 570). Vastuargumendiks Saksamaa võimuesindajate kriitikale toodi Hollandi poolt aga Saksamaa tollane küllaltki karmi ja represseeriv narkopoliitika, mille mõju arvati olevat narkoturismile suuremaks ajendiks kui naaberriigi liberaalse lähenemine (ibid). Teiste riikide kogemus näitab siiski, et ületaolise narkopoliitikaga võrreldes võib dünaamiline ja paindlik poliitika olla parimaks lahenduseks uute ja vanade ainetega seotud probleemidega tegelemiseks.

Ülejäänud liikmesriikides on liigutud kanepi tarbimise ja omamise eest karistusliku režiimi leevendamisele.” Samuti toob Heinsalu välja, et kuigi “illegaalsete narkootikumide omamise eest on kriminaalkaristused ette nähtud kõigis uutes liikmesriikides”, erineb reaalne karistuspraktika seadusest ja osades riikides (sh Eestis) on väikeste koguste omamine väärtetu. Välja tasub tuua

ka erinevused Euroopa Liiduga enne ja pärast 2004. aastat liitunud riikide osas – *Euroopa Liiduga liitumise tarbeks kandidaatriikides vastu võetud narkovastased meetmed olid üldiselt karistuslikud keelumeetmed. Vanemate liikmesriikide seas oli olemas juba suundumus narkootikumide tarvitajate leebemale kohtlemisele ja kahju vähendamise poliitika viljelemisele.* Eesti narkopoliitika kujunemisel mängib seega olulist rolli ka Euroopa Liidu laiem narkopoliitika, mis on suunatud kahjude vähendamisele, kuid ka riigis enne Euroopa Liiduga liitumist kujunenud lähenemine narkopoliitikale.

Võimalike narkopoliitikate seast on Eesti riik valinud selgelt keelava lähenemise – narkootikumide tarvitajad on kurjategijad ja neid tuleb karistada. Eestis on seadusega keelatud kõikide levinud narkootikumide omamine, tarvitamine ja vahendamine (Riigi Teataja I, 2020). Narkootikumidena käsitletavat ainet on üles loetletud Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduses (2020). PPA kohustuste hulka kuulub täna kõikide keelatud narkootiliste ainete vastane tegevus, sealhulgas kanepi levitajate leidmine. Eestis ei ole täna kanepi väikeses koguses omamine ja tarvitamine kuritegu, vaid väärtegu. Kuritegelik on kanepi kasvatamine enda tarbeks või müügiks, seda reguleerib karistusseadustiku § 188. Eesti narkopoliitika suundumusi kirjeldas Heinsalu (2014) järgmiselt: “Kahju vähendamine on Eestis seni teisejärguline ning riik soovib taluda ainult legaalsete narkootikumide tarvitamist, teiste suhtes nähtub nulltolerants.”.

2020. aastal Tervise Arengu Instituudi (2021) poolt läbi viidud rahvastiku tervisekäitumise uuringust selgus, et võrreldes kahe aasta taguse ajaga on Eestis kanepitarvitamine nooremate inimeste seas kasvanud. Viimase 12 kuu jooksul oli narkootilisi aineid tarvitanud 7,1% vastanutest ning kõige sagedamini tarvitati kanepit. Vanuserühmas 16-24 oli viimase 30 päeva jooksul kanepit tarvitanud 20,8% meestest ja 10,3% naistest.

Arvestades kanepi laia levikut Eesti ühiskonnas, võiks Eesti meedia toetada avalikku diskussiooni kanepi ümber mitte ainult legaliseerimise osas, vaid ka ka muudel teemadel, näiteks avada kanepi mõjusid ja tarvitamise põhjuseid.

Kanepist rääkides esinevad diskursused

Loogilise arutluse kohaselt mõjutab kanepi seadusandlik staatus ka ühiskonna ja selle liikmete kanepiga seotud diskursiivseid ja sotsiaalseid praktikaid.

Võib eeldada, et riigis, kus kanep on ebaseaduslik, räägitakse ja suhtutakse sellesse teisiti kui riigis, kus see on riiklikul tasandil legaliseeritud või selle müük reguleeritud, seda nii meedias kui ka individuaalsel tasandil. Tõenäoliselt ei räägi inimesed kanepist ja teistest ebaseaduslikest ainetest nii vabalt Eestis kui seda tehakse näiteks Hollandis, kuna ainete legaalne staatus on erinev. Narkootilisi aineid puudutav diskursiivne kord mõjutab ka meedia kajastust kanepist. Ajakirjandusel on oluline roll avaliku arvamuse kujundamisel ja olemasolevate diskursuste taastootmisel ja muutmisel. Kuna Eestis on kõik narkootilised ained, sh kanep ebaseaduslik, siis võib eeldada, et ka ajakirjanikud ei ole narkootiliste ainete kajastuses ja käsitluses nii liberaalsed kui teistsuguse narkopoliitikaga riigis.

Kanepi kohta avaldatud meediatekstide puhul saab eeldatavalt rääkida näiteks keelavast ideoloogiast – kanep kui narkootiline aine peab olema iga hinna eest keelatud – ja diskussiooni lubavast ideoloogiast – kanepist tuleks rohkem rääkida, et ühiskonna liikmed mõistaksid selle aine olemust, mõju ja tagajärgi.

Demokraatlikus ühiskonnas on uute poliitikate sisseviimise eelduseks avalik diskussioon. Riikides, kus kanep on legaliseeritud (näiteks Kanada, mitmed USA osariigid) on legaliseerimisele eelnenud debatt, millesse panustavad nii poliitikud, kodanikud kui ka mõistagi ajakirjanikud. Riigis kehtivad seadused mõjutavad suuremal ja vähemal määral kõiki ühiskonnaliikmeid ning selleks, et seadust muuta, peab sellele eelnema arutelu, mille käigus põhjendatakse seniste poliitikate eesmärgi ja analüüsitakse nende senist mõju. Seejärel tuleb arutelule muutuste küsimus – kas midagi saaks teha paremini ja kuidas senist poliitikat muutama peaks?

Kanepit kajastavate ajakirjanduslike tekstide analüüsiks on minu peamiseks küsimuseks see, kas tekst taastoodab pigem lubavat või keelavat diskursiivset korda. Lubav diskursiivne kord on siin kanepit puudutavat diskussiooni toetav käsitlus, keelav aga diskussiooni summutav käsitlus.

Näiteks võib lubava käsitluse alla liigitada meediateksti, milles domineerib meditsiiniline diskursus, kuid kus räägitakse kanepi ravivõimalustest ja võrreldakse selle tervisekahjusid teiste levinud narkootikumidega nagu alkohol ja tubakas. Keelava käsitluse alla võib kuuluda meediatekst, kus kanepi meditsiinilise diskursuse raames keskendutakse ainult kanepi tarvitamise riskidele ja negatiivsetele tagajärgedele ilma laiemat konteksti avamata.

Majanduslik diskursus, mis käsitleb kanepit peamiselt kui riigi sissetulekuallikat, on pealtnäha diskussiooni lubav, kuna tõstatab iseenesest küsimuse kanepi legaliseerimise ja selle võimalike majanduslike mõjude üle. Viimati tõstatas majandusliku diskursuse meedias Marianne Paimre 2020. aasta lõpus, tuues näiteid kanepi legaliseerimise majanduslikest mõjudest USA osariikides ja arutledes ka legaliseerimise paratamatuse üle: “Ent kindlasti jõuab mingil hetkel legaliseerimislaine ka siia kanti ning selleks ajaks tasub aegsasti valmis olla, et muutusest võimalikult palju kasu saada (näiteks täiendava maksutulu ja turismisektori edendamise kaudu).” (Paimre, 2020).

Juriidiline diskursus lähtub sellest, et kanep on ebaseaduslik aine – “Kanepi või ükskõik millise muu narkootilise aine tarvitamine arsti ettekirjutuseta on seadusega keelatud.” (Põld, 2015) – ja on esialgsel hinnangul olemuselt diskussiooni keelav, kuna heidab kõrvale asjaolu, et kanep on Eestis, küll aga mitte igas riigis keelatud.

Eestis on kanepiga seotud seadusandlusest, sealhulgas kanepi legaliseerimisest räägitud juba vähemalt kümme aastat (ERR, 2011) (ERR, 2019). Kanepi meediakajastuse hulk erineb aastate lõikes, kuid tänaseni ei ole ükski diskussioon muutust ega tegelikult ka suuremat avalikku arutelu kaasa toonud. Poliitiliste ja ühiskondlike muutuste algatamisel on ajakirjandusel väga oluline roll, kuna meedia vahendab laiemale avalikkusele reaalsust ning panustab seeläbi ka erinevate diskursuste taasloomisesse. Kui meediatekstides domineerib pidevalt näiteks diskussiooni

summutav diskursus – kanepist ei ole vaja rääkida, sest see on ebaseaduslik – on tõenäosus kanepiteemalise arutelu tekkimiseks ka väiksem.

Käesolev töö keskendubki kanepi meediakajastusele ja meie meediaruumis eksisteerivatele diskursustele ning kuigi kanepist ei ole teada surmava üledoosiga lõppenud juhtumeid (Calabria jt, 2010: 318-330), mis on fentanüüli puhul levinuimaks surmapõhjuseks, siis seos kahe pealtnäha radikaalselt erineva aine vahel Eesti Politsei ja piirivalveameti (edaspidi PPA) peadirektori sõnul olemas. PPA peadirektori Elmar Vaheri sõnul on just kanep “hüppelauaks”, mille kaudu jõutakse fentanüülini ning kanepi kaudu jõutakse sõltlaseks palju sagedamini kui alkoholi kaudu (Anvelt, Poom, 2017). 2017. aastal Eesti Päevalehele antud intervjuus rääkis Vaher eeskätt noortest ehk alaealistest kanepitarvitajatest. Ka Tervise Arengu Instituudi (2020b) andmetel on narkootikumide, sealhulgas kanepi tarvitamine noorte ja laste seas “kasvavaks probleemiks”. Kuid kui tugev on tegelik seos kanepi ja raskemate narkootiliste ainete ni jõudmise vahel?

Kanepist kangemate ainete või sõltuvuse juurde

Kanepi kui “hüppelaua” (ingl k *gateway*) argument, mida Elmar Vaher Eesti Päevalehele antud intervjuus puudutas, on levinud nii meedias kui ka poliitikute seas ja pealtnäha ka väga loogiline – inimene proovib esmalt “kergemaid” aineid nagu kanep ja liigub seejärel edasi “kangemate” juurde nagu opioidid. Kuid kanepi ja fentanüüli tarvitamise vahele ei tasu rutakalt korrelatsiooni otsima tormata.

Tööstuslik kanep (ingl k *hemp*) on algupäraselt looduses esinenud taim, mida inimesed on aretanud juba tuhandeid aastaid (Russo, 2007: 1622) selle füüsiliste omaduste pärast, näiteks köite ja tekstiilide tootmiseks. Juba vanades tsivilisatsioonides tarvitati kanepit (siin juba *cannabis sativa*) ka psühhotroopse seisundi saavutamiseks ja meditsiinilistel eesmärkidel. Näiteks on kanep nimetatud ühe viie püha taimena iidse India Atharva Veda pühatekstis, kus seda kutsutakse “taimeks, mis vabastab meid ärevusest” (Russo, 2007: 1631).

Kanepialaste teadusallikate leidmisel keskendusin eeskätt longituuduuringutele, mis hõlmasid pikema ajaperioodi jooksul avaldatud uuringute kokkuvõtteid, eeldusega, et nendes leitud järeldusi saab kasutada üldistavamalt kui ühe konkreetse uuringu omi.

Põhjuseid kanepi tarvitamiseks on uuritud hulgi ning mitmete teadusuuringute andmetel erinevad need individuaalselt, kuid on sageli seotud tarvitaja keskkonna, perekonna (Guxensa, Nebot, Ariza ja Ochoa, 2007:258-259) ja teiste individuaalsete faktoritega nagu näiteks stress ja ärevus (Hyman, Sinha, 2009:408-409). Mitte-meditiinilisel eesmärgil kanepi tarvitamisest rääkides mõeldakse eeskätt taime tuntuimat toimeainet psühhoaktiivset endokannabinoidi Δ 9-tetrahydrokannabinooli, mida tuntakse peamiselt lühendi all THC. Kanepit mõnuainena tarvitades sõltub aine efekt nii saadud doosist, tarvitamise meetodist, tarvitaja eelnevast kogemusest ainega kui ka meeleolust ja keskkonnast (ingl k *set and setting*) ehk tarvitaja suhtumisest kanepisse, meeleseisundist ja ka tema sotsiaalsest keskkonnast (Hall, Degenhardt, 2009:1383).

THC-d on Eesti ajakirjanduses nimetatud ka kanepi sõltuvust tekitavaks toimeaineks (Sepp, Metsmaa, 2019) (Elu24, 2019). Kanepisõltuvuse defineerivad Curran jt (2016: 299) järgmiselt: “sõltuvus on omandatud krooniline taastuv häire, mida iseloomustab tugev motivatsioon pidevalt tegevust korrata hoolimata negatiivsetest tagajärgedest”. Rahvusvahelise haiguste käsiraamatu (MTO, 1993) järgi on sõltuvussündroomi olulisimaks iseloomujooneks “tung (sageli tugev, vastupandamatu) psühhoaktiivset ainet (mis võib, aga ei pruugi olla arsti poolt ordineeritud), alkoholi või tubakat tarvitada.” Kanepi puhul on Currani jt (2016: 298) hinnangul sõltuvuse tekkimise tõenäosus üheksa korda kõrgem psühhoosi tekkimise ohust, millest viimast on Eesti meedias mitmetes kanepiteemalistes artiklites peamise kanepi negatiivse tagajärjena välja toodud (Päärt, 2019) (Maran, 2016) (Kärmas, 2015). Teises kanepisõltuvust käsitlevas uuringus leiti, et kanepi tarvitajatest umbes 9% ilmnevad aine sõltuvuse mudeli järgi sõltuvuse tunnused (Zehra jt, 2018: 441). Kanepi, nagu ka teiste ainete puhul, mõjutavad sõltuvusse sattumise riski siiski ka teised tegurid peale pelgalt aine tarvitamise. Küll aga on oluline teadvustada sõltuvust kui riski, mis võib kaasneda kanepi tarvitamisega. Tähtis on siinkohal eristada vaimne sõltuvus füüsilisest. Nii kanepist kui ka fentanüülist on võimalik sõltuvusse jääda, kuid sõltuvuse tegumood on

erinev. Käsitledes sõltuvust Rahvusvahelise Haiguste Klassifikatsiooni (edaspidi RHK) (i.a.) järgi, on selle tunnusteks nii “tugev tung või sundmõte tarvitada ainet” ja “võimetus kontrollida aine tarvitamisel käitumist, tarvitamise kestust ja aine hulk,” kui ka “aine tarvitamise jätkamine vaatamata ilmsetele kahjustavatele tagajärgedele”. Fentanüüli ja teiste opioidide puhul saab rääkida füüsilisest sõltuvusest, kuna juba haiglaravis opioide valuvaigistina kasutades ilmneb patsientidel tolerantsi ja füüsilise sõltuvuse tunnuseid (Trang jt, 2002: 1). RHK käsitleb kannaboinoidide sõltuvust vaimse häirena, mis vajab ravi (ICD.Codes: F12.20, i.a.), samas kui opioidide, sh fentanüüli sõltuvust iseloomustab lisaks vaimsele sõltuvusele ka füüsiline sõltuvus opioididest (ICD.Codes: F11.2). Lihtsalt öeldes on kanepi tarvitajate sõltuvus peamiselt vaimne (inimene tarvitab ainet soovitud meeleseisundi saavutamiseks, kuid ei tunne füüsilist tungi seda teha), samas kui fentanüüli ja teiste opioidide tarvitajate ajendiks on sageli füüsiline vajadus ainet uuesti ja uuesti tarvitada.

Laiemalt sõltuvusest, eriti kanepist rääkides, tuleb seega sisse tuua ka vaimse tervise diskursus. Mistahes aine kuritarvitamisel – oluline erinevus sõltuvusest – ja sõltuvuse väljakujunemisel mõjutavad indiviidi mitmed tegurid lisaks aine sõltuvust soodustavale iseloomule. Kindlasti ei saa väita, et ainetest jäävad sõltuvusse ainult “elu hammasrataste” vahele jäänud inimesed, kuna sõltlasi leiab ka paljude meie ühiskonna väärtuste järgi “edukate” inimeste seast. Kuidas ajakirjanduses sõltuvusest ja sõltuvuse käes olevatest inimestest räägitakse, milline on nende tekstide raamistus ja domineerivad diskursused, peegeldavad ja mõjutavad ka laiemalt ühiskonnaliikmete seas eksisteerivaid diskursusi.

Fentanüül tugevatoimelise opioidina on äärmiselt sõltuvust tekitav aine igas mõttes (Narko.ee, i.a.) ja erinevalt kanepist on fentanüüli tarvitajal võimalik liialt suure doosi või aine kõrvalmõjude tõttu võrdlemisi kergesti surra. Kuna fentanüüliga on seotud enamik Eestis üledoosidest tingitud surmi, on Elmar Vaheri ja ka teiste PPA töötajate (Silm, Luud, 2015) toodud seos kanepi ja kangemate narkootikumide vahel pealtnäha olulise tähtsusega hukkunute ennetamisel. Seda juhul, kui kanep on tõesti hüppelauaks kangemate narkootiliste ainete, eriti fentanüüli juurde jõudmisel.

Narkootiliste ainete, eeskätt kanepi hüppelaua teooria on ringlenud aastakümneid ja hoolimata vastuolulisest sisust mõjutanud märkimisväärselt narkopoliitikaid ja ka debatti kanepi legaliseerimise üle (Melberg, Jones ja Bretteville-Jensen, 2009). Hüppelaua teooriat on oma hoiakute õigustamiseks kasutanud 2010. aastal näiteks toona senaatorina ja täna presidendina USA riiki teeniv Joe Biden. Kuid järgneva kümne aasta jooksul ütles ka Biden teooriast lahti väites selgelt, et tema arvates ei ole kanepi puhul tegu “väravaga kangemate narkootikumide juurde” (Angell, 2020). Teooriat on ka teadlased kritiseerinud juba aastakümneid ja nähtavasti on kriitika mõjutanud ka viimaste aastate jooksul lõdvenema hakanud USA muidu karmi narkopoliitikat. Kui Eesti tänane kanepit puudutav narkopoliitika hõlmab ja toetab eeldust et kanepi juurest jõuavad inimesed edasi “kangemate” narkootikumideni, sealhulgas surmava fentanüülini, siis tuleks seost kanepi ja teiste ainete juurde jõudmisel selgemini tõestada. Kas eksisteerib teaduslik materjal, mille põhjal saab kindlalt väita, et inimesed, kes tarvitavad mingil hetkel kanepit, jõuavad edasi fentanüüli juurde? Kui enamik kanepitarvitajaid elus kangemaid aineid ei tarvita, siis kas saab rääkida kanepist kui “hüppelauast”? Need küsimused on täna selge vastuseta ja pigem võiks hüppelaua “teooriat” vaadelda kui pealiskaudset argumenti kehtivate seaduste õigustamiseks.

Seda, et ühe aine proovimine võib inimese viia uute proovimise juurde näitavad ka legaalsete narkootikumide nagu näiteks alkoholi käsitlevad uuringud kohtakohta nagu alkohol (Kirby, Barry, 2012). Kuigi teadusartiklitest võib leida empiirilisi tõendeid, mis toetavad ideed, et lääneriikides liigutakse ühelt narkootiliselt ainelt teisele, ei anna see tegelikult alust arvata, et narkootikumide tarvitamisel kehtib mingisugune järk-järgult “kangemate” ainete peale liikumine (Bell, Keane, 2014). Uuringute põhjal võib küll väita, et osadele inimestele meeldib erinevaid aineid proovida, kuid sellega ka teaduslikud tõendid piirduvad.

Tänaseni ei ole seega hüppelaua teooriat akadeemilises maailmas kinnitanud (Curran jt, 2016: 300) ning pigem võib leida kriitikat nii teooria kui ka selle järgijate kohta. Pigem võib olla hüppelaua teooria populaarsuse taga Belli ja Keane'i (2014: 48) järgi meedia kajastus narkootikumidest, milles on sageli hüppelaua teooriat võetud millegi iseenesestmõistetavana, mitte tõestamata teorianana.

2009. aastal väljendas meditsiiniteaduste doktor Mari Järvelaid Ekspressis avaldatud loos arvamust, et kanepi keelustamine oli viga, mis tehti hirmust “teades heroini ja kokaiini laastavat toimet, ning arvates, et kaks ei jää kolmandata.” (Sander, 2009). Järvelaid tõi kanepi keelustamise välja olulise veana USA narkopoliitikas – eskaleerumise idee narkootikumidele rakendamine – ning et Ameerika Ühendriigid on ka maailma narkopoliitika üks peamiseid mõjutajaid, on tegu olulise mõttekohaga.

Tänase USA narkopoliitika ja uimastitevastase sõja (*war on drugs* ingl k) alguseks võib lugeda 1971. aastat, mil tollane president Richard Nixon nimetatud sõja heroini laialdase leviku takistamiseks välja kuulutas (Reuter, 2013: 80). Nixoni võimuloleku ajal jõustus ka USA Controlled Substances Act, mis on tänaseni psühhoaktiivsete regulatsiooni peamiseks määruseks (US Department of Justice, i.a.). Kui 70ndate keskel oli selge, et heroini epideemia tipp hetk oli möödunud, lahjenes ka föderaalatasandil huvi uimastipoliitika vastu (Reuter, 2013: 81). President Jimmy Carter käis küll kümnendi teises pooles välja initsiatiivi eemaldada karistused väikestes kogustes kanepi enda tarbeks omamise ja tarvitamise eest, öeldes 1977. aastal kõnes Kongressile, et “Aine omamise vastased karistused ei peaks olema üksikisikule kahjulikumad kui aine ise.”, kuid seadusandlust see ei muutnud. USA uimastitevastast sõda on kritiseeritud kui rassiliselt ebavõrdset ühiskonnaliikmeid mõjutavat poliitikat (Pagano, 2020), kuna suurim hulk uimastite tarvitamisega seotud arreteerimisi on just mustanahaliste seas (Black, 2007: 178) ning tänaseks on selge, et uimastitevastane sõda on enim mõjutanud just USA mustanahalisi kogukondi (Mitchell ja Caudy, 2015: 291).

Hüppelaua teooria võib olla USA narkopoliitikat mõjutanud juba aastakümneid, kuna termin “gateway drug” hakkas aktiivsemalt USA meediaruumis ringlema 80ndatel ja viiteid sellele võib leida varasematest aastakümnetest (Bell, Keane, 2014). Kliiniline psühholoog Anna-Kaisa Oidermaa ütles 2019. aastal avaldatud Eesti Päevalehe artiklis: „Selge on see, et kõigist neist, kes kanepit proovivad, satub opiaatide sõltlasteks väga väike protsent.” (Orav, 2019). Siiski näib, et hüppelaua teooria mõjutab endiselt Eesti korraldusorganeid ning õhku jääb küsimus, millistele

teooriatele ja allikatele tuginedes seadusandjad ning täidesaatva võimu esindajad täna Eestis narkovastast tegevust korraldavad?

Kui kanep ei ole tegelikult hüppelauaks “kangemate” narkootiliste ainete juurde siis pole see ka argumendiks kanepit keelava narkopoliitika jätkamiseks. Politsei ülesandeks ei ole seaduseid teha ega muuta, vaid nende järgimist tagada. Küll aga võiksid Eestis kehtivad seadused olla põhjendatud ja arusaadavad. Kui täna viitavad näiteks PPA esindajad kanepi probleemist rääkides iganenud ja tõestamata teooriale, tekitab see küsimusi ka teiste negatiivsete tagajärgede kohta, mis kanepitarvitajaid justkui ohustama peaksid.

Mõistagi ei ole hüppelaua argument ainuke põhjendus kanepi tarvitamise keelamiseks. Kanep on psühhoaktiivne aine ning mõjutab inimese ajukeemiat. Probleemaatiline on kanepi tarvitamine inimeste seas, kelle aju veel areneb, kuna kanepi võimalikke negatiivseid psüühilisi tagajärjed nagu psühhoos ja vaimse haiguse varajane avaldumine on tõenäolisemad eeskätt kasutajate seas, kes alustasid tarvitamist alaealistena (Hall, Degenhart, 2009:1389). Samuti on oluline, et terves ühiskonnas ei vaevleks inimesed sõltuvuste käes, olgu need legaalsed või ebaseaduslikud ained, millest sõltuvusest ollakse.

Kanep ja noored tarvitajad

Kanepi tarvitamine noorte seas on narkootikumidest rääkides kindlasti üks murettekitav koht Eesti ühiskonnas. Tervise Arengu Instituudi (2019) andmetel on kanep 2019. aasta seisuga Eesti 15-16-aastaste kooliõpilaste seas levinuimaks narkootiliseks aineks. Kanepit on oma elu jooksul proovinud 21% 15-16-aastastest kooliõpilastest, mis on küll 5% madalam tulemus kui 2015. aastal, kuid tähendab siiski, et iga viies põhikooli lõpetanud koolinoor on kanepit proovinud (Tervise Arengu Instituut, 2019). Kasvavat trendi kanepi tarvitamise populaarsuses kooliõpilaste seas on täheldatud ka aastavahemikus 2003-2015 (Tamson, 2019:27). Alaealiste ja narkootikumide jõudmise puhul võib kanepist kui hüppelauast teatud määral rääkida. Kui nooruk saab mustalt turult ligipääsu kanepile, võib tema diiler olla tulevikuks vahendajaks ka teistele narkootikumidele. Eriti arvestades asjaolu, et enamik Eestis registreeritud kanepiga seotud

kuritegudest on seotud ka teiste narkootiliste ainetega (Teabenõue, 2020). See tähendab, et kui inimene müüb kanepit, ei ole see tõenäoliselt ainuke narkootiline aine, mida ta oma “klientidele” pakub. Ka PPA jaoks on murettekitav kanepi tarvitamine ja levik eelkõige noorte seas (Sarv, 2020). Noorte kanepitarvitajate probleemiallikana on Põhja Prefektuuri narkotalituse juht Margo Kivila toonud välja isegi lastele sünnipäevaks raha kinkimise, sest selle eest saavad noored kanepit osta (Eelrand, Orav, 2019). See, et inimesel on ressursid narkootiliste ainete hankimiseks, ei tohiks olla faktor, millel liialt pikalt narkovastases tegevuses peatuma peaks.

Kui fentanüüli kättesaadavuse mustal turul ja selle tarvitamisest tingitud üledooside arvu vahel paistab pealtnäha olevat seos – kui politsei tabas 2017. aastal mitmed fentanüüli levitanud jõugud, vähenes üledooside arv kolmekordselt (Ots, 2019) – siis kanepi puhul on küsimus pigem selles, kuidas hoida kanepit alaealistest eemal. Siinkohal tasub mõelda sellele, kas kanepi ligipääsu reguleerimine seaduslikul tasandil võiks aidata hoida noori inimesi ainetest eemal hoida. Teisisõnu – kui kanepit oleks võimalik sarnaselt alkoholile täisealistel legaalselt hankida, siis kas see võiks aidata paremini alaealisi ja noorukeid kanepist eemal hoida? Legaalse ainena oleks kanep maksustatud ning selle hankimiseks oleks tõenäoliselt kehtestatud vanusepiirang. See tähendab, et kanepi müügist laekuks riigikassasse tulu ja tarvitajad ei peaks kanepit hankima ebaseaduslikult ehk diileritelt, kes võivad olla vahendajaks ka teistele narkootilistele ainetele peale kanepi. Lisaks tähendaks kanepi riiklik regulatsioon seda, et inimene saaks osta puhast ja riikliku kontrolli läbinud toodet, seda nii kanepi psühhoaktiivse aine sisalduse kui ka näiteks erinevate kanepitaimede kasvatamisel kasutatavate kemikaalide osas. Samuti saaks inimene talle kanepit müünud inimeselt või tootega kaasas olevalt teabelehel infot võimalike kõrvalmõjude kohta.

Hetkeseisuga on Eesti narkopoliitika, selle põhjendused ja tegelik seis seega üksteisega mingil määral vastuolus. Eestis on levinuimaks pruugitavaks narkootiliseks aineks kanep, ent enim tõsiseid probleeme põhjustab fentanüüli tarvitamine. Kanep on nähtavasti ka noortele (Kuus, 2009) (Skuin, 2011) (ja tõenäoliselt täiskasvanutele niisamuti) kõige kättesaadavam ebaseaduslik aine, kuigi selle kasvatamine on isegi enda tarbeks keelatud, mis tähendab, et mustal turul ei ole senine narkopoliitika ja narkovastane tegevus tänaseks vilja kandnud. Eriti teravalt kerkib

kanepipoliitika küsimus päevakorda viimaste arengute valguses ülemaailmses narkopoliitikas. Nimelt oli 2020. aasta lõpp USAs märgiline lisaks presidendivalimistele ka muudatustele narkopoliitikas. Hulk osariike dekriminaliseerisid või lausa legaliseerisid kanepi ning Illinois osariigis kustutati ligi pool miljonit kanepiga seotud vahistamisprotokolli, mis ei olnud seotud muude kuritegudega (Roberts, 2020).

See, et 70ndatel narkootikumidele otseselt sõja kuulutanud USA karm narkopoliitika on sellisel määral lõdvenema hakanud, näitab selgelt, et ühetaoline keelupoliitika ei kanna vilja rahvatervise ega ka korrakaitseorganite ressursside kulutamise valguses. Karmi karistuspoliitikat kritiseeris 2021. aasta alguses ka ÜRO terviseõiguse eriraportöör Tialeng Mofokeng (2021), öeldes: “selle asemel, et püüda panna inimesi igasugusest uimastitarbimisest loobuma, tuleks püüda pigem minimeerida nende negatiivseid mõjusid tervisele ja heaolule.”.

Hüppelaua teooria valguses tasuks vaadata ka narkootikumide tarvitamise põhjuseid ühiskonnas. Lihtne on väita, et kanepi proovija proovib tõenäoliselt ka teisi aineid, kuid see jätab kõrvale hulga olulisi teisi faktoreid, mis inimesi üldse oma meeleseisundit muutma panevad. Enamasti tarvitatakse narkootilisi aineid, sh legaalseid narkootikume nagu alkohol ja tubakas, kuna otsitakse millelegi leevendust, olgu see stressi maandamine või seltskondlikul sündmusel meeleolu parandamine. Kui inimene proovib alkoholi ja seejärel kanepit, siis kas alkoholi proovimine oli tingimata põhjuseks, miks ta kanepit proovis, või otsis ta hoopis uuest aineist millelegi leevendust, mida esimene aine ei pakkunud? Samuti ei tasu kõrvale jätta erinevate narkootiliste ainete juurde kuuluvaid sotsiaalseid kontekste ja praktikaid. Inglise keelest tuttavad *party drugs* ehk *ecstasy*, ketamiin ja amfetamiin ning kokaiin on säärase nimetuse pälvinud just konteksti tõttu, millest neid aineid sageli tarvitatakse. Hoolimata võimalikest tagajärgedest on paljude festivalide korraldajad ülemaailmselt keelava lähenemise asemel valinud reguleeriva poliitika, mis seisneb selles, et festivalialal saab kontrollpunktis lasta oma aineid testida, et nende puhtuses kindel olla ja vältida võimalikke üledoose (nt kui amfetamiin on segatud metamfetamiini või fentanüüluga, siis testpunktis tuleb see välja). 2016. aastal Suurbritannia festivali testpunktis kogutud ainete põhjal läbi viidud uuringu tulemustest selgus, et iga viies testitud narkootikum ei olnud tegelikult see aine, mille pähe seda müüdi (Measham, 2019:).

Testpunktid on tänaseks tõestanud end ühe parima meetodina vältimaks narkootikumide tarvitamist seotud üledoose festivalidel ja suurtel üritustel, kus aineid traditsiooniliselt tarvitatakse (Doward, 2018).

Eesti narkopoliitika ei ole tänaseks selgelt vilja kandnud, kuid ometi sellega jätkatakse. Kuid selleks, ühiskonnas saaksid toimuda muutused, peab esmalt tekkima diskussioon. Avaliku arutelu puhul on üks olulisemaid, kui mitte kõige olulisem roll meedial. Meedia on vahendajaks erinevate seisukohtade ja arvamuste väljaütlemiseks. Ajakirjandus loob alused diskussiooni tekkeks, mille sisuks võiks olla senise narkopoliitika üle arutlemine ja erinevate lahenduste võrdlemine. Eesti ei ole Holland, Kanada ega USA, kuid lääneriikidega me end võrdleme ja senine narkopoliitika ei ole täna end nähtavasti õigustanud, mis võiks tähendada, et meie senise narkopoliitika üle tuleks rohkem diskuteerida.

Ajakirjanduse roll kanepi diskussioonis

Ajakirjandusel on ilmselt oluline roll avaliku arvamuse kujundamisel. Meedias avaldatud uudis- ja arvamused mõjutavad suurel määral seda, millest inimesed mõtleavad. Kuna narkomaania ja narkootikumide tarvitamine on Eesti ühiskonnas oluline sotsiaalne probleem, mõjutab meedia kajastus narkootilistest ainetest ka seda, kuidas nendesse ainetesse suhtutakse. Kanepist on viimase kümnendi jooksul meedias räägitud hulgaliselt. Narkopoliitika muutmise teema on siinses meedias ringelnud juba vähemalt kümme aastat (Jaagant, 2011). Kanada legaliseerimise eel tõstatas ajakirjanduses teema ka Tartu Ülikooli karistusõiguse lektor Marianne Paimre (2018), väites, et “uimastite legaliseerimine, kui seda hästi teostada, on üks tee narkoprobleemi kontrolli all hoidmiseks”. Paimre (2018) tõstatas arvamuses ka küsimuse, kui võrd Eestis üldse muutust narkopoliitikas tahetakse. See on väga oluline küsimus, kuna demokraatlikus ühiskonnas on muutuste taga sageli rahva võim – “Kanada peaminister Justin Trudeau viib kanepi legaliseerimise ellu, sest rahvas tahab seda.” (Paimre, 2018).

Selleks, et üldse inimestel kanepi temal informeeritud arvamus kujuneda saaks, tuleb kanepist aga rääkida ehk tekitada diskussioon. Primaarne küsimus ei ole tingimata selles, kas kanep peaks

olema legaalne või mitte, või et selles debatis on üks kindel õige vastus. Küsimus on selles, kas inimestel on võimalik sel teemal avalikult arutleda, et pädevaim argument saaks peale jääda. Just diskussioonile avatust või diskussiooni pidurdamist meedias soovingi diskursuanalüüsi käigus uurida. Näiliselt domineerib Eesti meedias diskussiooni summutav ja arutelu keelav käsitlus, mille suureks osaks on kanepiteema üle arutlemise raamistamine ja taandamine “poolt/vastu” võitluseks, mitte argumentide kaalutlemine kindlat poolt valimata.

Kui Eesti Rahvusringhäälingu juhatuse esimees ütleb ERRi juhtide koosolekul, et riiklik rahvusringhääling peaks “välistama igasuguse kanepi legaliseerimise pooldamise” (Lakson, 2015) siis see on tugev kalle kanepi legaliseerimist ja selle üle diskuteerimist keelava diskursuse poole. Veelgi murettekitavam oli ka tollase ERRi ajakirjanduseetika nõuniku Tarmu Tammerki soovitus toimetustele: “Soovitus on mitte anda platvormi kanepi legaliseerimisele. Teatud juhtudel on ka debatid omal kohal, kuid nn sohvaintervjuud võiksid ära jääda. See on väärtuspõhine teema, kus tavapärase poolt/vastu lähenemine pole praegusel hetkel põhjendatud.”(Lakson, 2015). Tammerk tõi välja, et tavapärase poolt/vastu lähenemine ei ole “praegusel hetkel põhjendatud”, kuid ei põhjendanud ise, miks kanepist rääkimine Eesti ajakirjanduses tabuteema olema peaks. Sealjuures on tema konstruktsioon vastuoluline, sest just kanepi legaliseerimist väärtusküsimusena määratledes muutub see poolt/vastu küsimuseks, kus kaalutlev arutelu on raske või võimatu. Negatiivseid näiteid kanepiteemalisest diskussioonist võib tuua ka vastaspoolt ehk kanepiaktivistidelt. Allikmaa ja Tammerki diskussiooni keelavad manitsused järgnesid MTÜ Ravikanepi ja Kanepiliidu asutajate hulka kuuluva Elver Loho solvangutele “Pealtnägija” saatejuhi Mihkel Kärmasega peetud kirjavahetuses (ERR, 2015). Poolte valimine ja diskussioonist keeldumine ei ole tõhus viis küsimuse lahendamiseks. Samas on kanepi lubamise või keelamise puhul küllaga neid küsimusi, mille üle arutleda – mõningaid neist tõin eelnevas ülevaates ka välja.

Kanepi legaliseerimise teema on käinud läbi ka riigikogust, valitsusest ja poliitikute laudadelt, kuid on saanud mõne erandiga (erakond Rohelised toetab kanepi reguleerimist senise keelu asemel) (Eestimaa Rohelised, 2021) eitava vastuse. Põhjendusena tõi 2018. aastal kultuuriminister Indrek Saar välja inimeste toetuse puudumise ja tervishoiuorganisatsioonide

seisukoha, et uimastite legaliseerimisel oleks Eesti ühiskonnale negatiivne mõju (BNS, 2018). Tollane maaeluminister Tarmo Tamm andis kanepi legaliseerimisest rääkides veelgi napolisõnalisema vastuse, mis ilmestab tänaseni paljude meie poliitikute suhtumist kanepidebatti: “Täna see teema küll Eestis aktuaalne ei ole ning valimisdebattides ei peaks sellele ruumi kulutama,” (Ibid). Ometi tõstab kanepi legaliseerimise teema Eesti meedias järjekindlalt pead ning juba aasta pärast nimetatud ministrite sõnavõtte küsiti erakondadelt taas kanepi teemal arvamust, kuna Luksemburg teatas esimese Euroopa Liidu riigina kanepi tarvitamise üleriigilisest legaliseerimisest. Ka sel korral võis poliitikute väljaütlemised võtta kokku artikli pealkirjas: “Seisukohad: erakonnad ütlevad kanepile ei” (Postimees, 2019). Taaskord tõid erakondade esindajad kanepi legaliseerimise vastase argumendina välja rahva kanepivastase hoiaku, mis ilmneb arvamusküsitlustest (ibid). Kuid kuidas saakski rahval teistsugune arvamus tekkida, kui kanepist räägitakse peamiselt negatiivses kontekstis ja meedia käsitus sellest kaldub diskussiooni keelavale poolele?

Fred Elkind (2016:68-69) leidis oma magistritöös “Narkootikumid ühiskonnas ja nende representatsioonid Eesti ajalehtede *online* versioonides”, et aastatel 2014-2015 oli Eesti ajakirjanduses narkootilistest ainetest enim kajastust leidnud just nimelt kanep, aga mitte fentanüül, millega on seotud suurim osa raskete tagajärgedega narkoprobleemidest. Viimase kajastamisega on tõenäoliselt enim tegelenud hoopis (tänapäevaseks tegevuse lõpetanud) Kaur Kenderi portaal Nihilist.fm. Kanepi sage poleemiline kajastamine viitab sellele, et ühiskonnas on kanepiga seotud uudiste vastu huvi ning ühtlasi ka sellele, et enim diskussiooni tekitab ühiskonnas just kanep. Järelikult on väga oluline see, kuidas ajakirjanikud kanepist kirjutavad, seda raamistavad ja millised diskursused kanepiga seotud meediatekstides domineerivad, kuna lugejaid teema huvitab. Kanepist rääkides võiks ajakirjanikel olla mediaatori roll ehk vahendada kõige olulisemaid teaduslikke ja poliitilisi arenguid, tõendeid ja põhjendusi ja arvamusi erinevatelt osapooltelt. Juba see, milliste sõnadega ajakirjanik kanepi tarvitajatele viitab – näiteks tarvitaja, tossusõber, hipi, kanepisõber – on oluline olemasolevate diskursuste taastootmisel.

2. Tekstide valik ja meetod

Uurimistöö keskendub meediatekstide analüüsile, et selgitada kriitilise diskursusanalüüsi abil välja nendes tekstides esinevad diskursused ja kirjeldada nende suhet kanepit puudutava diskursiivse korraga.

Uurimisküsimused, millele analüüsi käigus vastust otsin:

1. Kas ja kuidas analüüsivad diskursused annavad panuse olemasoleva korra taastootmisesse või muutmisesse? Kas analüüsitud käsitlused kanepist on pigem diskussiooni lubavad või keelavad?
2. Kuidas on tekstides esinevaid diskursusi diskussiooni lubava ja keelava käsitluse piires rakendatud?
3. Millised diskursiivsete praktikate ehk tekstide loomise ja kirjutamise tingimused mõjutavad seda, kuidas tekste loetakse?
4. Millised võivad olla selliste diskursiivsete praktikate laiemad ühiskondlikud tagajärjed (mõjus avalikule arvamusele ning erinevatele poliitikatele)?

Millist ideoloogiat teenivad tekstides esinevad diskursused?

Diskursusanalüüsi eesmärgiks on vastata küsimusele, kuidas inimesed – käesoleva töö puhul ajakirjanikud – “kasutavad keelt, et kujutada reaalsust ja konstrueerida arusaamu maailmast või selle erinevatest aspektidest” (Kalmus, 2015) – selle töö puhul kanepist.

Selleks, et üldse diskursusanalüüsi läbi viia, tuleb mõista, mis on diskursus. Sageli kasutatakse mõistet “diskursus” liialt kergekäeliselt või seda täpsemalt defineerimata, mis on diskursusanalüüsi “õpiku” *Discourse Analysis as Theory and Method* autorite Louise Philipsi ja Marianne W. Jorgenseni (2002:1) sõnul toonud kaasa diskursuse kui kontseptsiooni hägustumise.

Oma töös lähtun Philipsi ja Jorgenseni määratlusest, et *diskursus on kindel viis maailmast (või selle mingist aspektist) rääkimiseks ja sellest arusaamiseks* (ibid).

Kriitiline diskursusanalüüs pakub uurijale teooriaid ja meetodeid, et analüüsida suhet diskursuse ja erinevate sotsiaalsete ning kultuursete arengute vahel erinevates sotsiaalsetes valdkondades (ibid). Kriitiline diskursusanalüüs ei eelda, et diskursus peegeldab ideaalselt reaalsust, vaid soovib leida erinevusi eksisteerivate diskursuste ja tegelike sotsiaalsete praktikate ja arengute vahel. Tuues välja piisavalt kindlaid erinevusi ja näiteid olemasoleva diskursuse ja sotsiaalsete praktikate vahel, on võimalik analüüsida, mil määral mõni diskursus maailmas või ühiskonnas toimuvast lähtub või reaalsust ümber kujundada püüab.

Diskursusele analüütiliselt lähenemiseks lähtutakse põhimõttest, et meie ligipääs reaalsusele on alati läbi keele (Philips ja Jorgensen, 2002: 8). Keel ei ole pelgalt kanal, läbi mille informatsioon fakte ja maailma kohta liigub, vaid kujundab ka meie maailmataju ja mõttemaailma. Uudiseid lugedes, kuulates ja vaadates uudiseid ei saa me kunagi terviklikku pilti sellest, mis parasjagu maailmas toimub. Ajakirjanikud peavad langetama otsuseid selle osas, mida kajastada, mil määral ja millise nurga alt. Teksti tootmise tasandil tähendab see, et ajakirjanik peab otsustama, milliseid sõnu oma tekstides kasutada ja milliseid välja jätta. Sageli toimub see alateadlikult. See, milliseid sõnu keeles esile tuuakse, milliseid kõrvale jäetakse ja kuidas neid sõnu lausetes kasutatakse on kõik osa teksti tootmisest ja annab meile koos relevantsete kontekstiga aimu diskursustest, mis mõjutavad nii teksti tootjat kui ka selle auditooriumi.

Keel – televisiooni ja ajalehtede puhul ka visuaalid – on selle kõige juures vahend, mille abil reaalsust auditooriumile konstrueeritakse. Kasutades Philipsi ja Jorgenseni (2002: 9) sõnastust on “keel masin, mis genereerib ja seeläbi kujundab ühiskondlikku maailma” ning mõjutab ka sotsiaalsete identiteetide ja suhete kujunemist. Isegi ühe sõna (näiteks kanep) puhul võib selle tähendus sõltuda sõna autorist, sellele eelnenud ja järgnenud tekstist ja kontekstist või kõnelemise puhul kõnelejate sotsiaalsest taustast ja ühisest arusaamisest. Reaalsust ei saa kunagi ideaalselt kujutada – ka kaks samal sündmusel osalevat inimest võivad seda kogeda täiesti erinevalt ja kaks sama pealkirja lugevat inimest eeldada artiklist täiesti erinevat sisu. Näiteks artikli pealkirja “Graafik: kus kasvab Eestis kõige rohkem kanepit?” võib olenevalt lugejast tõlgendada kui ülevaadet Eesti illegaalse narkoturu uuringu tulemustest või lihtsalt

põllumajandusraporti, millega käesoleva näite puhul tegu oli (Majandus24, 2019). Ühiskonnaliikmete kollektiivse reaalsustaju kujundamisel on ajakirjandusel oluline roll ning seetõttu on oluline ka see, kuidas ajakirjanikud keelt kasutavad.

Kriitiline diskursusanalüüs hõlmab konkreetset keelelist tekstilist analüüsi keelekasutuse kohta sotsiaalsetes interaktsioonides (Philips ja Jorgensen, 2002: 60-61). Selleks, et mõista diskursuste kujunemisi, tuleb mõista keele ja keelekasutuse kujunemist. Philips ja Jorgensen (2002) toovad välja, et keel on üles ehitatud erinevate mustrite järgi, mis esinevad ja kujunevad erinevates ühiskonnaelu valdkondades osalevate inimeste kõnes kui nad osalevad ühiskonnaelu erinevates valdkondades – näiteks toovad Philips ja Jorgensen (2002) välja “poliitilise” ja “meditsiinilise diskursuse”. Samuti on kriitilises diskursusanalüüsis kui meetodis sees eeldus selle kohta, et diskursiivsed praktikad aitavad kaasa ja taasloovad ebavõrdseid võimusuhteid erinevate sotsiaalsete gruppide vahel – näiteks meeste ja naiste või etnilise vähemuse ja enamuse vahel (*Ibid*). Neid efekte mõistetakse Fairclough’ käsitluse järgi *ideoloogiliste* efektidena (*Ibid*). Sõna “kriitiline” ongi kriitilises diskursusanalüüsis seetõttu, et meetodi eesmärgiks on leida diskursiivse praktika roll sotsiaalse maailma ja seal esinevate sotsiaalsete suhete (ja ebavõrdsete võimusuuhete) säilitamises ning neile hinnang anda (Philips ja Jorgensen, 2002).

Oluline küsimus on see, kuidas ja milliseid aspekte reaalsusest keelekasutuse abil esile tõstetakse või välistatakse. Kriitiline diskursusanalüüs ei ole konkreetne uurimismeetod, vaid erinevatest osadest koosnev meetodite kogum, mille alla liigituvad erinevad analüüsistiilid, -tüübid ja koolkonnad (Kalmus, 2015). Täpselt nagu iga inimene kogeb maailma oma reaalsuse järgi, saab ka diskursusanalüüs läheneda uuritavale diskursusele vastavalt uurija perspektiivile ja arusaamale diskursustest. Oluline on mõista ka seda, et kriitilise diskursusanalüüs kui meetod ei ole poliitiliselt neutraalne uurimismeetod, vaid kriitiline lähenemine, mis on pühendunud ühiskonna teenimisele läbi ebavõrdsuse ja ebaõigluse tuvastamise (Philips ja Jorgensen, 2002: 63).

Kanepist rääkides võib analüüsida seda, kas ja mil määral on meediatekstide keelekasutus kanepi käsitluses manitsevad, hirmutavad või harivad, mis omakorda annab vihjeid diskussiooni

keelavast või lubavast ideoloogilisest häälestusest. Kuna kanepi puhul on tegu ebaseadusliku ainega, võib näiteks senist narkopoliitikat kiitva häälestusega teksti liigitada diskussiooni keelava alla. Analüüsi käigus tuleb välja selgitada, kuidas erinevaid diskursuseid on kanepist rääkides lubava või keelava ideoloogia toetamiseks kasutatakse. Kui tekstis domineerib näiteks meditsiiniline diskursus ehk räägitakse kanepi meditsiinilistest omadustest ja selle mõjust inimese tervisele, tuleb omakorda selgitada välja, mil määral liigitub antud teksti meditsiiniline diskursus lubava või keelava käsitluse alla.

Kriitilise diskursusanalüüsi uurimisfookuses on ühtlasi nii diskursiivsed praktikad, mis konstrueerivad representatsioone maailmast, sotsiaalsetest subjektidest ja suhetest, sealhulgas võimusuhetest, kui ka roll, mida need diskursiivsed praktikad erinevate sotsiaalsete gruppide huvide edendamises mängivad. Lisaks meediatekstide keelelisele analüüsile tuleb seega võtta analüüsi juurde ka kontekst, milles neid tekste toodeti ja tarbiti. Juba see, kas riigis on kanep legaliseeritud või mitte (juriidiline diskursus), mõjutab seda, kuidas riigi ajakirjandus kanepist räägib.

Kanepi puhul võib uurimise fookuses olla nii see, kuidas ajakirjanduses kanepi tarvitamise tagajärjedest kirjutatakse ja mil määral see viimaste teadusarengute tulemustega ühtib, kui ka see, mil määral võib see mõjutada kodanike suhtumist Eesti praegusesse valdavalt keelavasse narkopoliitikasse. Ka viimaste arengute kajastamine maailmas on osa ajakirjanduse tööst. Kanepi kontekstis võiks selleks olla teiste riikide kogemuste ja kanepiga seotud uuenduste kajastamine. Kriitilise diskursusanalüüsi käigus võib uurija leida näiteks, et meediatekstides erinevad diskursused või ideoloogiad on eksitavad või ei peegelda reaalsust piisavalt adekvaatselt. See eeldab, et uurijal on ligipääs adekvaatsemale kirjeldusele reaalsusest, kui inimesed – antud juhul ajakirjanikud –, kelle tõlgendusi reaalsusest ta uurib (Philips ja Jorgensen, 2002:77).

Tekstide valik

Kriitiline diskursusanalüüs on mahukas ja põhjalik uurimismeetod. See seab uurimistöö valimile mahulised piirangud ja suurel määral sõltub kindla uuringu ja meetodi ülesehitamine uurijast endast.

Digari digitaalarhiivi (Eesti Rahvusraamatukogu, i.a.) järgi esines kanep aastatel 2000 kuni 2021 eesti ajalehtede pealkirjades 130 korral, kuid tegelikult kirjutati suuremates väljaannetes kanepist rohkem. Ainuüksi Õhtulehes ilmus 2015-2021 aastatel 56 artiklit, mille pealkirjas sisaldus sõna “kanep”. Oma töö valimit koostades kaasasin seega lisaks Digaris välja toodud artiklitele läbi ka suuremate Eesti meediaväljaannete – Delfi, Õhtuleht, Postimees, Eesti Päevaleht, Eesti Ekspress – viimase kümne aasta jooksul kanepi kohta avaldatud artiklid.

Ajakirjanduslike tekstide valik võiks kanepi diskursusanalüüsi puhul hõlmata võimalikult palju “olulisi” ehk ühiskonda mõjutanud lugusid. Kuna ühe või teise artikli mõju avalikkusele on võimatu täpselt hinnata, lähtusin kanepit käsitlevate ajakirjanduslike tekstide valikus mitmest faktorist, püüdes valida välja tekstid, mis esindavad võimalikult laialt meedia senist kajastust kanepist.

Esmalt peab artikli pealkirjas esinema sõna “kanep” ning artikkel peab käsitlema psühhoaktiivse toimeaine THC-ga kanepit, mitte tööstuslikku või CBD-kanepit. Samuti välistasin väiksema tiraažiga maakonnalehed, kuna eeldatavasti on nende loetavus väiksem kui üleriigiliste päeva- ja nädalehtede puhul. Soovisin, et valimis oleks ka tekste erinevatest žanritest, mitte ainult näiteks tõlkeuudised või reportaažid, et saada sedasi parem ülevaade meediakäsitlusest erinevate žanrite lõikes. Seadsin olulisele kohale ka teksti aktuaalsuse ehk relevantsuse praeguse olukorraga, kuna viimase viie aasta jooksul on ülemaailmselt kanepialases narkopoliitikas toimunud mitmeid olulisi muudatusi, mis vanemates tekstides ja neis esinevates diskursustes ei peegeldu. Kahe võrdväärsete kriteeriumitega teksti puhul eelistasin seega teksti, mis oli avaldatud hiljem.

Artiklite valikul püüdsin arvesse võtta ka seda, missugune oli ajakirjaniku panus teksti

valmimisse. Inglise keelest tõlgitud uudis ei kanna tõenäoliselt nii palju Eesti kontekstis kehtivaid diskursusi kui kohaliku ajakirjaniku tehtud pikk reportaaž. Viimaseks faktoriks tõin sisse ka selle, kui palju diskussiooni artikkel mõõdetavate näidikute põhjal tekitab, kuna see annab mingil määral aimu artikli mõjust diskussiooni tekitamisele.

Nimetatud faktorite järgi valin kriitilise diskursusanalüüsi jaoks välja viis ajakirjanduslikku teksti, milleks on:

- Postimees: “Juhtkiri: õhus on kanepit” (Postimees, 2019). 411 sõna.
- Postimees: “Kangem kanep viib noori psühhiaatriaiglasse” (Päärt, 2019). 1100 sõna.
- Eesti Päevaleht: “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks” (Eelrand ja Orav, 2019). 3143 sõna.
- Eesti Päevaleht: “POOLT JA VASTU: Kas Eestis tuleks kanep legaliseerida nagu Kanadas?” (Zirnask, 2018). 275 sõna.
- ERR: “Psühhiaater: kanepi tarbimine on otseselt seotud paranoilise skisofreenia vallandumisega” (Kärmas, 2015). 665 sõna.

Analüüsi etapid

Kriitilise diskursusanalüüsi esimene etapp on teksti vormiliste omaduste detailne kirjeldamine. Kirjeldamise käigus tuleb analüütiliselt mõeldes küsida, millised oleksid olnud teised keelelised võimalused sama mõtte teisiti väljendamiseks ning kas sel juhul oleks teksti ideoloogiline sõnum olnud teistsugune (Kalmus, 2015)?

Kirjaliku teksti kirjeldamisel kasutan Fairclough (1992) analüüsiskeemi, pöörates tähelepanu sõnavarale, grammatilistele vormidele, stiilile. Teksti kirjeldamise käigus saab välja tuua, missugust kogemuslikku, väljenduslikku või suhteväärtust teksti omadused kannavad, mis annab omakorda vihjeid teksti ideoloogilise häälestuse osas. Kogemuslik väärtus viitab Kalmuse (2015) järgi teksti autori kogemusele ja arusaamisele looduslikust ja sotsiaalsest maailmast ning seondub teksti sisu ja autori edastavate teadmiste ja uskumustega. Teisisõnu saab väljendab teksti

omaduste kogemuslik väärtus seda, kuidas autor reaalsust tajub ja seda edasi kanda soovib. Teksti suhteväärtus näitab ja jõustab diskursuses osalejate vahelisi sotsiaalseid suhteid ning väljenduslik väärtus annab aimu autori hinnangutest tekstis käsitletavate tegelaste ja nähtuste kohta. Samuti võib teksti vormiline omadus kanda ka teksti osi sidustavat ehk ühendavat väärtust (*ibid*).

Grammatika osas pööran tähelepanu eeskätt grammatiliste vormide kogemuslikule ja väljenduslikule väärtusele, näiteks transitiiivsusele ja modaalsusele. Transitiiivsus väljendab teksti analüüsis seda, kuidas sündmused ja protsessid on ühendatud, omavahel seoses (või mitte ühendatud ja seosteta) subjektide ja objektidega (Philips ja Jorgensen, 2002:83). Näiteks pealkirjas “Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse” (Päärt, 2018) on kanep agendiks, kes subjekte (noori) negatiivsete tagajärgedeni (psühhiaatriahaiglasse) viib.

Modaalsus keskendub analüüsis kõneleja vahekorrale oma öeldu võimalikkuse, vajalikkuse või paratamatuse kohta. Väited “õues on külm”, “mul on külm” ja “võibolla on veidi külmavõitu” on erinevad viisid välistemperatuurile oma hinnangu andmiseks. Tekstianalüüsi puhul loeb ajakirjaniku valitud modaalsus seda, mil määral teatud diskursuseid taastoodetakse või esile tõstetakse. Tõemodaalsus ehk kindlad faktipõhised väited esitavad seisukohti kindlate, väänamatute tõdedena. Näiteks lause “nikotiin on kergesti sõltuvust tekitav aine”, mida leiab Eestis tubakatoodete pakenditelt, väljendab teaduse poolt kindlaks tehtud fakti nikotiini ja inimorganismi suhte kohta. Philips ja Jorgensen (2002: 84) toovad modaalsusest rääkides näiteks massimeedia, kus esitatakse sageli tõlgendusi kindlate väidetena (näiteks kirjutades “Kanep on ohtlik.” *versus* “Kanep on selle eksperdi arvates ohtlik”). Eesti keeles väljendavad modaalsust kõneviisid ja modaalverbid. Kriitilises diskursusanalüüsis on erinevaid analüüsikategooriaid veelgi, mistõttu toetun oma töös peamiselt Kalmuse (2000) välja toodud lingvistilistele kategooriatele.

Kuigi kriitilises diskursusanalüüsis analüüsi käigus saab analüüsida ka meediatekstides kasutatavaid graafikuid ja pilte, siis jätsin artiklite piltide analüüsi enda tööst välja analüüsi niigi suure mahukuse tõttu kui ka seepärast, et piltide tõlgendamine on minu hinnangul analüüsi kõige

subjektiivsem osa, mille puhul ei ole pruugi ma jääda erapooletuks.

Lisaks tekstianalüüsile hõlmab kriitiline diskursusanalüüs ka tekstiga seonduvate diskursiivsete praktikate (kuidas teksti toodetakse ja kuidas seda tarbitakse) analüüsi. Ajaleheartiklite puhul saab vaadelda valitud väljaannete tootmise tingimusi: milliseid protsesse peavad tekstid läbima, enne kui need avaldatakse, ja millised muudatused tekstidega selle protsessi käigus toimuvad?

Minu töö puhul lähtun tekstide tootmise protsessi analüüsis senisest ajakirjanduse ja kommunikatsiooni erialal õpitust ja enda tööalasest kogemusest veebiväljaandes. Peamine rõhk on diskursiivsete praktikate analüüsis selles töös ajakirjaniku valitud allikatel, kuna see annab mingil määral aimu ajakirjaniku põhjalikkusest ja töömahust (rohkemate allikatega lood võtavad reeglina ka rohkem aega). Diskursiivsed praktikad kujundavad omakorda meie sotsiaalseid praktikaid (igasugune toimimine sotsiaalses kontekstis) ning teisalt on sotsiaalsed praktikad läbi diskursiivsete praktikate muudetavad.

Sotsiaalne praktika on näiteks kanepi keelustamine või legaliseerimine, aga ka tarvitamine, kuritarvitamine, müümine ja ka sellest rääkimine. Eesti puhul on selge, et kanepi keelustamine sotsiaalse praktikana kujundab seda, kuidas ajakirjanikud ja teised ühiskonnaliikmed kanepist räägivad. Ometi saab just kanepist rääkides avada tee sotsiaalse praktika muutusele. Kui enamik ühiskonnaliikmed tajuvad, et kanep ei ole tegelikult nii ohtlik, et see peaks olema ebaseaduslik ja selle üle 7,5 grammi omamine kriminaalkorras karistatav, siis sellele järgneb tõenäoliselt sotsiaalsete ja diskursiivsete praktikate muutus. Kuid selleks, et inimesed kanepist informeeritult rääkida saaksid, tuleb diskussiooni julgustada ja lubada. Hetkel ei ole kindel, et kanepi meediakajastus seda soosib.

3. Tulemused

Kaardistasin kanepit puudutavate meediatekstide populatsiooni (täpsemalt Meetodi peatükis) ning visandan selle põhjal esialgse käsitluse seal esinevatest diskursustest. Minu eesmärgiks on analüüsida kanepiga seotud ajakirjanduslikes tekstides esinevaid käsitlusi – kanepi diskussiooni keelav või lubav – ja seda, kuidas on nendes tekstides esinenud diskursused vastava käsitluse võtmes rakendatud.

Esmase lugemise põhjal domineerivad Eestis kanepit kajastavates uudistekstides juriidiline diskursus – kanep on ebaseaduslik ja korrakaitseorganid teevad tööd selle vastu – ja meditsiiniline diskursus – kanepi mõju rahvatervisele ja vaimsele tervisele. Eelnimetatud kahe kõrval tootsin välja ka majandusliku ja meelelahutusliku e vaba aja veetmise (*recreational* ingl k) diskursuse. Majanduslik diskursus hõlmab kanepi legaliseerimise ja mitte legaliseerimise võimalikku mõju riigi majandusele ning meelelahutuslik diskursus käsitleb kanepi rolli ja mõju popkultuuris ning selle tarvitamist enda lõbuks – näiteks on paljud tuntud artistid ka avalikud kanepitarvitajad ning kanepi tarvitamist on kujutatud hulgaliselt ka meedias, filmides ja sarjades (High Times, i.a). Vähemtähtis pole ka asjaolu, et kanepit tarvitatakse tihti vaba aja veetmise, lõõgastumise eesmärgil. Neist kolmest paistab esialgsel hinnangul domineerivat juriidiline diskursus, kuna 2014-2015. aastatel avaldatud kanepiteemalistest artiklitest leidis Elkind (2016:48-49), et enim kasutavad ajakirjanikud teabeallikatena riigiasutusi (järgnevad asjatundjad) ja enamik selles ajavahemikus kanepi kohta avaldatud artikleid olid pigem kanepi suhtes negatiivse hoiakuga (Elkind, 2016:60-61).

Kanepi meediakajastuse puhul on ajakirjanikele saadaolevate teaballikad olulise tähtsusega. Selleks, et kanepi üle tekiks diskussioon, peaksid ajakirjanikud olema teemaga kursis ehk omama ülevaadet viimastest arengutest riikide narkopoliitikas ja kanepiga seotud teadusuuringutest. Ajakirjanike aeg on piiratud ja erinevate kanepiteemaliste teadustöödega tutvumine on ajamahukas ning kuna tegu on pikka aega ebaseaduslikuna püsinud ainega, pole selles valdkonnas ka kõikide võimalike tervisemõjude ja -riskide kohta pikaajalisi uuringuid läbi viia. Riiklik teabeallikas kanepi ja teiste narkootiliste ainete jaoks on Eestis Narko.ee (TAI, i.a.)

lehekülg, mida ajakirjanikud ka kanepit ja teisi narkootilisi aineid käsitlevatest tekstides kasutanud on (Mihkels, 2020) (Grünfeldt, 2019).

Valimi võti:

Postimehe artikkel - “Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse”

Postimehe juhtkiri - “Juhtkiri: õhus on kanepit”

ERRi artikkel - “Psühhiaater: kanep on otseselt seotud paranoilise skisofreenia avaldumisega

EPLi arvamusküsimus - “POOLT JA VASTU: Kas Eestis tuleks kanep legaliseerida nagu Kanadas?”

EPLi artikkel - “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks”

3.1. Struktuur

Alustan tekstide analüüsi struktuurist, sest pean ajakirjanduslikes tekstides struktuuri olulisemaks kui näiteks ilukirjanduslike tekstide puhul. Uudistes esitatakse informatsiooni tavaliselt kindla järjestuse järgi, mille põhjal saavad lugejad eristada olulisemat infot vähem olulisest. Tekstide struktuure analüüsidest saab välja tuua mitmeid viise, mille abil tekstis esitletud probleeme, põhjuseid, tagajärgi ja muidugi ka erinevaid diskursusi esitletakse, rõhutatakse või kõrvale jäetakse.

Pöoran erilist tähelepanu 10. kategooriale (Fairclough’ ja Kalmuse analüüsitööriista järgi) ehk teksti suurematele struktuuridele – mis järjekorras käsitletakse teemasid, põhjusi, tagajärgi? Samuti võib tekste analüüsidest olla olulise tähtsusega see, mis informatsioon on tekstist välja jäetud.

3.1.1. Struktuuriga rõhutatakse vaimse tervise diskursuse raames kanepi tarvitamise negatiivseid tagajärgi

Teema valikut ehk kanepi negatiivsete tagajärgede kajastamist ei saa tekstide loojatele ette heita – kui ajakirjanik teeb artikli kanepi tõttu esmase psühhoosi saanud noortest, siis on mõistetav, et tekst keskendubki kanepi ja psühhoosi seosele. Küll aga tuleb ka kanepi võimalikest terviseriskidest rääkides küsida, kas informatsiooni on esitatud moel, mis lubaks ka edasist diskussiooni või mitte?

Postimehe artikkel algab probleemi sõnastamisega – noored tarvitavad kanepit ja satuvad selle tagajärjel psühhiaatriahaiglasse. Juhtlõigu algab psühhoosiseisundi kirjeldamisega – *Nägemused, hääled, veider käitumine* – ning jätkub seejärel kanepi ja vaimse häire seose raamistusega. Peale probleemi sõnastamist ja olukorra kirjeldamist liigutakse järgmise alapealkirja *Aina kangemaks* all kangemate kanepisortide aretamise juurde ning tuuakse tõendeid toetamaks seost kangema kanepi tarvitamise ja vaimse häire avaldumise vahel.

Üllataval kombel ei esitata artiklis kordagi täpset infot ega allikaid Eestis ringleva kanepi kanguse kohta. Ainsaks tõestuseks artikli probleemiallika e kangema kanepi kohta on Tartu Ülikooli inimese füsioloogia Eero Vasara *sõnad*, mis järgnevad artikli autori väitele, et *Viimastel aastatel on ka Eestis illegaalsel turul liikuv kanep läinud kangemaks*. Erinevalt EPLi artiklist ei arutleta Postimehe artiklis kanepi kanguse probleemi põhjuste üle, mis jätab mulje, et kanep lähebki aja jooksul ise *aina kangemaks*.

Kolmas alapeatükk *Alkohol vs kanep* algab selgelt kanepidebatile viitava lausega, kus tuuakse välja kanepidebattides levinud alkoholi ja kanepi võrdlus – *Tihti on Eesti debattides vastakuti kanepi tarvitamine ja alkohol*. Autor on teinud teadliku otsuse viidata alkoholi ja kanepi diskussioonile ja minevikus toimunud *Eesti debattidele* (vältides praeguse debati olemasolu teadvustamist), pühendades sellele eraldi alapealkirja. Alapealkirjale järgnevas tekstiosas mainitakse alkoholi ja kanepit esimeses neljas ja viimases kahes lõigus – lõviosa tekstist on jäetud psühhiaatri arvamuse ja kanepiga seotud uuringute kajastamiseks.

Artikli lõpetab Tartu Ülikooli füsioloogia professori Eero Vasara nentimisega, et kuigi Eesti noored võivad vähem alkoholi tarbida, siis nüüd on probleemiks kanep.

ERRi artikkel algab Postimehe artiklile sarnase teemapüstitusega – mõlemad artiklid räägivad kanepist läbi vaimse tervise diskursuse, läbi aine tarvitamise ühe võimaliku negatiivse terviseriski ehk psühhootilise häire avaldumise võimaluse. Artikli juhtlõigus sõnastatakse probleem: inimestel, kellel on pärilik eelsoodumus psühhootilisteks häireteks, on kanepit tarvitades risk, et see avaldub. Esimeses lauses tuuakse aga välja, et valdaval enamikul tarvitajatest kanep siiski probleeme ei põhjusta ning riskirühm on umbes 4% tarvitajatest.

Juhtlõigule järgneb “Pealtnägijas” kajastatust leidnud perekond Klaari lugu: Henri Klaar tarvitas kanepit, mille tagajärjel avaldus skisofreenia. Artiklis antakse perekonna lugu edasi nii Henri isa Tarmo Klaari tsitaatides kui ka kirjeldava tekstina. Teises alapeatükis *Kanepi tarvitamine on seotud paranoilise skisofreeniaga* tuuakse sisse psühhiaater Ants Kase, kes esitab uuringute põhjal tõendeid kanepi ja vaimse avaldumise häire seose kohta. Viimase alapeatükk *Pooldaja: inimene saab proovides varem haigusest teada* viitab otseselt kanepidebatile (kanepi legaliseerimise *pooldaja*), ent pooldajale antakse ühe lõigu mahus sõna ning sügavamasse diskussiooni ei langeta. Artikkel lõpeb Klaari hoiatava tsitaadiga kanepi tarvitamise ja riskirühma kohta – kõlama jääb selgelt legaliseerimist mitte toetav arvamuse avaldus.

Postimehe ja ERRi artikli struktuurilised otsused kanepiga seonduvate faktide ja teemade esitamise kohta viitavad teksti ideoloogilisele häälestusele kanepialase diskussiooni summutamise poolt.

Ideoloogilisest häälestusest annavad Postimehe artiklis märku struktuuri osas tehtud otsused, millega rõhutatakse korduvalt kanepi, eriti kangema kanepi ohtlikkust ja tarvitamise riske, samuti otsus mitte avada kangema kanepi tagamaid ega probleemi teist poolt. Pealkirjas ja juhtlõigus välja sõnastatud probleemi keskmes ei ole tegelikult ainult kangem kanep, vaid ka noored, kes kanepit tarvitavad ja kellel võib selle tagajärjel vallanduda psühhooos. Noortele tarvitajatele pole artiklis aga kordagi sõna antud, et näiteks avada lugejate jaoks tagamaid, miks noored üldse kanepit tarvitavad? Samuti ei kommenteeri tarvitamise põhjuseid artiklis sõna saavad vaimse tervise eksperdid, räägitakse ja rõhutatakse ainult kangema kanepi tarvitamise

riske ja ohtlikkust. Teksti struktuur viitab seega hirmutamise taktikale diskussiooni summutava ideoloogia toetamiseks – probleemi tõsidust rõhutatakse korduvalt, kanepit esitletakse võrdluses alkoholiga ohtlikumana ning teksti peamise kõneisiku poolt öeldakse selgelt välja, et Eesti ühiskond ei ole legaliseerimiseks valmis.

ERRi artikli teemakäsitus on mõnevõrra kaalutletum – juba juhtlõigus tuuakse välja, et artikkel keskendub eeskätt riskirühmale, mitte kõikidele tarvitajatele. Samuti tuuakse just riskirühm välja ka artikli viimases lõigus, Tarmo Klaari tsitaadis. Tekst keskendub küll kanepi tarvitamise võimalikele terviseriskidele ning seda suuresti riskirühma ja ühe konkreetse pere ehk juhtumi näitel, kuid juhtumit ei kasutata kanepi kohta esitatud väidete tõestusena, vaid ühe näitena. Samuti toetatakse pealkirjas ja juhtlõigus välja toodud seost teises alapeatükis uuringutega ning antakse sõna – küll minimaalselt – ka legaliseerimise pooldajale.

EPLi artikkel “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks” algab peamiselt kirjeldavate tekstiosadega. Teises alapeatükis tuuakse Anne kogemuse ja arvamuse põhjal sisse kanepi negatiivsed tagajärjed läbi nii meditsiinilise kui ka juriidilise diskursuse. Negatiivsed tagajärjed tulevad selgemalt esile esimesele alapealkirjale järgnevas alapeatükis, kus *regulaarne kanepisuitsetaja* Anne toob välja põhjused, miks ta kanepit tarvitab ning kuidas see teda ka negatiivselt mõjutab – *Ainus asi, mis mu aju vait paneb, on kanep. Samal ajal ma teadvustan, et see vaigistab ka kohusetunde,” tunnistab ta ja nendib, et ühtlasi teeb kanep laisemaks.* Järgmises lõigus rõhutab ta kanepi laiskuse aspekti veelgi, öeldes, et *see muudab inimesed täiesti demotiveerituks.*

Ühel korral mainitakse sarnaselt Postimehe ja ERRi artiklitele ka kanepi tarvitamise tagajärjel vaimuhaiguse vallandumist ja vaimuhaiglasse sattumist, mida kasutatakse kõneisiku (Anne) poolt legaliseerimise vastase argumendina. Teksti keskel asetsevas infokastis *Ecstasy asendab alkoholi* on välja toodud kangema kanepi ja vaimsete haiguste avaldamise seos – *Kangem kanep suurendab vaimsete haiguste avaldumise riski, neid diagnoositakse üle maailma aina enam.* Samuti korratakse mitmel korral artiklis, et Eestis ringlev kanep on muutunud kangemaks ning tuuakse samas infokastis välja, et ka USAs ringlev kanep on praegu üle kolme korra kangem kui

1990-ndatel. Kanepi negatiivsetest tagajärgedest räägivad EPLi artiklis ka tarvitajad ise. Teise alapeatüki viimases kahes lõigus tuuakse sisse kahe pikaage kanepitarvitaja – 40-aastase Ermo ja 22-aastase Andre – kogemused. Enamik alapeatükis mainitud kanepitarvitajaid nendivad, et kanep mõjub neile lõppude lõpuks pigem negatiivselt.

Kuigi ka EPLi artiklis on selgelt välja toodud kanepi tarvitamise võimalikud negatiivsed tagajärjed (hiljem kommenteerivad võimalike riske ka psühholoog ja teadur), siis seda tehakse mitmete kõneisikute ja häälte poolt ning teksti suuremate struktuuridega ei rõhutata kanepi negatiivseid külgi nii suurel määral kui Postimehe ja ERRi artiklites. Kanepiga seotud terviseriskest räägitakse, kuid need ei ole artikli fookuses ning struktuuriga ei rõhutata riske sel määral, et seda võiks pidada diskussiooni suhtes negatiivseks.

Kanepi legaliseerimise üle arutlevas Postimehe juhtkirjas ei räägita kanepi võimalikest negatiivsetest tagajärgedest ega rõhutata kordagi tarvitamise ohtlikkust või sellega seonduvaid riske. Meditsiiniline diskursus tuuakse juhtkirjas sisse alles teksti teises pooles, kus kajastatakse poliitikute väljaütlemisi arvamuskülgedel – *Eelkõige kutsutakse inimesi üles elama tervelt ja mitte tegema endale meelemürkidega liiga*. Väidet ei lükata ümber – *sellele on raske vastu vaielda* – kuid tuuakse välja, et *paraku eirab see meie ümber toimuvaid muutusi*.

Kuigi mõlemad Postimehe tekstid on avaldatud sama toimetuse poolt, võib ainult kanepit läbi meditsiinilise diskursuse käsitlevas artiklis näha struktuurilisi otsuseid kanepi negatiivsete tagajärgede rõhutamise osas. Kanepi legaliseerimise üle arutlevas tekstis ei räägita kanepi võimalikest negatiivsetest tagajärgedest ega rõhutata kordagi tarvitamise ohtlikkust või sellega seonduvaid riske. Juhtkirjas, milles esineb rohkem kui üks diskursus, mainitakse küll meditsiinilist diskursust ja probleemi olemasolu – *Eestis on narkomaaniaga suuri probleeme* – kuid hoidutakse probleemi osas seisukohta võtmast ning toetatakse kanepi üle diskuteerimist – *kuid diskuteerida tuleb*.

EPLi arvamuskirjut on struktuuri kategooria osas keeruline analüüsida – mõlema osapoole sõnavõtted piirduvad kolme lõiguga ning ühtlasi on lugejale selge, kumb neist toetab

legaliseerimist ning kumb mitte. Samuti ei annaks Siim Tuisu ja Karin Kratti avalduste struktuuriliste otsuste analüüs meile infot sellest, milline on arvamustoimetaja ideoloogiline häälestatus. Seega keskendun EPLi arvamuseartikli puhul rohkem teistele kategooriatele, eeskätt diskursiivsete praktikate analüüsis.

3.1.2. Struktuuriga kirjeldatakse muutusi ühiskonnas

Märgilise tähtsusega olid ideoloogilise häälestuse selgitamises ka struktuurilised otsused, millega näidatakse muutusi ühiskonnas või kirjeldatakse kanepi praegust olukorda Eestis.

Postimehe juhtkirjas avatakse erinevaid kanepiga seotud muutusi ühiskonnas ja maailmas kogu teksti vältel ning kanepist räägitakse läbi mitme erineva diskursuse. Struktuuriliste otsuste poolest on kõige märgilisem teksti viimane lõik ehk järeldus, kus öeldakse otse välja, et *Selles küsimuses ei maksa astuda radikaalseid samme, ent diskuteerida tuleb.*

EPLi artikkel algab informatiivse juhtlõiguga, milles kirjeldatakse kanepi kanguse ja noorte tarvitajate olukorda Eestis – Eestis ringlev kanep on viimastel aastatel mitu korda kangemaks läinud, noored ei pea seda narkootikumiks ning 15-16-aastased tüdrukut peavad tossutamises poistega sammu. Kanepi laialdast levikut ühiskonnas kirjeldab ka regulaarne kanepisuitsetaja Anne – *“Minu vanuses inimesi, kes pole kunagi ühtegi ainet tarvitanud, on peaaegu võimatu leida,” nendib ta.* Kanepi levikust ühiskonnas annab aimu ka artikli lõppu jäetud Risto lugu sellest, kuidas talle tulid kanepit suitsetades töövälisel ajal juurde kaks politseinikku, kes samuti kanepit soovisid suitsetada.

Postimehe artikli juhtlõigus väidetakse, et *mitusada Eesti noort leiab end igal aastal esimest korda psühhiaatriakliiniku vastuvõtutoast, kuhu neile on teed juhatanud noored.* Järgmises lõigus sama väidet korratakse ja öeldakse, et *arstid näevad, et selline olukord süveneb.* Esimeses kahes lõigus raamistatakse artikli keskne probleem seega järgmiselt – Eestis süveneb kangema kanepi tarvitamise tõttu esmase psühhosiepisoodiga psühhiaatriaiglatesse pöörduvate noorte hulk.

ERRi artiklis keskendutakse ühele kanepi tarvitamisega seotud psühhoosijuhtumile ning laiemat konteksti ehk kanepi tarvitamise levikut või informatsiooni kanepi tarvitamise tõttu psühhiaatriaiglasse pöörduvate inimeste kohta ei avata. Pean ERRi ja Postimehe artiklite autorite otsuseid mitte avada kanepist rääkides ka laiemat ühiskondlikku tausta – kui levinud see aine meie ühiskonnas on ja kes on peamised tarvitajad? – diskussiooni suhtes negatiivseks asjaoluks, kuna lugejad ei pruugi ise olla kursis kanepi levikuga meie ühiskonnas ning võivad seega ainult kanepi negatiivsetest külgedest lugedes järelda, et selle üle polegi mõtet diskuteerida.

EPLi arvamuseartiklis tulevad pealkirjas, eeldusena, et lugejad on teadlikud Kanada otsusest kanepi legaliseerida. Legaliseerimise vastase psühhiaatri Karin Krati sõnavõtu lõpus vihjatakse Eesti ühiskonnas levinud alkoholiprobleemile, millega lükatakse ümber Kanadas legaliseerimise põhjendamiseks kasutatav argument, et see aitaks piirata laste ja noorte ligipääsu alkoholile – *Meil käib ju sama raske võitlus ka legaalse alkoholiga...*

Ainult kanepit läbi vaimse tervise diskursuse käsitlevates artiklites on kanepi riske tarvitaja vaimsele tervisele struktuuri abil korduvalt rõhutatud ja esile tõstetud. Diskussiooni suhtes kõige negatiivsemalt häälestatud vaimse tervise diskursuse edasikandjate sõnavõtt on jäetud artikli lõppu, andmaks aimu, et sarnase järelduseni võiks jõuda ka lugeja.

3.1.3 Diskursiivse panuse kontrollimine ideoloogilise häälestatuse määramiseks

Lisaks kanepi võimalike terviseriskide esitamise viisile ja ühiskonnas toimuvate muutuste ja senise olukorra kirjeldamise viisidele andis struktuuri osas diskussiooni summutavast või lubavast käsitlusest aimu ka see, kes diskursiivset panust kontrollivad ehk teisisõnu – kelle õeldu või väited diskursust edasi kannavad?

3.1.3.1. Diskussiooni selged pooldajad ja vastased

ERRi artiklis on toodud selgelt välja, millised kõneisikud on diskussiooni pooldavad ja millised nii diskussiooni kui ka kanepi legaliseerimise vastu – artikli teise alapealkirja all saab sõna *pooldaja* ehk Elver Loho. Artikli peamist kõneisikut Tarmo Klaari tsiteeritakse kokku neljal korral, samas kui *pooldajale* on antud üks tsitaat. Hoolimata alapealkirjast *Pooldaja: inimene saab proovides varem haigusest teada*, mis annab mõista, et nüüd on antud sõna kanepi pooldajatele, lõpeb artikkel siiski Klaari sõnadega – *ei saa enam öelda, et see on kellegi isiklik asi või on kuidagi riiklikult väga tarvilik selle mõnuaine tarvitamine legaliseerida*, viidates struktuuri kasutamisele diskussiooni summutava ideoloogia toetamiseks.

EPLi arvamusartiklis on mahuliselt rohkem sõna antud legaliseerimise pooldajale, kelle arvamusavaldus on mõistagi diskussiooni toetav ning kes räägib kanepist läbi juriidilise ja meditsiinilise diskursuse. Kusjuures on see valimi ainuke tekst, kus meditsiiniline diskursus esineb ravikanepi kontekstis. Erinevalt Tuisust räägib diskussioonivastase leeri esindaja psühhiaater Karin Kratt kanepist ainult läbi vaimse tervise diskursuse, mis on psühhiaatrilts ka oodatav, kuid jätab seega kõrvale teiste diskursuste raames välja toodud argumendid kanepi legaliseerimise kohta, mida pean diskussiooni suhtes negatiivseks.

Eeltoodud näidete puhul ei pruugi tingimata tegu olla ajakirjaniku teadliku otsusega anda ühele osapoolele rohkem sõna, vaid kõneisikute enda toimetusele edastatud avaldustega, kuid ERRi artiklis on debati pooldaja arvamus ühe lõiguga esindamine ja lõppsõna jätmine Klaarile siiski märk, et olulisemal kohal on diskussiooni summutav ideoloogia.

Sarnaselt on diskussiooni vastaste sõnavõttud jäetud ka Postimehe ja EPLi artiklite lõppu. Postimehe artikli eelviimases lõigus kirjutatakse, et *Viimastel aastatel Eestis on levinud arvamus, et noored on alkoholist loobunud või joovad varasemast tunduvalt vähem*, mis on iseenesest positiivne, kuid sellele järgneb psühhiaatri tsitaat, mis lõpetab artikli negatiivse fooniga kanepi ja mõnuainete tarvitamise suhtes laiemalt.

EPLi artikli lõppu on lisatud siseminister Mart Helme avaldus, milles öeldakse selgelt välja, et kanepi legaliseerimise debati järgi *puudub vajadus*. EPLi artikli häälestusest annab märku see, millise järjestusega erinevad allikad tekstis sõna saavad.

Kui artikli esimeses kahes alapeatükis räägivad kanepist ainult *head shop*'i töötajad ja kanepitarvitajad, siis viimase alapeatüki *Noorte tossutamine näib paratamatu* juures antakse sõna kahele meditsiinivaldkonna eksperdile, politseile ja siseministrile. Artikli autor on küll teksti lõppu jätnud kõige selgemini kanepialase diskussiooni suhtes negatiivselt häälestatud allikate (narkotalituse juhi ja siseministri) sõnavõttud, ent otsus liigutada artikli viimasesse lõiku *head shop*'i töötaja Risto lugu sellest, kuidas ta ükskord koos politseinikega kanepit suitsetas, vihjab teatud avatusele diskussiooni või muutuse suhtes. Risto loole eelnenud tekstiosas kirjeldatakse nii noorte suhtumist kanepisse kui ka võimalikke terviseriske, ent korduvalt käib läbi mõte, et noored ei pea seda tänapäeval isegi narkootikumiks. Kuigi Põhja prefektuuri narkotalituse juhtivuuri Marko Kivila on selgelt kanepi suhtes negatiivselt häälestatud ning manitseb sellest hoiduma, siis Risto lugu sellest, kuidas ta kunagi kahe politseinikuga kanepit suitsetas, õnnestab mõnevõrra loole eelnenud politseiniku sõnavõttu.

Antud artikli puhul ei loe ma seega otsust jätta kõige selgemalt diskussiooni vastast sõnavõttu (tol hetkel Eesti siseministri oma) artikli lõppu jätmist, kuna avaldusele eelnenud lõigus saab siiski sõna *head shop*'i töötaja Risto, kelle lugu politseinikega kanepi suitsetamisest on otsene näide sellest, et kanep on meie ühiskonnas niivõrd levinud, et seda tarvitavad isegi korrakaitstjad. Samuti ei saa minu hinnangul eeldada tollaselt siseministrilt kanepi diskussiooni osas toetava seisukoha võtmist, kuna tegu on poliitikuga, kelle erakond ei ole vähemalt minevikus Eestis kanepi legaliseerimist toetanud (Gavronski, 2015).

3.1.3.2. Vaimse tervise diskursuse edasikandjad

Välja arvatud EPLi artiklile, kus toodi vaimse tervise diskursuse raames kanepitarvitajate poolt välja ka mõned tarvitamise põhjused, keskenduti tekstides vaimse tervise diskursus raames siiski kanepi negatiivsete tagajärgedele ning arusaadavatel põhjustel domineerivad selles diskursuses

vaimse tervise ekspertide arvamused. Vaimse tervise eksperdid ei saa tõenäoliselt juba oma eriala tõttu kanepi ega ka teiste narkootiliste ainete tarvitamise riskidest rääkides väita, et nende ainete tarvitamine oleks inimeste vaimsele tervisele kuidagi “kasulik”, vaid saavad teadustöödele ja oma erialastele teadmistele toetudes riske kirjeldada ja neid avada.

Seega tuleb vaimse tervise diskursust kandvates tekstides pöörata tähelepanu sellele, kuidas on vaimse tervise ekspertide sõnavõtte kasutatud diskursiivse panuse kontrollimiseks ning mida need otsused teksti ideoloogilisest häälestusest öelda võivad?

EPLi arvamusartiklis kannab diskussiooni toetavat ideoloogiat meditsiinilise ja vaimse tervise diskursuse raames edasi kanepipooldaja Siim Tuisk, kes seob vaimse tervise diskursuse – *abstraktse rahvatervise* kaitsmise – juriidilise diskursusega, öeldes, et see *kitsendab oluliselt privaatautonomiat ja võib olla seega vastuolus põhiseaduse § 19-ga* ja seab kahtluse alla kehtivate seaduste eesmärgi *kuid saadav üldine kasu on väike*.

Postimehe juhtkirjas kirjutatakse kanepi tervisekahjude ennetamisest rääkides ehk meditsiinilise diskursuse raames asjaolu, et poliitikute väljaütlemised *eiravad meie ümber toimuvaid muutusi*. Teksti viimases lõigus teadvustatakse vaimse tervise diskursuse raames probleemi olemasolu *Eestis on narkomaaniaga suuri probleeme*, ent jäetakse üks lahti diskussiooniks, millele viitab jubas eelnenud lause lõpp – *kuid diskuteerida tuleb*.

Postimehe ja EPLi artiklites räägiti lisaks kanepi tarvitamise riskidele ka Eestis ringlevast kangemast kanepist ainult läbi vaimse tervise diskursuse. Artiklites on välja toodud seosed kangema kanepi tarvitamise ja vaimse häire avaldumise vahel. Postimehe artiklis kannavad kangema kanepi narratiivi edasi ainult vaimse tervise ekspertide sõnavõttud ja autori viidatud uuringud. Vaimse tervise ekspertide tsitaate kasutatakse kangema kanepi narratiivi toetamiseks ja kanepi tarvitamise riskide rõhutamiseks, jättes kõrvale muud diskursused, läbi mille saaks näiteks avada kanepi “kangemaks muutumise” tagamaid.

EPLi artiklis kannavad vaimse tervise diskursust edasi nii kanepitarvitajad kui ka vaimse tervise eksperdid.

Peale kirjeldavat tekstiosa tuuakse tekstis *head shop*'i töötaja Risto poolt esimest korda kanepist rääkides sisse vaimse tervise diskursus – “*Õeldakse, et umbes 22 on see vanusepiir, kust on okei alustada.*”. Vaimse tervise diskursus esineb ka järgmises lõigus, kus autori poolt tuuakse välja, et tegelikult areneb inimese eesajukoor veel 25. - 30. eluaastani. Järgmises lõigus kirjeldab Risto CBD kanepi mõju. Tallinnas asuvad *head shop*'i töötaja Risto toob välja, et tarvitab CBD kanepit, kuna see aitab tal keskenduda ja tööd teha. Järgnevates lõikudes tuuakse sisse ühe teise *head shop*'i töötaja Elvise arvamus kanepi kanguse ja võimalike tagajärgede kohta ja mainitakse esimest korda vaimse tervise diskursuse raames ühte tarvitamise võimalikku negatiivset tagajärge – kanepisõltuvust.

Kanepitarvitaja Anne toob hiljem tekstis – nüüd meditsiinilise diskursuse raames – tarvitamise põhjusena välja menstruatsioonivalude leevendamise ning ütleb – nüüd vaimse tervise diskursus –, et kanep aitab ta aju *vait panna*. Samas möönab ta vaimse tervise diskursuse raames ka seda, et kasutab kanepit põgenemismehhanismina.

Alapeatükis *Noorte tossutamine näib paratamatu* räägitakse selles tekstiosas ainult läbi vaimse tervise ja juriidilise diskursuse. Sõna saavad TAI narkomaania ja nakkushaiguste keskuse teadur Katri Abel-Ollo ja kliiniline psühholoog Anna-Kaisa Oidermaa ning seejärel antakse sõna Põhja prefektuuri narkotalituse juhtivuurijale Margo Kivilale.

Pealkirjas esitatud väidet kangema kanepi leviku kohta Eestis korratakse ja toetatakse läbi artikli mitme hääle ja ühe konkreetse allikaga. Juhtlõigus esitatakse väide *Eestis ringlev kanep on viimastel aastatel mitu korda kangemaks läinud*, mis jäetakse kohe kõrvale, liikudes hoopis Tallinnas asuva *head shop*'i juurde. Väite juurde tullakse tagasi alles 12. lõigus – *Pauliine ja Kristo on täheldanud, et Eestis ringlev kanep on kangemaks muutunud. Head shop*'i töötajate hinnangut kasutatakse väite esimese tõestusena – *Niisiis, Eestis on kanep kangem? “Tegelikult küll, jah.”*.

Väite toetuseks tuuakse välja ka teise *head shop*'i töötaja Elvise arvamus – *Ka temagi on märganud, et Eestis ringlev kanep on läinud kangemaks*. Et artikli pealkirjas ja juhtlõigus sõnastatud probleemi toetavad teksti esimese alapealkirja juurde jõudes (lugeja on selleks hetkeks pidanud lugema 960 sõna) kolm *head shop*'i töötajat, viitavad struktuurilised otsused kindla narratiivi püstitamisele ümber pealkirjas esitatud väite, ilma et seda oleks vaja täpsustada. Autor oleks väidet artiklis selleks hetkeks toetada ametliku infoga, kuid esimene faktiline tõestus esitatakse alles artikli lõpus (52. lõik), kus antakse sõna politseile. Enne seda on kanepi kanguse kohta oma arvamuse saanud öelda kanepipoe töötajad Pauliine, Risto ja Elvis, “kanepisõltlane” Anne.

Artikli ideoloogilisest häälestusest annab EPLi artikli puhul ehk kõige selgemini märku see, millise järjestusega erinevad allikad tekstis sõna saavad. Kui artikli esimeses kahes alapeatükis räägivad kanepist ainult *head shop*'i töötajad ja kanepitarvitajad, siis viimase alapeatüki *Noorte tossutamine näib paratamatu* juures antakse sõna kahele meditsiinivaldkonna eksperdile, politseile ja siseministrile. Artikkel on ülesehituselt siiski loogiline – diskussiooni summutamiseks oleks autor võinud kanepitarvitajate arvamuste (näiteks tarvitamise põhjuste) järele tuua kohe sisse vaimse tervise ekspertide väljaütlemised kanepi terviseriskide kohta, kuid seda ei tehtud.

3.1.3.3. Juriidilise diskursuse edasikandjad

Minu jaoks mõnevõrra üllatav on asjaolu, et analüüsitud tekstides keskendutakse kanepi tarvitamise tagajärgedele peamiselt läbi meditsiinilise diskursuse, kuigi võiks eeldada, et tagajärgedest rääkides on oma koht ka juriidilisel diskursusel – Eesti meediaruumis võib eeldada, et tekstide tootjad ja tarbijad on kanepi ebaseaduslikust staatusest teadlikud.

EPLi artikli juhtlõigu järel liigutakse Tallinnas asuva *head shop*'i kirjeldamise juurde, tsiteeritakse mitmeid *head shop*'i töötajaid ja lastakse neil kommenteerida Eestis ringleva kanepi kangust. Peale kirjeldavat tekstiosa tuuakse tekstis *head shop*'i töötaja Risto poolt esimest korda

kanepist rääkides sisse vaimse tervise diskursus – “*Öeldakse, et umbes 22 on see vanusepiir, kust on okei alustada.*”. Vaimse tervise diskursus esineb ka järgmises lõigus, kus autori poolt tuuakse välja, et tegelikult areneb inimese eesajukoor veel 25. - 30. eluaastani. Järgmises lõigus kirjeldab Risto CBD kanepi mõju, sellele järgnevas lõigus tuuakse esimest korda sisse ka juriidiline diskursus – *Kliendid küsivad müüjatelt tihti, kas poes käib politsei.*

Järgnevates lõikudes tuuakse sisse ühe teise *head shop*'i töötaja Elvise arvamus kanepi kanguse ja võimalike tagajärgede kohta ja mainitakse esimest korda vaimse tervise diskursuse raames ühte tarvitamise võimalikku negatiivset tagajärge – kanepisõltuvust. Esimese alapeatüki lõpus tuleb uuesti sisse juriidiline diskursus, kui autor küsib *head shop*'i töötajalt Reneelt, kas kanepi kasvatamine tasub end ära, kui seda müüma hakata – “*Võib tasuda, võib kurjalt tasuda,*” jääb *Renee salapäraseks.*

Juriidiline diskursus tuleb artiklis sisse hiljem ka Anne jutus kanepi hankimisest rääkides – *Vihkan mõtet, et pean ebaseaduslikku taimet kuskilt pimedast otsimas käima* –, viidates kanepi illegaalselt hankimise ohtlikkusele – *Kui keegi ütleb, et otsi kuskilt Lasnamäelt Vasja üles, siis see tundub ohtlik, mina ei lähe* – kuid ei täpsusta, milles kirjeldatud olukorras oht seisneb.

Juriidiline diskursus jätkub Anne sõnavõtus ka järgmistes lõikudes, kus tuuakse artiklis esimest korda tuuakse sisse kanepi tarvitamise ja omamise seaduslik tagajärg – *Praeguses Eestis viiks kanepikuriteoga vahelejäamine kogu mu hariduse ja tööelu vetsupotist alla, mis tähendab, et olen riskidest teadlik.*

Kanepi seadusandlikku staatust esitatakse siin tarvitaja jaoks negatiivse asjaoluna, millega kaasnevad tarvitajatele ja ostjatele *riskid*. Anne leiab siiski, et Eestis ei tuleks kanep seadustada, põhjendades seda läbi vaimse tervise diskursuse – *Mul oli teismeeas peika, kes sattus kanepi pärast vaimuhaiglasse.*

Juriidiline diskursus läbib ka Põhja prefektuuri narkotalituse juhtivuurija Margo Kivila sõnavõtte, kes räägib samuti, et mustal turul liikuv kanep on läinud kangemaks. Kivila ei võta

kanepi suhtes otsest seisukohta, mis on PPA esindajalt ka oodatav, vaid räägib nii Eesti ühiskonnas kui ka mustal turul toimuvast ja PPA tegevustest.

Märgiline on Kivila esimesele sõnavõtule järgnev lõik, kus teksti autor toob välja põhjused, *miks* kanep mustal turul kangemaks on läinud.

Esimene põhjus on otseselt seotud sellega, et kanep on Eestis ja enamikus Euroopas ebaseaduslik – *Kasvatamistingimused on aastatega paranenud ning suurenenud THC sisaldusega kanep on füüsiliselt vähem mahukas, niisis on seda lihtsam peita*. Järgmisest lausest ilmneb, et kanepi kanguse põhjustel on oma roll ka vaimse tervise diskursuses – *Regulaarsetel tarvitajatel kujuneb kanepi suhtes välja tolerantsus, mistõttu nad peavad kas suitsetama sagedamini või kangemat kraami* – mis seotakse järgmises lauses uuesti juriidilise diskursusega – *Kõige sellega on kanepitootjad arvestanud*.

Juriidiline diskursus tuleb sisse ka Postimehe juhtkirjas, kus räägitakse nii kanepi legaliseerimise arengutest maailmas – *Faktiliselt on ta olnud legaalne juba pikka aega Hollandis ning suuremal või vähemal määral ka mitmes Lääne-Euroopa omavalitsuses*. Pean teiste riikide legaliseerimise kajastamist diskussiooni suhtes positiivseks, kuna sellega tuuakse lugejateni muutused maailmas ning luuakse seeläbi võimalus nende muutuste üle arutlemiseks ka Eesti kontekstis – *Nendest arengutest hoolimata pole Eestis kanepi teemaga poliitilisel tasandil sisuliselt tegeletud*.

EPLi arvamusartiklis toob juriidilise diskursuse sisse kanepipooldaja Siim Tuisk, kes argumenteerib, et praegune keelupoliitika *kitsendab oluliselt privaatautonomiat* ning toob konkreetsed ettepanekut seniste seaduste muutmiseks.

Pean märgiliseks asjaolu, et juriidiline diskursus esines analüüsis tekstides eeskätt kanepi legaliseerimist või diskussiooni toetavate kõneisikute sõnavõttudes ning diskussiooni toetavas Postimehe juhtkirjas.

3.2. Sõnavara

Meediatekste analüüsid andis sõnavara mitme teksti puhul selgeid vihjeid diskussiooni toetavast või keelavast käsitlusest.

3.2.1. Kogemuslik väärtus

Sõnavara osas andsid tekstis esinevatest diskursustest aimu sõnad, millega kanepile viidatakse. Sõna “narkootikum” tähendab Eesti Õigekeelsussõnaraamatu (2018) järgi uimastit ja meelemürki ning on seotud tugevalt sõltuvusega – narkootikumi + sõltlane, narkootikumisõltuvus. Kanepi liigitamine narkootikumiks kannab laiemalt edasi mõtet, et kanepi tarvitavad ühiskonnaliikmed on narkomaanid. Sellest tulenevalt järeldan analüüsis, et sõna narkootikum kannab endaga pigem negatiivset tähendust ja viitab olenevalt täpsemast kontekstist korrakaitse diskursusele ja meditsiinilisele diskursusele, kui jutt käib näiteks narkosõltuvusest.

Tõin eraldi välja sõna narkootikum, kuna leian, et sõna sünonüümid ei kanna alati tingimata nii negatiivseid tähendusi. Laialdaselt levinud sõna uimasti, mis on narkootikumi sünonüüm, ei loo nii minu hinnangul sama tugevat negatiivset seost juriidilise diskursusega ja narkomaaniaga kui narkootikum. Seos võib tuleneda sõna esimese osa laiema rakendusest korrakaitseorganite keelekasutuses – narkopolitsei, narkojoove, narkotest, narkokuriteod.

Postimehe juhtkirjas kasutatakse kanepi kirjeldamiseks sõna “narkootikum” ühel korral, mille väljaütlemine omistatakse politseile, viidates juriidilisele diskursusele ja kanepi kui narkootikumi ebaseaduslikule staatusele. Sõna “narkootikum” esineb kanepist rääkides ka EPLi artiklis “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks”, kus seda kasutatakse noorte suhtumise illustreerimiseks: *sellest hoolimata ei pea noored seda narkootikumiks*. Sõna “hoolimata” kasutatakse siin lause esimeses pooles välja käidud väite *Eestis ringlev kanep on viimastel aastatel mitu korda kangemaks läinud* rõhutamiseks, andmaks mõista, et kanepi kangusel on seos selle narkootikumiks liigitamisel.

Postimehe artiklis viidatakse tsitaadis kanepile ka kui *mõnuainele* võrdluses alkoholiga – *Mõnuaine on neil endiselt olemas, kuid sel on teine nimi. See on kanep.* “Mõnuaine”, mis on sünonüüm sõnale narkootikum ei pea tingimata negatiivset hinnangut väljendama, kuid Postimehe tekstis on sõna väljaütlejaks eelnevalt tekstis kanepi suhtes kriitiline ja diskussiooni summutava ideoloogia esindaja, mis viitab pigem narkootikumiga sarnasele tähendusele, eriti arvestades järgnevat lauset *Me elame illusioonis.*, kus *meie* viitab eelmise lause konteksti arvesse võttes kõigile Eesti elanikele. Artiklis kasutatakse kanepitaimede aretamise protsessis ka sõna *manipuleerima*, mis võib artikli laiemat konteksti arvesse võttes kanda negatiivset alatoonit ning kuigi kirjeldatakse täiesti tavalist kanepitaimede aretamise botaanilist protsessi, jätab teksti laiem struktuur lugejale mulje, nagu oleks kangemate kanepisortide aretuse näol tegemist tavapärasest erineva protsessiga. Olgugi et kanepi kanguse “probleemi” saaks tegelikult vaadelda ka läbi juriidilise diskursuse – üha tugevamate kanepisortide aretamine võib olla seotud ka kanepi ebaseadusliku staatusega – kasutatakse seda tõsiasja vaimse diskursuse raames negatiivses kontekstis, jättes kõrvale probleemi juure ja teised võimalikud seletused.

Kuigi sõna “narkootikum” kasutati analüüsitud tekstides diskussiooni summutavas käsitluses, siis ainult sõnaosa “narko” ei pruugi tingimata negatiivseid tähendusi kanda. ERRi artiklis kasutatakse sõnu “narkojoove” ja “narkotest” meditsiinilise diskursuse raames ning ilma otseste viideteta kanepi illegaalsusele Eestis.

Kõikides analüüsitud tekstides kasutatakse *kangema kanepi* narratiivi vaimse tervise diskursuse raames “probleemi” tõsiduse rõhutamiseks. EPLi artiklis tuuakse välja, et *Kangem kanep suurendab vaimsete haiguste avaldumise riski*, kuid lause teine pool – *neid diagnoositakse üle maailma järjest enam* – ei tõesta tegelikult seost kangema kanepi ja vaimsete häirete avaldumise vahel (põhjuseks võib olla ka inimeste ja arstide suurem teadlikkuse vaimse tervise häiretest ning suurem hulk inimesi pöördumas spetsialistide poole). Postimehe artikli pealkirjas väidetakse, et *Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse*, kuigi Eesti noorte ja kangema kanepi tarvitamise vahelist seost tegelikult artiklis ei tõestata.

Konstruktiiivses diskussioonis kanepi legaliseerimise teemal võib eeldada, et terviseriskidest räägitakse teaduslikult toetatud faktide abil, võttes arvesse teadlaste viimaseid uuringuid ja nende järeldusi. Kanepi puhul teeb terviseriskide üle diskuteerimise keeruliseks asjaolu, et täna on kanep maailmas veel näiteks tubaka ja alkoholiga võrreldes oma ebaseadusliku staatuse tõttu suhteliselt vähe uuritud aine, mis on tinginud olukorra, kus teadlased on võimalikud riskid kaardistanud, kuid vajavad rohkem aega ja ressursse selgete järelduste tegemiseks.

EPLi arvamusartiklis “POOLT JA VASTU: Kas Eestis tuleks kanep legaliseerida nagu Kanadas?” läbib meditsiiniline diskursus mõlema osapoole arvamusavaldusi. Kanepi pooldaja Siim Tuisk kasutab juba esimeses lauses juriidilise diskursuse raames tarvitajatele viidates sõna *inimesed* ja kanepi tarvitamisele viidates sõna *kasutamine – Alustame sellest, et ärme karistame inimesi kanepi isikliku kasutamise eest* – juhtides sellega tähelepanu isikliku vabaduse põhimõttele ning hoidudes kanepi tarvitajate eraldi inimgrupiks liigitamisest. Argumendi toob ta uuesti sisse ülejärgmises lauses, kritiseerides juriidilise diskursuse raames praeguse keelupoliitika eesmärke –

Teiseks, enese vastu sooritatud teo eest karistamine, millega püütakse kaitsta abstraktset rahvatervist, kitsendab oluliselt privaatautonomiat, kuid saadav üldine kasu on väike ja võib olla seega vastuolus põhiseaduse § 19-ga.

Terviseriskidest rääkides viitab autor *abstraktsele rahvatervisele*, hägustades sedasi kanepi tarvitamise võimalikke terviseriske, juhib tähelepanu individilt *rahva* tervisele, ning toob kõrvale näiteid ravikanepi positiivsetest omadustest. Ühel korral viidatakse viidatakse Tuisu sõnavõtus kanepi tarvitajatele ka kui *patsientidele*, seda ravikanepi kontekstis.

Legaliseerimise vastase leeri esindaja Karin Kratt kasutab kanepi terviseriskidele viidates sõnu *ohtlik* ning toob välja, et tarvitamisega kaasnevad *terviseriskid on ettearvamatud*. Mõlemal juhul jäävad teksti autorid kanepi terviseriskidest rääkides üldistavale tasandile ega too otseseid näiteid kanepi riskidest ja ohtudest. Sõna *ettearvamatud* kasutamine Krati poolt on küll tehniliselt õigustatud, ent ei aita lugejal kuidagi mõista nende riskide sisu ega seda, kuidas neist hoiduda.

See võib olla märk ERRi artiklile sarnasest hirmutamise taktikast – kanepit ei maksa isegi proovida, kuna riskid on väga ettearvamatud.

ERRi artiklis “Psühhiaater: kanepi tarbimine on otseselt seotud paranoilise skisofreenia vallandumisega” osutatakse vaimsele haigusele kui kanepi tarvitamise *otseselt seotud* tagajärjele. Artikkel algab väitega, et *valdaval enamikul tarvitajatest kanep probleeme ei põhjusta*, millest liigutakse edasi riskirühma juurde – *siis on selge risk eriti neil*. Juhtlõigus rõhutatakse kanepi tarvitamise negatiivseid tagajärgi ehk *probleeme sõnadega selge ja eriti – selge risk eriti neil, kellel on pärilik eelsoodumus psühhootilisteks häireteks*. Edasises tekstis tuuakse välja, et eriti ohtlik on kanepit tarvitada riskirühmal ehk umbes neljal protsendil inimestest.

Juhtlõigu sõnastus annab mõista, et tekstis keskendutakse eeskätt *riskirühmale*, kellel võib kanepi tarvitamine esile kutsuda psühhootilise häire. Võrreldes Postimehe samateemalise artikliga on ERRi artikli sõnakasutus selgem – juhtlõigu sõnastus annab mõista, et tekstis keskendutakse eeskätt *riskirühmale*, kellel võib kanepi tarvitamine esile kutsuda psühhootilise häire. Postimehe artiklis seevastu räägitakse üldistavalt *noortest*, kes satuvad kanepi tarvitamise tõttu psühhiaatriahaiglasse. Erinevalt ERRi artiklist jäetakse kõrvale asjaolu, et enamikke tarvitajaid need tagajärjed ei puuduta, st artiklis keskendutakse tegelikult ainult kitsale riskirühmale, kuid lugejale sellest märku ei anta.

3.2.2. Suhteväärtus

Postimehe juhtkirjas, ERRi artiklis, EPLi artiklis ja Postimehe artiklis kasutati kanepi mõju kirjeldamiseks erinevaid sõnu, mis võivad anda vihjeid selle kohta, kuidas teksti autorid (ja seeläbi lugejad) võiksid kanepi tarvitajaid ja selle mõju tõlgendada.

Postimehe artiklis kasutab autor kanepi peamisest toimeainest rääkides teise alapeatüki esimeses lõigus kõnekeelset sõna *kaif* – *st kanepis leiduva psühhootilise aine (loe: kaifi tekitava) tetrahüdrokannabinooli sisaldus müüdavas kanepis on suurenenud*. Ehkki *kaif* tähendab EÕSSi järgi *joobeseisundit* ja *joovastust*, on tegu kõnekeelse väljendiga, mis võib sõltuvalt tõlgendajast

kanda ka negatiivset konnotatsiooni. Näiteks on EPLis 2006. aastal avaldatud arvamusartiklis “ERIK RÜÜTEL: Kaif sellest, et ei ole kaifis” kasutatud sõna *kaif* selgelt uimastisõltlaste, eeskätt *süstivate* uimastisõltlaste kontekstis (Rüütel, 2006).

Teksti diskussiooni suhtes negatiivsest ideoloogilisest häälestusest annab vihje ka autori otsus üldse täpsustada, kuidas lugeja peaks mõistma sõna *psühhoaktiivne*. Kui eesmärgiks oli sõna *psühhoaktiivset* väljendada kõnekeelsemalt, siis selleks oleks autor saanud kasutada neutraalsemaid sõnu *joove* või *narkojoove* või, soovides jääda kõnekeelse väljendi juurde – *pilves olekut tekitava*. ERRi artiklis viidati kanepi toimele ühel korral sõnaga *narkojoove* – *Pärast perearstiga konsulteerimist andis meedik diagnoosi – Henri on narkojoobes*.

Postimehe ja ERRi artiklites esineva kanepi toime kirjeldamiseks kasutatava sõnavara võrdluseks võib tuua EPLi artikli, kus autor viitas kanepi toimele sõnaga *pilve* – *Vapo ehk auruti kuumutab auruks kanepi sisalduvad kannabinoidid, millest THC teeb sisse hingates pilve*. Kanepipoe töötajate sõnavõttudes esines ka väljend *kivis olema*, millega väljendati samuti kanepijoovet – *Kivis peaga tööd teha ei saa, läheb neli korda kauem aega.*”

Postimehe juhtkirjas väljendatakse CBD kanepi mõju sõnaga *palderjanilaadne* – *Oma palderjanilaadne mõju on tolelgi kaubal* – ent lausele eelnev ja järgnev mõttearendus annab mõista, et tõenäoliselt on autor soovinud lihtsalt kõnekeelselt kirjeldada CBD kanepi mõju. Ühel korral kasutatakse Postimehe juhtkirjas kanepi tarvitajatele viidates ka väljendit *asotsiaalsete eluviisidega inimesed* – *Seejuures pole pruukijad tingimata asotsiaalsete eluviisidega, vaid igati heal elujärjel inimesed*. Lausesse on sisse toodud eeldus, nagu oleksid kanepi tarvitajad sageli asotsiaalsete eluviisidega, mis lükatakse ümber sõnaga *tingimata* ja lause teises pooles tuuakse otseselt välja, et pruukijad võivad olla igati heal elujärjel inimesed.

EPLi artiklitest ma olulisi suhteväärtuse kategoriaid, mille abil saaks hinnata teksti ideoloogilist häälestust, ei leidnud.

3.2.3. Väljenduslik väärtus

ERRi artiklis annavad kanepi tarvitamisele viitamiseks ja negatiivsete tagajärgede väljendamiseks kasutatavad sõnad aimu avatud diskussiooni suhtes teatud määral kriitilisest ideoloogilisest häälestusest. Artikli juhtlõigus tuuakse välja, et valdaval enamikul tarvitajatest kanep *probleeme ei põhjusta*, edasi viidatakse kanepi tarvitamisele sõnadega *suitsetas, kasutamine, tarvitamisega, tarbimisest, proovib*. Ühel korral viidatakse ülekantud tähenduses kanepi tarvitamisele ka kui *vene ruleti* mängimisele. Tekstis kasutatav sõnavara distantseerib kanepi ja tarvitajat, jättes lugejale rohkelt tõlgendusruumi kanepi tarvitamise meetodite kohta (mis võib olla autori teadlik otsus). *Kasutamine, tarvitamine* ja *tarbimine* on üldised ja umbisikulise tegumoega sõnad, mis seostuvad eeskätt juriidilise ja meditsiinilise diskursusega, millest viimane on antud artiklis selgelt diskussiooni keelava ideoloogia käsitluses. Ühel korral väljendatakse tekstis kanepi *suitsetamise* tegevust, siis ainult negatiivse tagajärje *vallandamise* kontekstis.

Tarvitamise võimalike tagajärgede rõhutamiseks kasutatakse artikli teises lauses sõnapaari *väga karm*. Järgnevas lauses korratakse sõna veelkord ja tuuakse sisse dramatiseering *lõua värisedes – Nii karm, et ka kanged mehed räägivad sellest lõua värisedes*. Järgmises lõigus kasutatakse kanepi tarvitamise tagajärjel skisofreenikuks saanud Henri Klaari kirjeldamiseks sõnu *teovõimetu inimvare*. Ülejärgmises lõigus kirjeldatakse noormeest kuni kanepi tarvitamiseni positiivselt – *sportlik, edukas õpilane ja andekas breikar, kuni seni motiveeritud nooruk*. Autor ei ütle otseselt välja, et Klaar oli *sportlik, edukas, andekas* ja *motiveeritud* kuni kanepi proovimiseni, kuid korduvate sõnade *seni* ja *kuni* kasutamine ning artikli laiem kontekst annavad sellisest mõttearendusest mõista. Kolm lõiku hiljem kasutatakse noormehe kirjeldamiseks ka sõna *zombi*, millele järgnevas lauses selgub, et tal diagnoositi psühhoos ja paranoiline skisofreenia.

Sarnasel teemal kirjutatud Postimehe artikkel algab samuti kanepi võimalike vaimse tervise riskide välja toomisega. Tagajärgede rõhutamiseks annavad aimu juba artikli esimesed sõnad – *Nägemused, hääled, veider käitumine* – millega kirjeldatakse psühhoosiseisundit ehk üht

võimalikku kanepi tarvitamise tagajärge. Teises lõigus esitatakse fakt, et *Igal aastal satub Eestis psühhiaatriaiglatesse 250-300 noort inimest esimese psühhosiepisodiga*. Lause teises pooles pehmendatakse eelnevalt kindlalt kõneviisis esitatud väidet sõnaga *tihti (on ootamatult tekkinud vaimuhaigusel otsene seos kanepi suitsetamisega)*. Järgmises lauses rõhutatakse probleemi tõsidust viidates üldistavalt *arstidele*, kes näevad olukorda *süvenemas*.

EPLi artikli juhtlõigus kasutatakse kanepi tarvitamise väljendamiseks sõna “tossutamine” – *Uuringutest selgub, et 15-16 aastased noored peavad tossutamises poistega sammu*. Lause sõnastus sisaldab ka eeldust, et poisid peaksid justkui tüdrukutest agaramad “tossutajad” olema. Juba järgmises lauses, kus liigutakse probleemipüstituse juurest Tallinnas asuva *head shop*’i kirjeldamiseni, kasutatakse sõna “kanepi tarvitamiseks”. Sõna “tossutamine” tähendab EKSS (2009) järgi “suitsetama”, kuid EKSSis loetletud näidete põhjal kaasneb sellega teatud negatiivne alatoon – *Ätt tossutas pinutagust. Topib piibu tubakat täis ja muudkui tossutab. Piibutajad on toa suitsu täis tossutanud. Tossutab nagu korsten 'suitsetab kõvasti'*. Autori otsus kasutada uuringute tulemuste kajastamiseks mitteformaalsemat sõna *tossutada* (mitte suitsetada, tõmmata, tarvitada, pruukida) võib seega viidata teatud negatiivsele häälestusele kanepi suitsetamise suhtes. Noorte kanepi tarvitamine on arvatavasti negatiivne nähtus nii kanepidebati pooldajate kui ka selle vastaste arvates, ent siinkohal on viidatud kanepi tarvitamise tegevusele, mitte selle võimalikke tagajärgedele. Juhtlõigus viidatud “uuringute” täpsema selgituseni jõutakse artiklis alles kolmanda alapealkirja *Noorte tossutamine näib paratamatu* juures. Enam ei viidata tulemustest rääkides “tossutamisele”, vaid “tarvitamisele” ja “pruukimisele”, mis võib olla tingitud sellest, et tulemusi esitab uuringu autor – *Tänavu kevadel kaitses Merili Tamson Tartu ülikoolis magistritöö ... , millest järeldas peamiselt seda, et 2003-2015. aastal oli kooliõpilaste seas suurenenud kanepi pruukimine, täpsemini tarvitamise levimus viimase 30 päeva jooksul*. Märgiline on lause lõppu pandud täpsustus uuringu tulemuste ajaperioodi kohta, mis artikli alguses välja jäi. Enam ei viidata tulemustest rääkides “tossutamisele”, vaid “tarvitamisele” ja “pruukimisele”, mis võib olla tingitud sellest, et tulemusi esitab uuringu autor.

Hiljem artiklis kasutab kanepipoe töötaja Elvis sõna *tossama*, seekord kanepi sõltuvusest rääkides (vaimse tervise diskursus) – *Kanepimehe elu on päris mõnus, tossad ja sööd krõpsu,*

vaatad telekat ja lihtsalt vedeled. Ülejärmises lõigus kasutab ta aga sõna suitsetamine, kuid kontekst on nüüd hoopis diskussioonile avatum – Võib-olla oleks võtmekoht võtta kõige populaarsemad juutuberid ja nende kaudu levitada sõnumit, et noorelt kanepi suitsetamist alustada ei ole okei.

Postimehe juhtkirjas kirjeldatakse juhtlõigus kanepi lõhna sõnaga *pikantne*, mis on jutumärkidesse asetatud. Kuna *pikantne* kannab eesti keeles pigem positiivset tähendust, võib kanepi lõhna kirjeldava sõna jutumärkidesse asetamine anda aimu sellest, et autor üritab vältida kanepi lõhnale omapoolse hinnangu andmist. See võib viidata autori soovile jääda erapooletuks, mida võib lugeda märgiks diskussiooni lubavast käsitlusest. Kanepi tarvitamisele viidatakse tekstis ühel korral sõnaga *suitsetamine* – *Läänemaailm on jõudnud teelahkmele, kus pool sajandit püsinud selge vastuseis kanepi suitsetamisele on murenemas.*

3.3 Grammatika

3.3.1. Kogemuslik väärtus

Postimehe artikli pealkirjas “Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse” omistatakse kanepile isikuline tegumood – kanep on muudetud aktiivseks agendiks, kes *viib* noori psühhiaatriahaiglasse. Et kanepi tarvitamise tulemusena psühhiaatriahaiglasse jõuda peab eelnevalt olema läbitud mitu olulist sammu – kanepi tarvitamine, selle tagajärjel psühhoosi või teiste vaimsete probleemide avaldumine, otsus abi otsida. Kanepi tarvitamise tagajärjel psühhiaatriahaiglasse sattumist otsese protsessina näidates raamistab autor juba artikli pealkirjas probleemi sedasi, et kausaalsuskanepi ja psühhiaatriahaiglasse sattumise vahel on absoluutsene ja otsene, kuigi tegelikult käib jutt uuringutes leitud *seosest*.

Juhtlõigus on põhjus-tagajärg seos kõrvale jäetud ja kogu vastutus on omistatud kanepile – *mitusada Eesti noort leiab end igal aastal psühhiaatriakliiniku vastuvõtutoast, kuhu neile on teed juhatanud kanep*. Lugejale raamistatakse pealkirjas ja juhtlõigus kasutatud tõemodaalsuse ja

isikulise tegumoe abil probleemsed kanepitarvitajad ohvritena, heites sedasi kõrvale keskse probleemi teine pool – Eesti noored, kes kanepit tarvitavad.

Kuigi kogu artikkel keskendub noorte kanepitarvitajate võimalikele terviseriskidele, siis noori näidatakse muutumatu tegurina ning võimalikest negatiivsetest tagajärgedest rääkides on selgeks süüdlaseks kanep.

Näiteks toob autor samas alapeatükis välja psühhiaatri mõttearenduse, et kui Eestis oleks lahjem kanep, siis *30-40 noort inimest oleks psühhoosist päästetud*. Säärane mõttekäik võib küll statistiliselt “õige” olla, ent jätab kõrvale kõik teised faktorid peale kanepi kanguse, mis võivad psühhoosi avaldumist mõjutada.

Artiklis antakse ka mõista, et Eesti ehk *põhjamaade noortel* võib kanepi suhtes isegi suurem risk olla, sest psühhiaatri sõnul arenevad nad aeglasemalt. Väite tõestuseks soovitab psühhiaater lugejal ainult samal väljakul mängivaid Eesti ja Gruusia korvpallureid vaadata – *Esimesed on nagu 40-aastased, meie omad 16-aastased*.

Kindlas kõneviisis esitatud väide – *mitusada Eesti noort leiab end igal aastal esimest korda psühhiaatrikliiniku vastuvõtutoast, kuhu neile on teed juhatanud kanep* – ei leia hiljem tekstis tõestust. Teises lauses täpsustatakse eelnevalt kindlas kõneviisis esitatud väidet sõnaga *tihti (on ootamatult tekkinud vaimuhaigusel otsene seos kanepi suitsetamisega)*. Tartu Ülikooli psühhiaatrikliiniku psühhiaater Liina Haring ütleb hiljem artiklis välja, et tegelikult ei ole täpset statistikat kanepi tõttu psühhiaatrikliinikusse pöördunud noorte osas *veel jõutud kokku lüüa*. Tekstis selget tõestust leidmata väite kindlas kõneviisis esitamine võib viidata sellele, et teksti autor toetab meditsiinilise diskursuse raames diskussiooni summutava ideoloogiat ja kajastab seetõttu reaalsust ainult läbi “probleemse kanepi” prisma, mida toetab veelgi korduv probleemi tõsiduse rõhutamine. Järgmises lauses rõhutatakse probleemi tõsidust viidates üldistavalt *arstidele*, kes näevad olukorda *süvenemas*.

ERRi pealkirjas esitatakse kindlas kõneviisis fakt kanepi kohta – “kanepi tarbimine on otseselt seotud paranoilise skisofreenia vallandumisega” – mida juhtlõigus täpsustatakse. Juhtlõigule järgnevas lauses tuuakse sisse täpsustus ja rõhutatakse tagajärgede tõsidust – *See riskirühm on umbes neli protsenti ja kui see oht realiseerub, on asi väga karm.*

Mõlema artikli teemapüstitus järgneb sarnast struktuuri – probleemi sõnastamine ja selle tõsiduse rõhutamine – ent ERRi artiklis esitatakse faktid täpsema sõnastusega, samas kui Postimehe artiklis jääb kausaalsus kanepi ja vaimse häire avaldumise vahel hoolimata kindlast kõneviisist hägusemaks, mis võib olla märgiks teksti ideoloogilisest häälestusest kanepialase diskussiooni vastu – põhjusena noorte psühhiaatriahaiglasse pöördumisele tuuakse välja ainult kangem kanep, lahkamata probleemi teisi külgi, näiteks noori inimesi, kes ühel või teisel põhjusel kanepit tarvitavat ja kelle tarvitamine muutub probleemseks.

Vaimse tervise diskursuse raames räägitakse ka EPLi arvamuskirjanduses kanepi tarvitamise võimalikest negatiivsetest tagajärgedest. Psühhiaater Karin Kratti avalduses seguneb vaimse tervise diskursus majandusliku diskursusega –

Praegu puudub meil põhjalik uuringutel põhinev informatsioon, kui palju läheks kanepi legaliseerimine Eestis tervishoiusüsteemile, riigile ja maksumaksjatele kokkuvõttes maksma 10–15 aasta pärast, kui seisame silmitsi legaalsest tarbimisest tingitud tagajärgedega.

Legaliseerimise vastase argumendina kasutatav väide sisaldab kahte tugevat eeldust – kanepi legaliseerimine vajab uuringutel põhinevat informatsiooni selle kulukusest maksumaksjale ja riigile; kanepi legaliseerimine läheb tervishoiusüsteemile, riigile ja maksumaksjale tulevikus *legaalsest tarbimisest tingitud tagajärgede* tõttu midagi maksma – jättes kõrvale majandusliku diskursuse teise külje – maksutulu, mida kanepisektor legaliseerides riigile sisse hakkaks tooma. Teksti lõpus toob Kratt välja ka kanepi legaliseerimise pooltargumendi, *millega Kanadas otsust põhjendati: kanepi legaliseerimine aitavad piirata laste ja noorte ligipääsu sellele*. Argumendile ei esitata vastuväidet (autor väljendab eksplitsiitselt oma isiklikku arvamust). Tekst lõpeb

Postimehe artiklile sarnase lõppnoodiga, kus tuuakse võrdlusesse alkohol ja kanep – *Meil käib ju sama raskele võitlusele ka legaalse alkoholiga...*

Vaimse tervise eksperdilt võiks ainete kuritarvitamisest rääkides oodata näiteks kuritarvitamise tagamaade ehk sellega seotud põhjuste avamist ja selgitamist. Selle asemel kasutatakse asjaolu, et eestlased ei oska alkoholiga piiri pidada (millele implitsiitselt vihjatakse), argumendina kanepi legaliseerimise vastu.

EPLi arvamuskirjanduses kasutab psühhiaater Karin Kratt kanepist rääkides ka kindlat kõneviisi – *Kanadat ja Eestit ei saa selle küsimuse kontekstis võrrelda; psühhiaatrina võin öelda, et kanep on tervisele ohtlik ja sellest tingitud tervisekahjustused on ettearvamatud.*

Kuigi tegu ongi kanepi legaliseerimise vastase inimesega, siis see ei pea tingimata tähendama ka vastuseisu diskussioonile. Vaimse tervise diskursuse raames kanepist rääkides võib eeldada, et lugeja jaoks on psühhiaatri sõnavõtt terviseriskidest rääkides kaalukam, kuna tegu on meditsiinivaldkonna töötajaga, kelle arvamus meditsiini teemadel on kaalukam kui kodanikuaktivisti oma. Väljendades oma arvamust kindlas kõneviisis ei jäta Kratt oma avalduse tõlgendamises aga ruumi ning sulgeb seega ukse ka diskussioonile välja käidud mõtete kohta.

3.3.2. Suhteväärtus

EPLi artikli alguses esitatud väiteid tõestatakse ja toetatakse läbi kogu artikli mitmete osapoolte arvamuste ja ka ametlike uuringutega. Mitmel korral esitab autor erinevate väidete tõestamiseks kõneisikutele küsimusi – *Niisis Eestis on kanep kanep kangem? “Tegelikult küll, jah,” naerab ta; Kas kanep teeb laisaks? “Ei tee laisaks, küll aga nii leplikuks, et paneb laiskust aktsepteerima. Võib-olla natuke liiga palju.”*

Küsimuste esitamine ja informatsiooni jagamine annavad tekstides aimu võimupositsioonidest antud diskursuse raames – eeldatavasti on küsijal suurem võim, aga ka küsimata informatsiooni jagamine võib sümboliseerida võimu.

EPLi artiklis esitab autor küsimusi ainult kanepitarvitajatele ja *head shop*'i töötajatele – *Niisis Eestis on kanep kanep kangem? “Tegelikult küll, jah,” naerab ta; Kas kanep teeb laisaks? “Ei tee laisaks, küll aga nii leplikuks, et paneb laiskust aktsepteerima. Võib-olla natuke liiga palju.”*

Märgiline on asjaolu, et Põhja prefektuuri narkotalituse juht, teadur ja psühholoog jagavad artiklis informatsiooni ilma autoripoolsete küsimusteta, mis võib viidata neile omistatud suuremale võimupositsioonile nii vaimse tervise kui ka juriidilise diskursuse raames, milles osalejad sõna võtavad.

Postimehe artikli kolmandas alapeatükis teeb autor otsese viite Eesti kanepidebatile viskab õhku küsimuse, millele vastab eelnevalt tekstis peamiselt sõna saanud psühhiaater Haring –

Tihti on Eesti debattides vastakuti kanepi tarvitamine ja alkohol. Kas alkoholist pole võimalik psühhoosi langeda?

Meditšiinilise diskursuse raames on alkohol vs kanep huvitav ja mitmetahuline diskussiooniteema. Postimehe artiklis jääb arutluskäik ainult vaimse tervise diskursuse raamidesse. Kanepi võrdlemine alkoholiga on kanepidebatis levinud, kuid ainult alkoholi võimalikele vaimse tervise riskidele keskendumine viitab teadlikule otsusele mitte pikemasse diskussiooni laskuda, kuigi alapealkiri *Alkohol vs. kanep* võiks sellele viidata. Alkoholideliiriumi riski näidatakse väiksema ohuna kui kanepi tõttu psühhoosi sattumise riski – *Kui alkoholideliirium võib jääda ühekordseks, siis kanepipsühhoosist võib käivituda krooniline psühhootiline häire, mis jääb inimest saatma kogu eluks.*

Küsimus alkoholi tarvitamise tagajärjel psühhoosi sattumise kohta on minu hinnangul õigustatud, ent ei tähenda siinkohal, et Haringu võimupositsioon seatakse kahtluse alla. Pigem toetab autor Haringule küsimuse esitamisega tema kui eksperdi arvamust vaimse tervise teemadel.

Postimehe juhtkirjas kasutatakse läbivalt tõemodaalsust nii ühiskonnas ja maailmas toimuvate muutuste ehk kanepi laialdase leviku väljendamiseks –

Kanep, hoolimata oma jätkuvast ebaseaduslikust staatusest, kuulub tänapäeva alternatiivlinnaruumi nii nagu käsitööõlu või kümneeurone gurmeeburger.

Läänemaailm on jõudnud teelahkmele, kus pool sajandit püsinud selge vastuseid kanepi suitsetamisele on murenemas.

Ainsa tekstina tuuakse Postimehe juhtkirjas välja juriidilise diskursuse raames kindlas kõneviisis välja asjaolu, et kanepi ebaseaduslik staatus ei takista kanepi levikut ja selle tarvitamist meie ühiskonnas. Lisaks probleemi – aine omamise ja tarvitamise keelamine ei ole toonud kaasa soovitud tulemust – teadvustamisele esitatakse juriidilise diskursuse raames ka mõttekäik, et *fentanüüli ja kanepi samasse patta pistmine ei aita meil seda* (Eesti probleeme narkomaaniaga) *lahendada*. Juriidilist diskursust kasutatakse selgelt ühe ühiskonna murekoha üle arutlemiseks ning arutelu järelalusena avatakse tee edasiseks diskussiooniks.

EPLi arvamuskirjandis argumenteerib kanepi legaliseerimise pooldaja Siim Tuisk läbi meditsiinilise, juriidilise ja majandusliku diskursuse, miks tuleks Eestis kanep legaliseerida. Juriidilise diskursuse raames kritiseerib Tuisk senist kanepi seadusandlikku staatust, öeldes, et *Riigil on võimalik inimesi harida, suunata ja vajaduse korral kätt ette panna ka ilma neid karistamata*. Senise korra kritiseerimise asemel pakub ta välja alternatiivseid meetodeid kanepiga seotud probleemidele lähenemiseks riiklikust vaatenurgast, rõhutades lause teises pooles, et selleks pole vaja inimesi karistada.

3.3.3. Väljenduslik väärtus

EPLi artikli pealkirjas “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks” kasutatakse kanepist rääkides tõemodaalsust ja isikulist tegumoodi, et kajastada muutusi

ühiskonnas – Eestis on kanep, mis muutub kangemaks. Juhtlõigus korratakse pealkirjas esitatud väidet, seekord umbisikulise tegumoega ja kindla kõneviisi olevikuga – *Eestis ringlev kanep on viimastel aastatel mitu korda kangemaks läinud*. Artikli alguses esitatud väiteid tõestatakse ja toetatakse läbi kogu artikli mitmete osapoolte arvamuste ja ka uuringutega.

Postimehe juhtkirjas kasutab autor isikulist tegumoodi ja tõemodaalsust, et kirjeldada juba toimunud muutust ühiskonnas – *Kanep, hoolimata oma jätkuvast ebaseaduslikust staatusest, kuulub tänapäeva alternatiivlinnaruumi nii nagu kästitööõlu või kümneeurone gurmeeburger*. Märgiline on nii selle lause kui ülejäänud tekstis tehtud otsused kanepi klassifikatsiooni osas. Teksti alguses liigitatakse kanep kultuurilise/meelelahutusliku diskursuse raames ühte sekka käsitööõlle ja gurmeeburgeriga, *hoolimata* selle ebaseaduslikust staatusest. Teksti lõpus kirjutatakse, et teise ebaseadusliku aine – fentanüüliga – seda kokku liigitada ei tasu – *ent fentanüüli ja kanepi ühte patta pistmine ei aita meil seda kuidagi lahendada*. Autor väldib kanepi ebaseaduslikku staatust rõhutamata omapoolse hinnangu andmist ning kasutab reaalsust kujutades kindlas kõneviisis sõnastust, mis annab mõista, et kanep on juba praegu osa ühiskonnast või vähemalt *alternatiivsest linnaruumist*.

Postimehe artiklis tuuakse alapeatükis *Alkohol vs kanep* esmakordselt sisse majanduslik diskursus – *Kanepiärist on saanud Ühendriikides 15-miljardilise käibega hiigelmajandus*. Kanepi legaliseerimine tähendaks, et inimesed ei pea enam kanepi hankimiseks ka seadust rikkuma ning võib aidata kaasa ka mustal turul ringleva kanepi probleemile. Ühtlasi tähendaks riiklikult reguleeritud kanep seda, et inimesed teavad täpselt, mida nad ostavad ega pea taime diileritelt hankides oma tervisega riskima. Kanepi legaliseerimise majandusliku poole üle rohkem Postimehe artiklis ei arutleta ning järgmise lausega diskussioon ka piirdub –

“Eesti ühiskond ei ole valmis tegelema probleemidega, mis kaasnevad kanepi legaliseerimisega,” ütleb Vasar.

Väidet laiendamata ega täpsustamata jäetakse lugejale mulje, nagu oleks tegemist paramatusega, st subjektiivset arvamust näidatakse absoluutse tõena. Kaks lõiku hiljem täpsustab Haring mõtet

ise, öeldes, et tema sõnul *ei ole Eestis seniajani mingeid programme noortele, kes on jäänud politseile silma kanepi tarvitamisega, ja ka meie psühhiaatrite-psühholoogide seas pole ühtset lähenemist, mida nendega peaks tegema*. Taaskord ei ole autor pidanud vajalikuks probleemi rohkem avada ning ülejäänud arutluskäik jätkub vaimse tervise diskursuse raames.

Pööran EPLi arvamusartikli puhul grammatilistele kategooriatele vähem tähelepanu, kuna teksti loojad on selge poole (legaliseerimise vastane ja pooldaja) esindajad ning toimetusevälised inimesed, st sõnavaralised ja grammatilised otsused ei olnud ajakirjaniku teha.

EPLi arvamusartiklis kasutab SDE kodanikuaktivist Siim Tuisk tõe modaalsust ja oleviku kindlat kõneviisi kehtivate seaduste kritiseerimiseks. Keelupoliitikat kritiseerides ütleb ta, et kanepi suitsetamise (enese vastu sooritatud teo) eest karistamine *kitsendab oluliselt privaatautonomiat* ning ütleb kindlas kõneviisis, et *saadav kasu on väike*. Sedasi kehtestab Tuisk enda seisukoha absoluutsena, ent ei põhjenda, milles praeguste seaduste puudujäägid ikkagi seisnevad.

Ka legaliseerimise vastase leeri esindaja psühhiaater Karin Kratt kasutab kindla kõneviisi olevikku ja tõe modaalsust oma seisukoha väljendamisel – *Eestit ei saa selles küsimuse kontekstis võrrelda, näiteks juba tervishoiusüsteemi võimekus on väga erinev*. Järgmistes lõikudes tuleb sisse suhteline modaalsus – *psühhiaatrina võin öelda, et kanep on tervisele ohtlik ---; Isiklikult ei usu ma ka argumenti, millega Kanadas otsust põhjendati* – kuna seekord väljendab Kratt selgelt oma arvamust.

3.4. Diskursiivsed praktikad

Teksti kirjeldamisele järgneb Kalmuse (2015) diskursusanalüüsi juhendi järgi kriitilises diskursusanalüüsis teksti ja diskursiivsete praktikate (teksti loomise ja tõlgendamise protsesside) analüüs, mille käigus vaadeldakse teksti kui sotsiaalset tegevust. Selles etapis tõlgendan diskursuseid avalduvaid keelelisi valikuid teksti loomise või tootmise, aga ka teksti tarbimise ehk vastuvõtu kontekstis. Diskursiivsete praktikate analüüsis püüan vastata küsimustele, miks on tekst just niisugune ja kuidas vastuvõtjad seda tulenevalt situatsioonilisest ja intertekstuaalsest kontekstist tõenäoliselt tõlgendavad.

3.4.1. Intertekstuaalsuse esinemine ja kasutamine tekstides

Mitmetes tekstides esines intertekstuaalsust, peamiselt kanepi ja vaimse häire avaldumisega seotud uuringutele ja eelnenud kanepi debattidele või laiemale diskussioonile viidates.

Tekstides kasutatakse vaimse tervise diskursuse raames kanepi võimalike terviseriskide tõestamiseks ja toetamiseks erinevaid uuringuid, millele viidatakse nii kaudselt kui ka otseselt. Nii ERRi, EPLi kui ka Postimehe artiklites toetatakse kanepi tarvitamise ja psüühilise häire avaldumise seost uuringutes leitud seostega. Samuti kasutatakse uuringuid ühiskonnaliikmete kanepi tarvitamise leviku ja suhtumise näitamiseks.

ERRi artiklis toob psühhiaater Ants Kase välja, et uuringuid, mis seostavad kanepi tarbimist ja paranoilist skisofreeniat, on *umbes kümme* ning nende uuringu tulemusi kasutatakse kanepi vaimse tervise riskide tõestamiseks. Kase kommenteerib, et uuringute tulemuste sarnasus on *üsna ebaharilik* ja toob välja, et skisofreeniat seostatakse umbes saja erineva geeniga, kuid ükski seos ei ole tegelikkuses absoluutne. Sellest mõttest järeldeb teksti autor, et kanepi suitsetamise näol on tegu vene ruleti mängimisega, mis on selge dramatiseering, viidates väga kõrgele riskitasemele ja kõrvutab psüühhoosi avaldumise kanepi tarvitamise tagajärjel sisuliselt surmaga.

EPLi artiklis tuuakse välja, et noorte suhtumine kanepisse kui narkootikumini on vähenemas hoolimata asjaolust, et Eestis ringlev kanep on viimastel aastatel kangemaks läinud. Juhtlõigus öeldakse, et *Uuringutest selgub, et 15-16-aastased tüdrukud peavad tossutamises poistega sammu*. Konkreetsetele uuringutele viidatakse esimest korda alapeatükis *Noorte tossutamine näib paratamatu*, kus tuuakse välja nii ESPAD-i uuringu tulemused Euroopa noorte narkootikumide tarvitamise kirjeldamiseks kui ka Merilli Tamsoni magistratöö Eesti 15-16-aastaste kooliõpilaste kanepi tarvitamine ja sellega seotud tegurite kohta (perioodil 2003-2015). Kooliõpilaste tervisekäitumisest rääkides viidatakse järgmises lõigus ka 2017.-2018. aasta TAI uuringule, mis näitas, et *15-aastaste noorte hulgas on kanepi tarvitamine nelja aasta tagusega võrreldes 7% vähenenud*. Artiklis välja toodud uuringute põhjal võib seega järeldada, et vähemalt 2017.-2018. aasta seisuga on Eesti noorte seas kanepi tarvitamine hoopis vähenenud, ehkki alapealkiri *Noorte tossutamine näib paratamatu* võib esile kutsuda teistsuguseid tõlgendusi. Samas mõenan, et autorid ei ole pealkirjas ega ka juhtlõigus sellist seisukohta väljendanud – räägitakse noorte *suhtumisest* kanepisse, mitte tarvitamisest.

Postimehe artikli esimese alapeatüki lõpus viidatakse ka suurele *internetipõhisele uuringule “Ained ja arenevad ajud”*, mille üks eesmärke on uurida 16-45-aastaste Eesti inimeste vaimse heaolu ja uimsastite, eeskätt kanepi probleemse tarvitamise seoseid. Jääb ebaselgeks, mis eesmärgil poolleiolevat uuringut kajastatakse, kuna järgmisest lausest selgub, et *tulemuste analüüs seisab veel ees*.

Järgmises alapeatükis viidatakse ajakirjas Lancet Psychiatry ilmunud *suurele uurimusele*, kus leiti, et väiksema THC-sisaldusega kanepi tarvitajatel oli esmapsühhoosi risk kaks korda suurem kui neil, kes kanepit ei tarbi ning et kõrge THC-sisalduse kanepi suitsetajatel viis korda suurem. Kümnes Euroopa riigis ja Brasiilia piirkonnas läbi viidud uuringu tulemuste põhjal oletab inimese füsioloogia professor Eero Vasar, et *kui see Euroopa uuringu tulemus Eestisse üle tuua, võiks 12 protsenti juhte lahjema kanepi korral olemata olla ja see omakorda tähendaks, et 30-40 noort oleks psühhoosist päästetud*. Välismaiste uuringute tulemusi Eesti olukorda üle kandes jätkatakse seega kangema kanepi narratiivi – lahjem kanep aitaks Eesti noori psühhoosist päästa, seega on selgelt süüdi kangem kanep.

Artklis viidatakse ka ajakirjas JAMA Psychiatry ilmunud uuringule, kus leiti, et kanepi tarvitamine noorukieas suurendab tuntavalt depressiooni- ja enesetapuriski.

Ainsa tekstina ei toetata vaimse häire avaldumise seost täiendavate allikate EPLi arvamuskirjanduses, kus vaimse tervise diskursuse raames debateerib kanepi legaliseerimise vastu psühhiaater. Kuna tegu on valdkonna eksperdiga, võib tema puhul eeldada, et ta esitatud informatsioon on tõepärane ega vaja iga väite tõestamist lisaallikatega. Kuid ka vaimse tervise ekspertide informatsioon kanepi kohta pärineb kuskilt, eriti arvestades, et kanepi uurimiseks on mitmel pool maailmas täna paremad võimalused kui eelmisel sajandil.

3.4.2. Interdiskursiivsuse esinemine tekstides

EPLi, ERRi kui ka Postimehe artiklid on žanriliselt mitmekesised, st need ei liigitu klassikalise uudise ega reportaaži alla. EPLi arvamuskirjandus on klassikalise debati vormis – sõna saavad nii legaliseerimise pooldaja kui ka vastane. Postimehe juhtkiri on juhtkiri.

Kõikides tekstides esines kanepist rääkides interdiskursiivsust, eeskätt viidetega suuremale kanepidebatile, seda ka tekstides, mis räägivad kanepist läbi vaimse tervise diskursuse. Debatile viidatakse läbivalt eeldusega, et lugeja on kanepi legaliseerimise alasest debatist juba teadlik, st tekstides ei selgitata, mida kanepidebatt ja selle sisu tähendab – lugejatele jäetakse mulje, et osa inimesi lihtsalt soovivad kanepi legaliseerimist. See annab mõista, et teksti loojad on kanepialasest diskussioonist teadlikud ning on kanepi legaliseerimise küsimust teksti luues arvesse võtnud. Samuti viitab see autorite eeldusele, et ka artikli lugejad on kanepialasest debatist teadlikud ning võtavad maailmas toimuvaid muutusi arvesse. Sellest annab märku näiteks EPLi arvamuskirjanduse pealkiri, kus küsitakse, kas Eestis tuleks kanepi legaliseerida *nagu Kanadas*? Lugejalt eeldatakse, et ta on teadlik Kanada riiklikust legaliseerimisest ning selle eelduse pealt tuuakse legaliseerimise küsimus Eesti konteksti.

Žanriliselt kõige mitmekesisem on EPLi artikkel, mis hõlmab nii *head shop*'i töötajate kui ka kanepi tarvitajate igapäevaelu kirjeldusi ja nende sõnavõtte kanepi tarvitajate, tarvitamise ja legaliseerimise teemal, aga ka viiteid uuringutele ning meditsiinivaldkonna töötajate ja politsei ning siseministri kommentaare kanepi kohta. Märgiline on teksti loojate (EPLi ajakirjanikud Anna-Teele Orav ja Helen Eelrand) otsus kajastada nii kanepi tarvitajate, kanepipoe töötajate kui ka kanepist tingitud vaimse tervise probleemidega tegelevate inimeste ja korrakaitsjate arvamusi ning rääkida kanepist lisaks vaimse tervise diskursuse ka läbi juriidilise diskursuse, st tekstis esines interdiksiivsus.

Juriidiline diskursus seguneb vaimse tervise diskursusega TAI narkomaania ja nakkushaiguste keskuse teaduri Katri-Aber Ollo sõnavõtus, kus ta toob välja, et *kuna narkootikumid on illegaalsed, siis ei tea iial, mis solgist need on kokku segatud ja kuidas see kõik inimorganismile mõjub.*” Ollo sõnavõtus peitub oluline diskussiooni toetav mõttekäik – kuna narkootiliste ainete tootmise kohta puudub järelevalve, on need tarvitajatele ohtlikud. Juriidiline diskursus läbib ka Põhja prefektuuri narkotalituse juhtivuuriija Margo Kivila sõnavõtte, kes räägib samuti, et mustal turul liikuv kanep on läinud kangemaks. Kivila ei võta kanepi suhtes otsest seisukohta, mis on PPA esindajalt ka oodatav, vaid räägib nii Eesti ühiskonnas kui ka mustal turul toimuvast ja PPA tegevustest.

ERRi artikli näol on tegu tekstilise kokkuvõttega “Pealtnägijas” ilmunud reportaažist Tarmo Klaari pere juhtumi üle, kus kanepit tarvitanud perepojal avaldus paranoiline skisofreenia. Artiklit luues on autor seega teinud otsuseid selle osas, millist informatsiooni lugejatele tuua (võib eeldada, et artikli lugemiseks on inimestel rohkem aega kui 15-minutilise videolõigu vaatamiseks) ehk otsustanud, mis on videoloo kõige olulisemad osad ja järeldused. Tekstis räägitakse kanepist ainult läbi vaimse tervise diskursuse, kuid tehakse viide kanepidebatile, andes vaimse tervise diskursuse raames sõna kanepiaktivistile Elver Lohole.

EPLi arvamusartiklis esineb vaimse tervise diskursus legaliseerimise vastase Karin Kratti sõnavõtus, kus ta toob välja nii tarvitamise riskid, mis on *ettearvamatud*. Vaimse tervise diskursust kasutab Kratt nii terviseriskide kirjeldamiseks kui ka kanepi legaliseerimise vastase

argumendina majandusliku diskursuse raames, tuues välja mõttearenduse, et kanepi legaliseerimine oleks riigile tulevikus kulukas, *kui me seisame silmitsi legaalsest tarbimisest tingitud tagajärgedega.*

Postimehe artiklis viidatakse kanepidebatile otseselt alapealkirjale *Alkohol vs kanep* järgnevas lõigus – *Tihti on Eesti debattides vastakuti kanepi tarvitamine ja alkohol.* ERRi artiklis küsitakse kanepi ja psühhoosi vallandamise teemal kommentaari kanepiaktivistilt. EPLi artiklis tuuakse kanepi legaliseerimise teema sisse kanepitarvitaja Anne tekstiosas, kus kajastatakse tema arvamust, et Eestis ei tuleks kanepit legaliseerida, artikli lõpus saavad sõna selgelt legaliseerimise vastased allikad e narkotalituse juht Margo Kivila ja siseminister Mart Helme. Postimehe juhtkirjas räägitakse otseselt kanepidebati vajalikkusest – *Selles küsimuses ei maksa astuda radikaalseid samme, kuid diskuteerida tuleb.*

Asjaolu, et tekstide autorid on tekste luues võtnud arvesse Eesti kanepidebati olemasolu on häälekas, viidates otseselt sellele, et autorid on artikleid tegema hakates teinud teadliku valiku rääkida kanepist kontekstis, kus teksti tarbijad ehk Eesti inimesed on teadlikud kanepi legaliseerimist ümbritsevast arutelust. Autorid on seega teadlikud, et nende koostatud artikkel on osa laiemast diskussioonist, mis tähendab, et artiklites esinevaid diskursusi saab otseselt liigitada diskussiooni toetava või keelava käsitluse alla. Ühtlasi annab see märku, et meie ühiskonna liikmed on kanepidebatist teadlikud ning kursis maailmas toimuvate arengutega kanepi teemal – see on esimeseks eelduseks diskussiooni tekkele ja muutustele ühiskonnas.

3.4.3. Diskursiivse praktika – tekstiloome- ja tõlgendusprotsesside tingimused

Diskursiivsete praktikate analüüs hõlmab ka tekstiloome- ja tõlgendusprotsesside tingimuste analüüsi. Pean siinkohal tunnistama, et töö mahukuse tõttu otsustasin mitte võtta ühendust tekstide autoritega ning lähtun analüüsis eelkõige ajakirjanduse erialal õpitust ja oma töökogemusele veebiväljaande toimetajana (olen viimased 3 aastat töötanud Genius Meedias).

Neli valimi teksti viiest avaldati südaööl: Postimehe juhtkiri kell 23:59, Postimehe artikkel 00:01, EPLi artikkel 00:05, EPLi arvamusartikkel kell 00:05 ja ERRi artikkel 20:37 (uuendatud

21:55). Kas Eesti väljaannete toimetustes kehtivad kirjutamata reeglid kanepiga seotud artiklite avaldamiseks? Postimehe otsingumootorist selgub, et toimetusel ongi kombeks oma juhtkirju öisel ajal avaldada. EPLi otsingumootorist selgus, et kanepiteemalisi artikleid on avaldatud nii öisel, varahommikusel kui ka päevasel ajal. Seega ei saa valimi tekstide puhul tuua välja seost artiklite avaldamise aegade ja teemavaliku osas.

Kõige selgemalt diskussiooni toetav tekst on Postimehe juhtkiri “Õhus on kanepit”. Kuna tegu on juhtkirjaga, võib eeldada, et tekst keskendub toimetuse liikmete arvates hetkel kõige olulisemale ja päevakajalisemale teemale. Samas ei saa eeldada, et juhtkirjas välja toodud arvamused või hinnangud väljendaksid kõikide toimetuse liikmete seisukohti. Näiteks on sama väljaande poolt samal aasta avaldatud artikli “Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse” häälestatun diskussiooni suhtes negatiivne.

Kui juhtkirjas arutletakse kanepi legaliseerimise, või õigemini kanepi legaliseerimise diskussiooni tekitamise üle nii juriidilise, meditsiinilise kui ka majandusliku diskursuse raames ning artikli lõppjärelendus on selgelt diskussiooni toetav, siis Postimehe artiklis piirduakse ainult vaimse tervise diskursusega ning artikli järelendus on diskussiooni suhtes summutav, kuna ainsaks lahenduseks probleemile pakutakse näiliselt kanepi, eriti kangema kanepi mitte tarvitamist.

EPLi arvamusartikkel oli valimis ainuke, kus rääkijateks olid kaks selge hoiakuga poolt – kanepi legaliseerimise pooldaja Siim Tuisk (SDE kodanikuaktivist) ja legaliseerimise vastane Karin Kratt (Lääne-Tallinna keskhaiгла psühhiaater) – ja kus debateeriti otseselt kanepi legaliseerimise küsimuse üle. Arvamustoimetaja otsus valida legaliseerimise poolt rääkijaks poliitilise parteiga seotud isik (Tuisk on pooldaja ja SDE kodanikuaktivist) võib viidata teksti autori teadlikule valikule muuta diskussioon poliitiliseks, mida loen diskussiooni suhtes negatiivseks asjaoluks. Kanepi legaliseerimise küsimus on küll poliitiline, ent see ei tähenda, et diskussioonis kanepi üle laiemalt peaksid osalejad tingimata kuuluma ühte või teise erakonda, kuna poliitiline kuuluvus kutsub esile vastandumist ja poolte valimist, mida konstruktiivses diskussioonis vaja ei ole. Psühhiaatri sõnavõtt on antud artikli puhul selgelt kaalukam, kuna psühhiaater räägib kanepist peamiselt läbi vaimse tervise diskursuse ning psühhiaatriks saamiseks tuleb eelnevalt läbida kaheksa aastat õpinguid, samas kui kodanikuaktivist võib olla igaüks.

Ehkki EPLi arvamustoimetaja andis aramusveerus otseselt platvormi kanepidebatile, pean siinkohal diskussiooni suhtes negatiivseks asjaoluks nii debateerijate valikut kui ka seda, et kanepivastase osapoole avaldus jääb ainult vaimse tervise piiridesse ega puuduta kodanikuaktivisti poolt välja toodud teisi argumente kanepi legaliseerimise kohta. Kratt viitab ka kanepi legaliseerimise majanduslikule diskursusele, ent seob selle vaimse tervise diskursusega. Teksti tõlgendamine on lugeja jaoks keeruliseks muudetud, kuna pooldaja avalduses esineb mitmeid argumente erinevate diskursuste raames, ent legaliseerimise vastane sõnavõtt jääb ainult vaimse tervise diskursuse raamesse. Legaliseerimise vastase argumendina esitatakse ainult kanepi võimalikke tervisekahjusid, kuid ei laskuta küsimusse teiste diskursuste raames.

Tekstilooma analüüsi puhul oli minu jaoks kõige huvitavam EPLi artikkel “Eestis muutub kanep kangemaks, noorte suhtumine sellesse leebemaks”, mis puhul jäeti kõige enam ruumi lugejatele omapoolsete tõlgenduste tegemiseks. Kanepi terviseriske ja selle levikut meie ühiskonnas ja mujal maailmas toetatakse erinevate uuringutega ning sõna saavad mitmed erinevad kõneisikud alates kanepipoe töötajatest ja igapäevastest tarvitajatest kuni psühhiaatri, narkotalituse juhi ja siseministrini välja. EPLi ajakirjanikud on seega artiklit tehes pidanud vajalikuks kajastada erinevate osapoolte arvamusi ning ei piirdu teemakäsitluses ainult vaimse tervise diskursusega. Teksti tõlgendamine on jäetud suuresti lugeja teha, kuna artiklist ei kooru välja selget lõppjärelust. Politseiniku kanepi suhtes negatiivsele sõnavõtu ja siseminister Mart Helme avalduse vahele on autorid otsustanud asetada kanepipoe töötaja Risto loo sellest, kuidas ta kunagi politseinikega koos kanepit suitsetas. Otsus artikli lõpp sedasi struktureerida võib anda märku, et lugejalt oodatakse vastuseisvat lugemist ehk tõlgendust, selmet et järelust kanepi tarvitamise või legaliseerimise kohta neile ette anda.

3.5. Seletamine ehk sotsiaalne analüüs

Diskursiivsete praktikate analüüsile järgneb seletamine ehk sotsiaalne analüüs, mille käigus vaadeldakse teksti loomise ja tõlgendamise sotsiaalset määratust ja nende sotsiaalseid mõjusid. Selles etapis nähakse uuritavat diskursust ühiskonna võimuhete valguses, paigutatuna sotsiaalsesse, institutsiooniliste ja ühiskondlikku konteksti. Kanepi puhul mängib tõenäoliselt suurimat rolli just sotsiaalne ja ühiskondlik kontekst. Samuti analüüsin võimalikke diskursiivseid võitlusi, mis teksti loojate ja tõlgendajate ning kehtiva ühiskondlik-poliitilise korra vahel aset leiavad.

3.5.1. Diskursuste sotsiaalne maatriks

Kanepist rääkides tuleb võtta arvesse nii aine seadusandlikku staatust Eestis kui ka selle levikut meie ühiskonnas. Diskursuse sotsiaalse maatriksi analüüsis tuleb küsida, missugused sotsiaalsed ja hegemoonilised suhted ja struktuurid situatsioonilisel, institutsionaalsel ja ühiskondlikul tasandil seda diskursust kujundavad ja kuidas on diskursus seotud nendel tasanditel toimuva võimuvõitlusega?

Kanep on psühhoaktiivse aine, mis mõjutab inimese vaimse tervist ja on tõestatud, et kanepi tarvitamisel on seos vaimsete häirete avaldumisega, mistõttu on vaimse tervise diskursus kanepist rääkides üks olulisemaid kui mitte olulisim.

Kanepit tarvitanud inimestelt võib eeldada, et vaimse tervise diskursuse raames kanepist rääkides mõjutavad nende avaldusi ka isiklikud kogemused aine tarvitamisega. Vaimse tervise ekspertidelt, kes valimi tekstides olid diskussiooni suhtes summutava ideoloogia toetajad, võib eeldada vastuseisu kanepi tarvitamise ja legaliseerimise kohta laiemalt. Võib olla, et vaimse tervise ekspertide seisukohtadel kanepi suhtes mängib rolli ka isiklik arvamus kanepist laiemalt, kuna nii psühhiaater Karin Kratt kui ka füsioloogia professor Eero Vasar tõid tekstides välja isiklikud seisukohad – *Isiklikult ei usu ma ka argumenti, millega Kanadas otsust põhjendati; Eesti ühiskond ei ole valmis tegelema probleemidega, mis kaasnevad kanepi legaliseerimisega.*

Valimi tekstides domineeris kanepist rääkides selgelt vaimse tervise diskursus, mille raames keskenduti peamiselt kanepi mõjule inimpsüühikale, eeskätt võimaliku vaimse häire avaldumise riski kontekstis. Enamikes tekstides viidati vaimse tervise diskursuse raames kanepiga seotud uuringutele, mis näitab, et viimased arengud teadusmaailmas mõjutavad tõenäoliselt seda, kuidas meie ajakirjanduses kanepist räägitakse.

Eesti ühiskonnas kujundavad diskursust ka kohalikud faktorid nagu siinsete inimeste kanepitarvitamise harjumused ja kanepiga seotud probleemid tarvitajate seas, nt sõltuvused ja psühhoosi juhtumid. Ka valimi tekstides ei keskendutud vaimse tervise diskursuse raames ainult kanepi võimalikele tervisekahjudele, vaid toodi diskursus kolmes – ERRi, EPLi ja Postimehe – artiklis ka Eesti konteksti.

Postimehe artiklis väideti, et igal aastal satub kanepi tarvitamise tagajärjel mitusada Eesti noort psühhiaatrikliinikusse, ERRi artiklis räägiti võimalikest riskidest ühe reaalse juhtumi näitel ning EPLi artiklites toodi kanepitarvitajate endi poolt välja kanepi negatiivseid mõjusid nende vaimsele tervisele. On selge, et kanepi probleemset tarvitamist esineb ka Eestis, kuna kanep on eeskätt noorte seas üpris levinud uimasti. Seetõttu on ka lokaalses kontekstis oluline, kuidas meedias kanepiga seotud riskidest räägitakse ning missuguseid lahendusi neile pakutakse. Enamikes tekstides jäi vaimse tervise diskursuse raames kanepi terviseriskidest rääkides lugejatele ainsaks järelduseks või lahenduseks kanepi mitte tarvitamine. Kahjuks ignoreerib selline arutluskäik tegelikku olukorda ega aita kuidagi inimesi, kes juba kanepit tarvitavad ning kellel sellega tõesti probleeme esineb.

Samuti on diskursuse kujunemisel oluline roll sellel, kui võrd teadlikud Eesti vaimse tervise eksperdid kanepi terviseriskidest on. Neljas artiklis anti kanepi teemal sõna psühhiaatrile, mis näitab, et kanepi diskussioonis on vähemalt vaimse tervise diskursuses oluline roll ka sellel, kui võrd teadlikud Eesti vaimse tervise eksperdid kanepi terviseriskidest ning milline on nende isiklik seisukoht kanepi suhtes laiemalt.

Juriidilist diskursust kujundab kõige selgemini kanepi seadusandlik staatus – kanep on Eestis ebaseaduslik, kuid teatud mõõndustega. Esiteks pole kriminaalkorras karistatav väikeses koguses (kuni 7,5 grammi) enda tarbeks kasutatava kanepi omamine, mis tähendab, et eeskätt on

kanepiga seonduvad mõjutusmeetmed ehk karistused suunatud kanepiga kauplejate pihta. Teiseks tuleb pöörata tähelepanu sellele, millised on korrakaitsjate reaalsed mõjutusmeetmed kanepiga seotud seaduste elluviimisel – sarnaselt mitmete teiste Euroopa riikidega ei jahi politsei eraldi isiklikuks tarbeks kanepit suitsetavaid inimesi ning peamised tegevused on suunatud suures koguses kanepi käitlejate leidmiseks ja karistamiseks.

Kanepi seadusandliku staatuse üle arutleti Postimehe juhtkirjas, kus kritiseeriti selgelt senise seadusandlikku korra puudusi, öeldes, et kanep on täna Eestis *mustjashallil turul* vägagi kättesaadav, tahame me seda või mitte. Samuti tõi juriidilise diskursuse EPLi arvamuskirjandis sisse kanepipooldaja Siim Tuisk, kes kritiseeris nii praeguse seadusandliku korra eesmärgipärasust – *millega püütakse kaitsta abstraktset rahvatervist* – kui tõstatas ka isikliku vabaduse küsimuse – *kitsendab oluliselt privaatautonomiat*. Nähtavasti

Tegu oli ainsate tekstidega, mis olid selgelt kanepi diskussiooni toetava ideoloogilise häälestusega. Kuigi EPLi, ERRi ja Postimehe artiklid ei keskendunud otseselt kanepidebatile, siis viiteid debatile leidis neis kõigis, ent sellest hoolimata jäi diskussioon ERRi ja Postimehe artiklites ainult vaimse tervise diskursuse raamidesse ega puudutanud kanepiga tugevalt seotud juriidilist diskursust. EPLi tekstis toodi juriidiline diskursus sisse kanepitarvitajate ja politsei poolt – esimesed rääkisid, kuidas ebaseadusliku kanepi otsimine võib olla ebameeldiv ja ohtlik, narkotalituse juhi tekst keskendus kanepi tarvitamise ennetamisele.

Majandusliku diskursuse raames räägitakse peamiselt kanepi legaliseerimisega kaasnevast maksutulust, mistõttu võiks diskursuse kujunemisel lugeda mõjutajateks nii juba legaliseerinud riikide kogemusi kui ka kohalikke prognoose maksutulu kohta, millest viimane Eestis puudub. EPLi arvamuskirjandis esines majanduslik diskursus ka koos vaimse tervise diskursusega, kui psühhiaater Karin Kratt andis mõista, et kanepi legaliseerimise tagajärjel võiksid kasvada haigekassa kulutused.

3.5.2. Diskursiivse korra toetamine ja mitte toetamine

Kõige selgemini toetas tekstides senist diskursiivset korda ehk *status quo*'d vaimse tervise diskursus, mille raames räägiti kanepist peamiselt aine võimalike negatiivsete tagajärgede kontekstis.

Diskursuse edasikandjad olid tekstides enamasti diskussiooni vastu. Kahel korral avaldasid tekstide sõna saanud vaimse tervise eksperdid otseselt isiklikku arvamust, et Eestis ei tohiks kanepit legaliseerida, ERRi artiklis võrdles teksti autor kanepi tarvitamist vene ruleti mängimisega, toetudes eelnevas tekstiosas eksperdi välja toodud seostele. EPLi arvamuseartiklis, kus vaimse tervise diskursuse raames vaidles kanepi legaliseerimise vastu psühhiaater, piirdus riskide kaardistamine vaimuhaiguse vallandamisega – *Psühhiaatrina võin öelda, et kanep on tervisele ohtlik ja sellest tingitud tervisekahjustused on ettearvamatud – psühhosist kuni dementsuseni*. Diskussiooni summutava ideoloogia toetamisest andsid vaimse tervise diskursuses aimu nii teksti autorite otsused keelekasutuses kui ka diskursiivsetes praktikates.

ERRi artiklis viidati kanepi tarvitamise võimalikele riskidele sõnadega *karm* ja *nii karm, et ka kanged mehed räägivad sellest lõua värisedes*, ja võrreldi kanepi tarvitamist vene ruleti mängimisega. Artiklis tehti otsene viide ka kanepidebatile, andes sõna kanepiaktivistele Elver Lohole, kellelt küsiti kommentaari kanepi tarvitamise ja psühhooosi seose kohta. Kanepiaktivisti seisukohta kajastati ühe lõigu ulatuses ning artikli lõppu jäeti selgelt diskussiooni suhtes summutav avaldus, mis annab aimu, et autor ei soovinud tegelikult kanepi üle diskussiooni tekitada, vaid näidata uuringutes leitud seose, vaimse tervise eksperdi arvamuse ja ühe juhtumi näitel, et kanep on tõesti inimestele ohtlik.

Postimehe artiklis andsid eeskätt grammatilised ja struktuurilised otsused aimu autori soovist esitada kanepist läbi kindla narratiivi – *kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse*. Ehkki autor ei suutnud kordagi pealkirjas ja juhtlõigus kindlas kõneviisis esitatud väidet kindlate allikatega toetada, jätkus kogu arutluskäik kangema kanepi narratiivis ning kordagi ei toodud sisse põhjuseid, miks noored üldse kanepit tarvitavad. Teise vaatevinkli esindamiseks oleks autor saanud artiklis sõna anda ka kanepitarvitajatele endile, nagu seda tehti EPLi artiklis, ent diskursuse raames piirduti vaid vaimse tervise ekspertide arvamuse kajastamisega. Ka Postimehe

artiklis tehti otsene viide kanepidebatile, pühendades alapeatüki *Alkohol vs kanep* näiliselt alkoholi ja kanepi võrdlusele (ainult psühhoosi vallandamise kontekstis), kuid sarnaselt ERRi artiklile ilmnes, et autoril ei olnud tegelikku soovi diskussiooni laskuda ning pigem sooviti, seekord läbi alkoholi ja kanepi võrdluse ainult ühe võimaliku tagajärje vallandamise kontekstis näidata, et kanep on tervisele isegi ohtlikum kui alkohol. Nii Postimehe kui ka ERRi artiklites kasutati diskussiooni summutamiseks seega hirmutamise taktikat, rõhutades korduvalt kanepi võimalikke negatiivseid tagajärgi – kanepi tagajärjed võivad olla *väga karmid*, kanep *viib* noori psühhiaatriahaiglasse, kanepi tarvitamine on nagu *vene ruleti mängimine*, lahjema kanepi tõttu oleks mitukümmend Eesti noort psühhoosist *päästetud*.

Ainult ühes tekstis toodi lugejateni vaimse tervise diskursuse raames ka tarvitajate endi kogemused – EPLi artiklis toodi kanepi võimalikest negatiivsetest tagajärgedest rääkides välja ka kanepisõltuvus ja see, et kanep võib osade inimeste jaoks mõjuda demotiveerivalt. Postimehe juhtkirjas ei toodud kanepi üle arutledes sisse vaimse tervise diskursust, tegu oli ka kõige selgemini diskussiooni toetava tekstiga, viidates otseselt sellele, et arutelu kanepi legaliseerimise üle ei peaks tegelikult jääma ainult ühe diskursuse raamidesse, vaid on palju mitmetahulisem.

Vaimse tervise diskursus on kanepist rääkides mõistagi väga olulisel kohal, kuid ehkki kanepi tarvitamine ei ole ohutu ning on uuringutes tõestatud riskirühm, kel tarvitamine võib avaldada psüühilise häire, jäi vaimse tervise diskursusest eranditult välja kriitiline lähenemine – kui see aine on tõepoolest nii ohtlik, siis miks teised riigid selle legaliseerinud on ja kuidas enamikel tarvitajatel neid probleeme ei esine?

Diskussiooni avamist toetati kõige selgemalt juriidilise diskursuse raames, mida esines nii Postimehe juhtkirjas kui ka EPLi arvamuskirjanduses legaliseerimise pooldaja avalduses, samuti EPLi artiklis kanepitarvitajate ja politseiniku sõnavõttudes. Just juriidilise diskursuse raames võis tekstides näha enim kriitilist lähenemist senise diskursiivse korra suhtes. EPLi arvamuskirjanduses kritiseeris Tuisk otseselt senist korda ja kõrvutas seniste seaduste eesmärgipärasuse isikliku vabaduse põhimõtetega. EPLi artiklis tõi kanepitarvitaja Anne välja, et ebaseadusliku aine hankimine on tema jaoks ebameeldiv ning et vahelejäämise korral oleks tema haridus- ja tööelu rikutud ning narkotalituse juhi sõnavõttus tuli juriidiline diskursus sisse kanepi

tarvitajate ja levitajate leidmisest rääkides. Juriidiline diskursus läbib ka kanepidebatti laiemalt – käib ju jutt seniste seaduste muutmisest – mistõttu on kohati mõistetav, et tekstides, mis käsitlesid kanepit eeskätt läbi vaimse tervise diskursuse, oli see kõrvale jäetud. Postimehe artiklis oleks juriidilise diskursuse sissetoomine siiski tervitatud olnud, kuna jutt käis mitmest sajast Eesti noorest, kes ebaseadusliku aine tarvitamise tagajärjel väidetavalt psühhiaatriaiglasse satuvad – kas võib esineda seos, et ebaseaduslike ainetega kokkupuutuvatel noortel on suurema tõenäosusega probleeme vaimse tervisega?

Majanduslikku diskursust esines tekstides kõige vähem – EPLi arvamuskirjas ja Postimehe juhtkirjas. EPLi arvamuskirjas kasutas psühhiaater Karin Kratt majanduslikku diskursust kanepi legaliseerimise vastase argumendina, mis on näide õlgmehikese argumendist – teksti toodi sisse eeldus, et kanepi legaliseerimine oleks haigekassale kulukas – diskussiooni summutamiseks.

Postimehe juhtkirjas kõrvutati majandusliku diskursuse raames alkohol, tubakas ja kanep – *Selle poliitloogika järgi on rahvatervise ja majanduskasu vahel selge tasakaalupunkt. Kui vägagi surmavaid alkoholi ja tubakat on võimalik reguleerida, küllap on selleks viise ka kanepi puhul.* See on ka ainus näide majandusliku diskursuse kasutamisest diskussiooni lubava käsitluse toetamiseks. Teistes riikides on kanepi legaliseerimise debatis majanduslik diskursus üpris olulisel kohal – aine reguleerimine liiguks mustalt turult riigi kätte – ent üheski tekstis majanduslikku ja juriidilist diskursust sedasi ei ühendatud.

3.5.3. Diskursuste ideoloogilised ja poliitilised mõjud

Ajakirjanikud peavad oma teemavalikuid ja -käsitlusi põhjendama, eriti kui nende kajastus puudutab olemasoleva korra muutmist seadusandlikul tasandil. Ei saa oodata, et meedia tõstaks kanepi diskussiooni õhku tühjast kohast. Ajend selleks peaks tekkima mõne konkreetse intsidendi, riikliku algatuse või ühiskonna poolt laiemalt.

Diskussiooni algatamise ajendiks võiks olla nii asjaolu, et kanep on eestlaste seas kõige levinum narkootiline aine kui ka see, et Eestis grupp inimesi, kel kanepi tarvitamine võib probleemne olla. Seega oli üpris mõistetav, et vaimse tervise diskursuse raames võtsid ajakirjanikud eeskätt teavitaja rolli – kanepi tarvitamisega võivad kaasneda need ja need riskid.

Samas ilmnes analüüsist, et vaimse tervise diskursuse raames toetasid ajakirjanikud teadlikult või alateadlikult tekstides ka peamiselt diskussiooni summutavat ideoloogiat. Kõige märgilisem oli ajakirjanike otsus esitleda vaimse tervise diskursust näiliselt kõikehõlmavalt ehk jätta kajastusest välja laiem kontekst, näiteks asjaolu, et psüühilise häire avaldumise risk on eelkõige eelsoodumusega inimestel, aga ka see, kui suurel osal Eesti kanepitarvitajatest selle tagajärjel vaimseid probleeme esineb. Riski olemasolu toimib argumendina diskussiooni sulgemise poolt ning teistes riikides aktsepteeritud vastuargumendid jäävad süstemaatiliselt tähelepanuta.

Kanepi terviseriskide korduv rõhutamine ja ainult kõige mustemale stsenaariumile keskendumine ei aita meil ühiskonnana kanepist rääkida moel, mis soodustaks edasist diskussiooni – sel juhul saab ju ainuke järeldus olla, et kanep on ohtlik ja seda ei tohiks keegi tarvitada. Ideoloogiliselt on vaimse tervise diskursus seega valimi tekstides selgelt diskussiooni summutav, ehkki EPLi artiklis mainiti paaril korral ka kanepi tarvitamise positiivseid mõjusid.

See ei tähenda aga, et vaimse tervise diskursus ise oleks ideoloogiliselt häälestatud – see ilmnes vaid valimisse sattunud tekstide puhul. Siinkohal tuleks küsida, mida meie ühiskond kanepist peale selle võimalike terviseriskide veel teadma peaks? Vaimse tervise diskursuse raames saaks rääkida ka kanepi positiivsetest mõjudest inimese psüühikale – kasutatakse seda ju eeskätt lõõgastumiseks ja stressi maandamiseks, sarnaselt ühele teisele meie ühiskonnas probleemsele ainele, mida sageli kuritarvitatakse ning mille kuritarvitamise tagajärjed võivad olla ettearvamatud ja lõppeda isegi surmaga.

Rääkides kanepist ainult läbi vaimse tervise diskursuse ja jättes kõrvale kõik teised aspektid, mis tarvitamisega seotud on (näiteks põhjused), toetatakse seega olemasolevaid teadmiste ja uskumuste süsteeme ega anta isegi võimalust diskussiooniks kanepi kui psühhoaktiivse üle laiemalt, mitte isegi legaliseerimise kontekstis.

Kõige enam heideti senise diskursiivse ja sotsiaalse korra pihta kriitika juriidilise diskursuse raames – kanepi tarvitajate jaoks võib ebaseadusliku kanepi hankimine olla ohtlik või ebameeldiv ning mustalt turult ostetud kanepi üle puudub tarvitajal igasugune kontroll.

Majanduslik diskursus on otseselt seotud legaliseerimise võimalike majanduskasudega ning on seega ideoloogiliselt diskussiooni toetav – räägime selle diskursuse raames ju stsenaariumist, kus kanep on legaliseeritud. Majanduslikku diskursust esines valimi tekstides kõige vähem – Postimehe artiklis diskussiooni toetamiseks, EPLi arvamusartiklis Kratti avalduses diskussiooni summutamiseks.

4. Järeldused

Toon välja vastused uurimisküsimustele, millele järgneb üldine diskussioon ning piirangute käsitus.

1. Kas ja kuidas analüüsivad diskursused annavad panuse olemasoleva korra taastootmisesse või muutmisesse? Kas analüüsitud käsitlused kanepist on pigem diskussiooni lubavad või keelavad?

Analüüsitud käsitlused kanepist olid pigem diskussiooni suhtes summutavad ehk andsid panuse olemasoleva diskursiivse korra taastootmisesse, kuid sõltusid suuresti sellest, mis diskursuste piires kanepist räägiti. Üks tekst oli selgelt diskussiooni toetav ning kahes tekstis esines nii diskussiooni toetavaid kui ka pärssivaid diskursusi ja käsitlusi.

Kõige selgemini andis diskussiooni suhtes summutavale ideoloogiale ehk *status quo*'le (kanepist ei ole mõtet rääkida) säilimisele panuse vaimse tervise diskursus, mille raames räägiti kanepist kui ohtlikust aimest, mis võib tekitada vaimseid probleeme ja mille tagajärjel võib inimesel avalduda vaimne häire.

Juriidilise diskursuse raames avati kahel korral otseselt üks diskussiooniks, kuid seda ainult tekstides, mis olid laiemalt diskussiooni algatamise poolt ideoloogiliselt häälestatud. Tekstides esinenud juriidilist diskursust võib siiski pidada diskussiooni suhtes toetavaks, kuna diskursuse raames tõstatati korduvalt seniste seaduste eesmärgipärasuse küsimus.

Majanduslikku diskursust andis tekstides panuse nii diskussiooni toetamiseks kui ka summutamiseks. Ka siin mängis rolli see, kas teksti autor oli laiemalt diskussiooni poolt või vastu. See näitab, et majanduslik diskursus on kanepi legaliseerimise diskussioonis olulise tähtsusega – diskursuse raames saab tuua nii poolt- kui ka vastuargumente.

Meelelahutuslikku diskursust esines tekstides kõige vähem ning seda diskussiooni toetavates tekstides, peamiselt kanepitarvitajate sõnavõttudes, kus nad selgitasid, miks nad kanepit tarvitavad.

2. Kuidas on tekstides esinevaid diskursusi diskussiooni lubava ja keelava käsitluse piires rakendatud?

Diskussiooni keelava käsitluse piires rakendati kõige selgemini vaimse tervise diskursust, mille raames esitleti kanepit kui ohtlikku ainet, mis võib vallandada psühhootilise häire. Kanepi mõju tarvitaja vaimsele tervisele peeti valimi tekstide autorite poolt ilmselgelt oluliseks – vaimse tervise diskursus esines pea kõikides tekstides ning kahes tekstis käsitleti kanepit ainult läbi selle diskursuse. Vaimse tervise diskursuse raames jäeti lugejatele vaid üks lõppjärelendus – kanepit ei tohiks tarvitada, sest see on ohtlik – ega avatud teisi diskussiooni toetavaid argumente.

Ehkki vaimse tervise diskursus ei ole tingimata diskussiooni summutav, siis valimi tekstides esines seda peamiselt ainult kanepi negatiivsete tagajärgede kontekstis. Lugejatele esitleti kanepit läbi selle tarvitamise võimalike riskide, mida sageli esitati ilma laiema kontekstita ja mitmel korral esines riskide rõhutamiseks või süvendamiseks tehtud keelelisi valikuid, mis andsid aimu teksti looja häälestusest diskussiooni vastu.

Juriidilist diskursust esines peamiselt diskussiooni lubavas käsitluses. EPLi arvamusartiklis argumenteeriti kanepi legaliseerimise poolt juriidilise diskursuses, kritiseerides kehtivat seadusandlikku korda. Postimehe juhtkirjas tuli juriidiline diskursus sisse kanepi kättesaadavusest rääkides, andes mõista, et senised seadused ei takista tarvitajatel ainet hankimast.

3. Millised diskursiivsete praktikate ehk tekstide loomise ja kirjutamise tingimused mõjutavad seda, kuidas tekste loetakse?

Diskursiivsete praktikate osas mõjutasid tekstide loomist ja tarbimist enim ajakirjanike otsused allikate valimisel. Kes Eesti meedias kanepi teemal enim sõna võtavad?

Vaimse tervise diskursust kujundasid enamasti tekstiosad, kus anti sõna psühhiaatritele või teistele spetsialistidele. Vaimse tervise ekspertide sõnavõttud olid tekstides läbivalt diskussioonivastase ideoloogia käsitluses, mis on mõnevõrra oodatav, ent tähendas, et lugejatele esitleti kanepit ainult ühe diskursuse raames peamiselt läbi kanepi tarvitamise võimalike tagajärgede. Paaril korral toodi tekstidesse sisse ka vaimse tervise ekspertide isiklikud arvamused kanepi suhtes, mis näitab, et diskursiivsete praktikate osas võib tekstide lugemist mõjutada ka see, milliste konkreetsete ekspertidega ajakirjanik konsulteerida otsustab.

EPLi arvamuseartiklis mõjutas teksti tarbimist enim arvamustoimetaja otsus legaliseerimise pooldaja ja vastase valimisel. Kuna legaliseerimise vastaseks oli psühhiaater e vaimse tervise ekspert, piirdus legaliseerimise vastane avaldus ainult vaimse tervise diskursusega, samas kui pooldaja sõnavõttus argumenteeriti legaliseerimise üle mitme diskursuse raames.

Tekstides, kus räägiti kanepitarvitamise riskidest, ei toodud kordagi kanepitarvitajate seisukohti sisse. Eriti üllatav oli see Postimehe artikli puhul, mis keskendus otseselt Eesti noortele, kes kanepi tarvitamise tagajärjel psühhoosi satuvad. Tekstis esines küll kahe eksperdi sõnavõttud, kuid kanepitarvitajate seisukohad ja tarvitamise põhjused olid välja jäetud. ERRi artikli puhul võiks diskussiooni toetavaks asjaoluks lugeda seda, et sõna sai ka kanepiaktivist Elver Loho, ent kuna tema sõnavõtt piirdus vaid vaimse tervise diskursusega ning artikli käsitlus oli diskussiooni suhtes negatiivne, siis võis siin olla näitega nn õlgmehikese argumentid – küsides kanepiaktivistilt kommentaari ainult kanepi ja psühhoosi vallandamise seose osas, jäetakse diskussioonist taaskord kõrvale kõik ülejäänud diskursused ja argumentid.

Ainult EPLi artiklis olid otseselt sisse toodud ka kanepitarvitajate arvamused, mis oli diskussiooni suhtes toetav asjaolu.

Juriidilise diskursus oli minu hinnangul esindatud adekvaatselt – diskursuse raames said sõna nii kanepitarvitajad kui ka politsei, ühel korral ka kodanikuaktivist (EPLi arvamusartiklis). Kui kanepitarvitajad rääkisid diskursuse raames sellest, kuidas ebaseadusliku aine hankimine võib ohtlik ja probleemne olla, siis politsei sõnavõtt keskendus kanepi levitajate tabamisele.

4. Millised võivad olla selliste diskursiivsete praktikate laiemad ühiskondlikud tagajärjed (mõjus avalikule arvamusele ning erinevatele poliitikatele)?

Kui Eestis jäävadki kanepist rääkima ainult psühhiaatrid ja teised vaimse tervise eksperdid, piirdub diskussioon vaid vaimse tervise diskursusega ning sumbub ajapikku täielikult, kuna selle diskursuse raames keskendutakse ainult tarvitamise riskidele ega jäeta ruumi alternatiivseteks argumentideks.

Diskussiooni suhtes positiivne oli EPLi artikli autorite otsus anda sõna kanepitarvitajatele, kelle sõnavõttudes toodi sisse ka meelelahutuslik ehk kultuuriline diskursus, mille raames avati lisaks kanepi tarvitamise riskidele ka tarvitamise põhjuseid ja kanepi positiivseid mõjusid.

Ühtlasi olid kanepitarvitajad valimi tekstides ainsad, kes rääkisid isiklike kogemuste põhjal ka kanepi teistest võimalikest riskidest tarvitaja tervisele – kanepisõltuvusest, mõjust vererõhule ja ka demoviteeritusest – peale vaimse häire (sest enamikel inimestel ei avaldu kanepi tarvitamise tõttu vaimne häire). Kanepitarvitajate kajastamisega said lugejad tõenäoliselt EPLi artiklist kanepi terviseriskide kohta rohkem teada kui ERRi ja Postimehe artiklist, mis keskendusid vaimse tervise diskursuse raames ainult vaimse häire avaldumise seosele. See näitab, et diskussioonis kanepi üle peaks oma koht olema ka inimestel, kes on kanepiga väljaspool oma eriala kokku puutunud ning kes suudavad diskussioonis ja riskide hindamiseks võimalikult objektiivseks jääda. Teistes tekstides piirduti kanepi terviseriskidest rääkides ainult vaimse häire seose kajastamisega, jättes sedasi lugejatele ja avalikkusele mulje, et kanepi tarvitamine on igal juhul ohtlik ja vajadus edasise diskussiooni järele puudub.

Kuigi läänemaailmas liigutakse, vähemalt näiliselt, leevendava narkopoliitika suunas, ning mitmed riigid on kanepi juba legaliseerinud, siis Eesti ühiskonnale kanepist ainult läbi selle kõige hullemate tagajärgede rääkimine näib tänasel päeval põhjendamatu ja aitab ainult kaasa olemasoleva korra säilimisse.

Juriidilise diskursuse raames said sõna nii politsei kui ka kanepitarvitajad, mis on diskussiooni suhtes positiivne, kuna diskursuse raames avati kanepi “kangemaks muutumise” põhjuseid, kuid näidati läbi kanepitarvitajate sõnavõtte ka seda, et ebaseadusliku aine hankimine ei ole tarvitajate jaoks tingimata meeldiv ning võib isegi ohtlik olla.

Et majanduslikku diskursust esines tekstides kõige vähem – ainult otseselt legaliseerimisest rääkivates tekstides – siis võib diskussiooni suhtes kasulik olla rohkem majanduse taustaga inimeste kaasamisest. See eeldab, et teksti autor soovib aga otseselt anda sõna kanepidebatile.

Üldine diskussioon

Kanep on Eestis kõige levinum ebaseaduslik narkootiline aine, kuid nii valimi tekstide kui ka Eesti meediakajastuse põhjal laiemalt on mulle jäänud mulje, et me ei soovi seda ühiskonnana teadvustada. Keskendudes ainult kanepi tarvitamise probleemsetele juhtumitele (või probleemse juhtumi võimalikkusele) teeb meedia lugejatele karuteene, kuna kanepit esitletakse sel juhul läbi ühe prisma, mis jätab tihti kõrvale nii laiema konteksti kui ka põhjused, miks inimesed kanepit üldse tarvitanud on. See oleks võrreldav sellega, kui ühiskonnas räägitaks alkoholist ainult pohmelli, alkoholimürgituse ja alkoholismi konteksti. Selle asemel käsitletakse alkoholi ühiskonnas mitmetest erinevatest perspektiividest, mis omavahel mõnel juhul konkureerivad. s? Olen töös püüdnud alkoholi ja kanepi võrdlemisest hoiduda, kuna minu hinnangul võidakse kahe aine võrdlemises jääda liialt aine mõjude erinevusesse kinni. Alkohol on lihtsalt inimestele kõige tuttavam ja levinum narkootikum, mille abil saab kanepi diskussiooni konteksti asetada. See ei tähenda, et kahte ainet peaks teineteisega igas aspektist võrdlema hakkama.

Rääkides kanepist kui võimalikust ohust inimeste vaimsele tervisele tuleks seega asetada lugeja ka laiemasse konteksti – näiteks kui Eestis tarvitab kanepit iga viies noormees ja igal aastal satub psühhiaatriahaiglasse esmase psühhoosiga mitusada noort, siis kas see on statistiliselt erinev teiste riikide kogemusest? Samuti võiks vaimse tervise diskursuse raames rääkida rohkem kanepi mõjust indiviidi ehk kasutaja vaatest – enda jaoks kõige huvitavamad tekstiosad olid just kanepitarvitajate sõnavõttud, kus ilmnas, et probleemiks ei peeta mitte ainult vaimse häire avaldumist, vaid ka näiteks kanepisõltuvust. See võiks aidata kaasa mitte ainult teadlikkuse tõstmisele võimalike riskide osas, aga ka sellele, et inimesed oskaksid enda või lähedaste juures probleemset tarvitamist ära tunda ja vajadusel abi otsida.

Et valimi tekstide käsitus kanepist erines üpris märkimisväärselt – oli nii selgelt diskussiooni summutavaid, toetavaid kui ka mitmetähenduslike käsitlustega tekste – tuleb ka küsida, miks erinevatest toimetustest erineva käsitlusega kajastusi tuleb? Ma ei väida, et meie väljaanded tervikuna on diskussiooni suhtes kallutatud, kuid seda võivad olla nendes töötavad ajakirjanikud individuaalselt, mis on igati mõistetav, kuna ka ajakirjanik on lõpuks inimene.

Kõige enam toetas diskussiooni juriidilise diskursuse käsitus, nähtavasti kuna just kanepiga seotud seadusandluses leiab kehtiva korra suhtes enim kohti kriitikaks. Kui meie narkopoliitika eesmärgiks on leevendada narkootikumide tarvitamise negatiivseid tagajärgi, milleks kanepi puhul võib pidada vaimse häire avaldumist, siis kas kanepi keelustamine on selleks kõige õigem viis?

Täna on selge, et kanepi seadusandlik staatus (ning narkopoliitika üleüldiselt) on maailmas muutumas. Sellest annavad märku nii arengud USAs ja Kanadas kui ka meile lähemal, siinsamas Euroopas. Ennatlik oleks väita, et kanep tuleks legaliseerida, kuna “tulevikus tehakse seda niikuinii”, kuid olen veendunud, et kanepist tuleks rohkem rääkida, et meie ühiskond mõistaks paremini selle aine olemust ja võimalikke mõjusid. Seeläbi saaksid nii kanepitarvitajad kui ka nende lähedased riskidest rohkem teadlikud olla ja kaalutletud otsuseid teha. Mõistagi tähendab kanepist rääkimine ka diskussiooni kanepi legaliseerimise üle. Töö alguses tõin välja enda seisukoha, et ma ei võta kanepi legaliseerimise osas seisukohta, kuid arvan, et diskussioon peaks

toimuma. Olen ka praegu samal seisukohal ning lisan, et inimene, kes väidab kindlameelselt, et kanep kindlasti tuleks või ei tuleks täna Eestis legaliseerida, peaks debatiruumi ukse taha jääma jääma – täna puuduvad Eestis uuringud kanepi legaliseerimise võimalike mõjude kohta üheski valdkonnas ning usun siiralt, et kanepi legaliseerimise küsimuses peab otsus kooruma avaliku diskussiooni käigus. See diskussioon ei tohiks toimuda aga ainult ühe diskursuse raames.

Enesekriitika ja meetodi kriitika

Kriitiline diskursusanalüüs ei ole poliitiliselt neutraalne uurimismeetod. Kriitiline diskursusanalüüs eeldab uurijalt seda, et ta omab maailmast piisavalt terviklikku ülevaadet, mis lubab analüüsitava tekstis tuvastada moonutusi reaalsuse kirjeldamisel. Eriti oluline on see eeldus kanepi võimalikest terviseriskidest rääkides, kuna kritiseerin töös korduvalt nii autorite otsuseid kajastada kanepit ainult läbi vaimse tervise diskursuse kui ka keelelisi valikuid, mida vaimse tervise diskursuse raames riskidest rääkides tehti.

Olen täiesti kindel, et Eesti psühhiaatrid on kanepi terviseriskidest ja võimalikest negatiivsetest tagajärgedest teadlikud ega ning ma ei arva erinevalt näiteks Kaur Kenderist (Elu24, 2015), et kanep on täiesti ohutu taim – miski pole absoluutne. Kanepi terviseriskidest rääkides pean siiski oluliseks, et Eesti lugejad saaksid terviklikku ülevaate, mitte õpiksid kanepit tundma kui taime, mille tarvitamine toob kaasa psühhoosi. Kuigi olen püüdnud kogu töö ja analüüsi vältel distanseerida enda isiklike arvamusid tekstide sisust ja keskenduda vaid tekstides esinevatele keelelistele valikutele, võib minu seisukoht kanepi diskussiooni toetamise suhtes tähendada, et olen osasid tekste ületõlgendanud. Meetodi või õigemini enesekriitikanäide toon veel välja otsuse niivõrd suur valim moodustada, kuna struktuuri, sõnavara ja grammatika kategooriatele tuginev tekstianalüüs on äärmiselt põhjalik ja aeganõudev uurimismeetod.

Samuti ei saa kriitilisele diskursusanalüüsile kui uurimismeetodile toetudes teha üldistavaid järeldusi Eesti meediakajastuse kohta kanepist laiemalt – minu analüüs ja seega ka järeldused kehtivad ainult valimisse sattunud tekstide kohta. Kriitiline diskursusanalüüs jääb meetodina ka ainult tekstianalüüsi tasemel, kuigi diskursiivsete praktikate osas on võimalik meetodit oluliselt

laiendada. Siinkohal kritiseerin nii ennast kui ka meetodit, kuna tõenäoliselt oleks uurimisküsimuste valguses huvitav teada ka seda, kuidas ja miks meie ajakirjanikud kanepist kirjutama asuvad ning milline nende tekstide tootmisprotsess välja näeb.

Kokkuvõte

Uurimistöö ajendiks on kanepiga seotud muutused üleilmses narkopoliitikas ja diskussioon, mida need muutused võiksid Eesti ühiskonnas kaasa tuua. Eestis võiks arutelu ajendiks ja fookuseks olla ka meie senine narkopoliitika ning selle tulemused ja vajakajäämised. Et avaliku arvamuse kujundamisel mängib olulist rolli meedia, siis soovisin kanepiteemalisi meediatekste analüüsides välja selgitada, missugused diskursused kanepi kajastust mõjutavad ja kas siinses meedias avaldatud tekstide teemakäsitus on pigem diskussiooni lubav või keelav.

Tekstianalüüsi meetodina kasutasin kriitilist diskursusanalüüsi, mille abil kirjeldasin ja tõlgendasin tekste ja nendega seotud diskursiivseid ja sotsio-kultuurilisi praktikaid ja nende seoseid toetudes Fairclough' (1992) ja Kalmuse (2015) analüüsiskeemidele. Töö oli mahukas ning hõlmas lisaks tekstianalüüsile ka diskursiivsete ja sotsiaalsete praktikate analüüsi, et selgitada lisaks tekstides esinevatele diskursustele ja nende rakendamisele diskussiooni toetava või summutava käsitluse huvides ka seda, missugused võivad olla selliste praktikate laiemad mõjud meie ühiskonnale.

Analüüsist selgus, et kõige enam räägiti valimi tekstides kanepist läbi vaimse tervise diskursuse ning et diskursus esines peamiselt diskussiooni summutavas käsitluses. Diskussiooni suhtes negatiivseks asjaoluks ei olnud lihtsalt kanepi terviseriskidest ja näiteks vaimse häire avaldumise seosest rääkimine, vaid keelelised otsused, mida informatsiooni esitamises (ja väljajätmises) tehti. Kõige enam mõjutasid vaimse tervise diskursuse raames diskussiooni suhtes käsitlusteemade raamistamine ja modaalsus ehk see, millises kõneviisis terviseriske esitleti ja missuguse järelduseni teksti struktuuride abil lugejat suunati. Diskursiivsete praktikate analüüsi tulemusena ilmnes, et Eesti ajakirjanikud toetuvad vaimse tervise diskursuse raames eeskätt kanepi kohta avaldatud uuringutele ja siinsete psühhiaatrite ning teiste vaimse tervise ekspertide arvamustele, kuid mitte tarvitajate kogemustele ega arvamustele. Tarvitajate kogemusi oli mõnevõrra sisse toodud ühes tekstis, kus läbi tarvitajate sõnavõttude avati nii kanepi tarvitamise põhjuseid kui ka võimalikke negatiivseid tagajärgi. Seega ei olnud kanepitarvitajate sõnavõttud tingimata diskussiooni toetavad, vaid autori jaoks üllatavalt tasakaalukad. Juriidiline ja majanduslik

diskursus esinesid tekstides nii diskussiooni toetava kui ka summutava käsitluse raames ning tekstides, kus esines mitu diskursust, ei saanud läbivat ideoloogilist häälestatust diskussiooni toetamise või summutamise vastu välja tuua. Meelelahutuslikku diskursust esines tekstides kõige vähem ning läbivalt diskussiooni toetavas käsitluses.

Summary

This research is driven by the cannabis-related changes in global drug policy and the debate that these changes could lead to in Estonia. In Estonia, the motivation and focus of the discussion could also be our current drug policy, its results and shortcomings. As the media has a central role in shaping public opinion, I wanted to find out which discourses dominate and affect the coverage of cannabis and whether the approach to the cannabis topic in local media is permissive or prohibitive towards discussion about cannabis in general.

I used critical discourse analysis as a method of text analysis to describe and interpret texts and related discursive and socio-cultural practices and their connections based on Fairclough's (1992) and Kalmus's (2015) analysis schemes. The analysis was extensive and included, in addition to text analysis, the analysis of discursive and social practices related to the production of these texts, to explain not only the discourses in the texts and their application in order to support or silence discussion, but also what the wider implications of such practices could be in our society.

The analysis revealed, that in the sample texts, cannabis was most covered through the mental health discourse, and the discourse was most prevalent in texts with discussion-supproaching approaches. The negative aspect toward discussion was not simply talking about the health risks of cannabis and, for example, the link between mental illness, but the linguistic decisions that were made when presenting (and omitting) information. In the context of mental health discourse, the discussion was most influenced by the framing and modality of the topics, i.e. the way in which health risks were presented and the conclusion to which the reader was guided by the structures of the text. Legal and economic discourse appeared in the texts both in approaches of supporting and suppressing the discussion, and in texts where there were several discourses, it was not possible to point out a pervasive ideological attitude against supporting or silencing the discussion. Cultural (entertainment) discourse occurred the least in the texts and throughout the discussion in a supportive approach.

As a result of the analysis of discursive practices, it became clear that when writing about cannabis mental through health discourse, Estonian journalists rely primarily on published research on cannabis and the opinions of local psychiatrists and other mental health experts, but not on the experiences or opinions of users. The experiences of users were somewhat introduced in one text, where both the reasons for using cannabis and the possible negative consequences were revealed through users' speeches. Thus, the speeches of cannabis users were not necessarily supportive of the discussion, but surprisingly balanced for the author.

Kasutatud kirjandus

Angell, T. (2020). Joe Biden Is Frustrated People Think He Still Believes Marijuana Is A Gateway Drug. *Forbes*, 6. märts. Kasutatud 22. detsember, <https://www.forbes.com/sites/tomangell/2020/03/06/joe-biden-is-frustrated-people-think-he-still-believes-marijuana-is-a-gateway-drug/>

Anvelt, K. Poom, R. (2017). Elmar Vaher: peame probleemsete noortega koos tegelema, vangipanek neid ei aita. *Eesti Päevaleht*. 22. September,. Kasutatud 16.12.2020, <https://epl.delfi.ee/artikkel/79578506/elmar-vaher-peame-probleemsete-noortega-koos-tegelema-vangipanek-neid-ei-aita?>

Black, A. D. (2007). The war on people: Reframing the war on drugs by addressing racism within american drug policy through restorative justice and community collaboration. *University of Louisville Law Review*, 46(1), 177-198.

BNS. (2018). Ministrid ei pea kanepi legaliseerimise teemat Eestis aktuaalseks. *Postimees*, 18. oktoober. Kasutatud 09.01.2021, <https://poliitika.postimees.ee/6432322/ministrid-ei-pea-kanepi-legaliseerimise-teemat-estis-aktuaalseks>

Calabria, B., Degenhardt, L., Hall, W., & Lynskey, M. (2010). Does cannabis use increase the risk of death? Systematic review of epidemiological evidence on adverse effects of cannabis use. *Drug and alcohol review*, 29 (3), 318-330. Kasutatud 16.12.2020, <https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2009.00149.x>

Curran, H., Freeman, T., Mokrysz, C. *et al.* Keep off the grass? Cannabis, cognition and addiction. *Nat Rev Neurosci* 17, 293–306. Kasutatud 12.12.2020, <https://doi.org/10.1038/nrn.2016.28>

DATAUNODC. (i.a.). Drug related deaths and mortality rates in Europe. *United Nations Office on Drugs and Crime*. Kasutatud 12.12.2020, <https://dataunodc.un.org/drugs/mortality/europe>

Delfi.ee. (2013). Eesti on narkosurmade osakaalult Euroopas esimene. *Delfi*, 28. mai. Kasutatud 14.12.2020, <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/eesti-on-narkosurmade-osakaalult-euroopas-esimene?id=66201082>

DISA. (2021). MAP OF MARIJUANA LEGALITY BY STATE. *DISA koduleht*. Kasutatud 13.01.2021, <https://disa.com/map-of-marijuana-legality-by-state>

Drug-related deaths and mortality rates in Europe | dataUNODC. (n.d.). Kasutatud 6. detsember 2020, <https://dataunodc.un.org/drugs/mortality/europe>

Elu24. (2015). Kaur Kender: kanepisuitsetaja ei peksa oma naist ega löö sõpra kirvega! *Elu24.ee*, 17. september. Kasutatud 20.05.2021, <https://www.elu24.ee/3332235/kaur-kender-kanepisuitsetaja-ei-peksa-oma-naist-ega-loo-sopra-ki-rvega>

Elu24. (2019). Ekspert: kanep sisaldab praegu rohkem sõltuvust tekitavat ainet kui vanasti. *Postimehe terviseportaal*, 19. juuni. Kasutatud 22. detsember, <https://tervis.elu24.ee/6710562/ekspert-kanep-sisaldab-praegu-rohkem-soltuvust-tekitavat-ainet-kui-vanasti>

ERR. (2011). POOLT JA VASTU. Kanepi legaliseerimine. *Raadio 2*, 7. oktoober. Kasutatud 11.01.2021, <https://arhiiv.err.ee/vaata/poolt-ja-vastu-kanepi-legaliseerimine>

ERR. (2015). Ajakirjanduse köögipool: kanepiaktivisti sõimukirjad “Pealtnägijale”. *Postimees*, 26. oktoober. Kasutatud 08.01.2021,

<https://www.postimees.ee/3375015/ajakirjanduse-koogipool-kanepiaktivisti-soimukirjad-pealtna-gijale>

ERR. (2019). Suud puhtaks: Kanepi legaliseerimine. *ERR*, 19. november. Kasutatud 11.01.2021, <https://arhiiv.err.ee/vaata/suud-puhtaks-kanepi-legaliseerimine>

Filippov, J. (2008). Eesti juhib narkosurmade Euroopa edetabelit. *Eesti Ekspress*, 6. november. Kasutatud 14.12.2020, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/27682925/eesti-juhib-narkosurmade-euroopa-edetabelit?>

Grünfeldt, I. (2019). Kust leida abi narkootikumide tarvitamisest loobumiseks? *Virumaa Teataja*, 25. november. Kasutatud 13.01.2021, <https://virumaateataja.postimees.ee/6834864/kust-leida-abi-narkootikumide-tarvitamisest-loobumiseks>

Gavronski, A. (2015) "Pealtnägija" suurküsitlus – vaata, mida arvavad riigikogulased kanepi legaliseerimisest. *ERR*, 14. oktoober. Kasutatud 15.05.2021, <https://www.err.ee/547243/pealtnagija-suurkusitlus-vaata-mida-arvavad-riigikogulased-kanepi-legaliseerimisest>

Guxensa, M. Nebot, M. Ariza, C. Ochoa, D. (2007). Factors associated with the onset of cannabis use: a systematic review of cohort studies. *Gaceta Sanitaria*. Volume 21, Issue 3. Lk 252-260. Kasutatud 22. detsember, <https://doi.org/10.1157/13106811>

Hall, W. Degenhardt, L. (2009). Adverse health effects of non-medical cannabis use. *The Lancet*. Volume 374, Issue 9698. Lk 1383-1391. Kasutatud 06.01.2021, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)61037-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)61037-0).

High Times. (i.a.). People Archives. *High Times*. Kasutatud 12.01.2021, <https://hightimes.com/culture/people/>

Hyman, S. M. Sinha, R. (2009). Stress-related factors in cannabis use and misuse: Implications for prevention and treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment*. Volume 36, Issue 4. Lk 400-413. Kasutatud 22. detsember, <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2008.08.005>

Jaagant, U. (2011). Üleilmne raport: narkopoliitikat peaks muutma. *Eesti Päevaleht*, 7. juuni <https://epl.delfi.ee/eesti/uleilmne-raport-narkopoliitikat-peaks-muutma?id=51298303>

Kalmus, V. (2015). *Diskursusanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 06.12.2020, <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>

Kangur, T. (2019). *NARKOTEMAATIKA KAJASTUSED EESTI AJALEHTEDES JA ALTERNATIIVMEEDIAS 2018. AASTAL*. Tartu Ülikool. Kasutatud 10.11.2020, <http://hdl.handle.net/10062/64581>

Kirby, T. Barry, A. E. (2012). Alcohol as a Gateway Drug: A Study of US 12th Graders. *Journal of School Health*, Volum 82, Issue 8. Lk 371-379. Kasutatud 22. detsember, <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2012.00712.x>

Kirsten Bell, Helen Keane. (2014). All gates lead to smoking: The ‘gateway theory’, e-cigarettes and the remaking of nicotine. *Social Science & Medicine*. Volume 119. Lk 45-52. Kasutatud 22.12.2020, <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.08.016>.

Kuus, A. (2008). Kanep on alaealistele alkoholist kättesaadavam. *Postimees*, 31. märts. Kasutatud 12.01.2021, <https://www.postimees.ee/1776283/kanep-on-alaelistele-alkoholist-kattesaadavam>

Kärmas, M. (2015). Psühhiaater: kanepi tarbimine on otseselt seotud paranoilise skisofreenia vallandumisega. *ERR*, 2. detsember. Kasutatud 06.01.2021, <https://www.err.ee/550216/psuhhiaater-kanepi-tarbimine-on-otseselt-seotud-paranoilise-skisofreenia-vallandumisega>

Lakson, P. (2015). Allikmaa ERRi juhtide koosolekul: kutsun üles ignoreerima kanepi pooldajaid. *Postimees*, 27. oktoober. Kasutatud 08.01.2021, <https://www.postimees.ee/3377441/allikmaa-erri-juhtide-koosolekul-kutsun-ules-ignoreerima-kanepi-pooldajaid>

Luts, P. (2018). Narkosurmade arv oli mullu viie aasta kõrgeimal tasemel. *ERR*, 22. jaanuar. Kasutatud 12.12.2020, <https://www.err.ee/655558/narkosurmade-arv-oli-mullu-viie-aasta-korgeimal-tasemel>

Lõhmus, L. Abel-Ollo, K. (2018). Euroopa narkootikumide tarvitamise veebiküsitluse meetodika ja esmased tulemused. *Tervise Arengu Instituut*. Kasutatud 13.01.2021, <https://www.tai.ee/et/terviseandmed/uuringud/download/530>

Maailma Tervishoiuorganisatsioon. (1993). *Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon RHK-10*. Maailma Tervishoiuorganisatsioon. Kasutatud 08.01.21, <https://www.kliinikum.ee/psyhhiaatrikliinik/lisad/ravi/RHK/RHK-10.html>

Majandus24. (2019). *Graafik: kus kasvab Eestis kõige rohkem kanepit?* *Postimees*, 21. juuli. Kasutatud 17.12.2020, <https://majandus24.postimees.ee/6733963/graafik-kus-kasvab-eestis-koige-rohkem-kanepit>

Maran, K. (2016). Uuringud näitavad kanepi tarvitamise seost psühhooside ja vaimsete häiretega. *Postimees*, 6. oktoober. Kasutatud 06.01.2021, <https://heureka.postimees.ee/3863325/uuringud-naitavad-kanepi-tarvitamise-seost-psuhhooside-ja-vaimsete-hairetega>

Masso, J., Eamets, R. ja Philips, K. (2004). *Where Have All the Jobs Gone? Gross Job Flows in Estonia*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Measham, F. C. (2019). Drug safety testing, disposals and dealing in an English field: Exploring the operational and behavioural outcomes of the UK's first onsite 'drug checking' service. *International Journal of Drug Policy*, 67, 102-107. Kasutatud 13.01.2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0955395918302755?via%3Dihub>

Melberg, H.O., Jones, A.M. & Bretteville-Jensen, A.L. (2010) Is cannabis a gateway to hard drugs?. *Empir Econ* 38, 583–603. <https://doi.org/10.1007/s00181-009-0280-z>

Mihkels, M. (2020). Psühhiaater teeb Kaljulaidi narkopuhtuse kontrolli idee maatasa: "Muidu korralik inimene ajab haiget juttu!". *Tervisegeenius*, 19. detsember. Kasutatud 13.01.2021, <https://tervise.geenius.ee/eksklusiiiv/kaljulai-di-narkopuhtuse-kontrolli-idee-teeb-psuhhiaater-maatasa-muidu-korralik-inimene-ajab-haiget-juttu/>

Mitchell, O., & Caudy, M. S. (2015). Examining racial disparities in drug arrests. *Justice Quarterly*, 32(2), 288-313. Kasutatud 12.01.2021, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07418825.2012.761721>

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. (08.01.2020). Riigi Teataja I. Kasutatud 07.12.20, <https://www.riigiteataja.ee/akt/108012020012?leiaKehtiv>

Ots, M. (2019). Fentanüüli-jõukude tabamine tõi narkosurmade arvu kolmekordse vähenemise. *ERR*, 23. mai. Kasutatud 12.12.2020, <https://www.err.ee/944784/fentanuuli-joukude-tabamine-toi-narkosurmade-arvu-kolmekordse-va-henemise>

Pagano, A. (2020). The racist origins of marijuana prohibition. *Business Insider*, 4. november. Kasutatud 12.01.2021, <https://www.businessinsider.com/racist-origins-marijuana-prohibition-legalization-2018-2?op=1>

Paimre, M. (2020). Marianne Paimre: kanep – majanduse mootor või rahvatervise nuhtlus. *Postimees*, 17. detsember. Kasutatud 10.01.2020,

<https://leht.postimees.ee/7134823/marianne-paimre-kanep-majanduse-mootor-voi-rahvatervise-nuhtlus>

Philips, L., Jorgensen, M. K. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications Ltd.

Postimees. (2019). Seisukohad: erakonnad ütlevad kanepile ei. *Postimees*, 14. august. Kasutatud 09.01.2021, <https://arvamus.postimees.ee/6752816/seisukohad-erakonnad-utlevad-kanepile-ei>

Päärt, V. (2019). Kangem kanep viib noori psühhiaatriahaiglasse. *Postimees*, 21. september. Kasutatud 06.01.2021, <https://leht.postimees.ee/6782943/kangem-kanep-viib-noori-psuhhiaatriahaiglasse>

Reuter, P. (2013). Why Has US Drug Policy Changed So Little over 30 Years? *Crime and Justice*, 42(1), 75-140. doi:10.1086/670818

Rudi, H. (2018). Uus suund karistuspoliitikas: kanepitarvitajad saadetakse nõustamisele. *Postimees*, 24. aprill. Kasutatud 13.01.2021, <https://www.postimees.ee/4477609/uus-suund-karistuspoliitikas-kanepitarvitajad-saadetakse-nouustamisele>

Rüütel, E. (2006). ERIK RÜÜTEL: Kaif sellest, et ei ole kaifis. *Eesti Päevaleht*, 29. mai. Kasutatud 10.05.2021, <https://epl.delfi.ee/artikkel/51040432/erik-ruutel-kaif-sellest-et-ei-ole-kaifis>

Sander, M. (2009). Keelatud kanep mõjub ohutumalt kui seadustatud alkohol ja tubakas (pikk versioon). *Eesti Ekspress*, 8. august. Kasutatud 08.01.2021, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/27690613/keelatud-kanep-mojub-ohutumalt-kui-seadustatud-alkohol-ja-tubakas-pikk-versioon>

Sarv, H. (2020). Koroonapiirangute leevenemine on narkootikumid turule tagasi toonud. *ERR*, 16. oktoober. Kasutatud 07.01.2021, <https://www.err.ee/1148190/koroonapiirangute-leevenemine-on-narkootikumid-turule-tagasi-toonud>

Sepp, A. Metsmaa, M. (2019). Kanepiõlist on saanud hitt-toode. *Saarte Hääl*. 2. juuli. Kasutatud 22. detsember, <https://saartehaal.postimees.ee/6734161/kanepiolist-on-saanud-hitt-toode>

Silm, S. Luud, A. (2015). Kanep muutub Tartu koolinoorte hulgas järjest populaarsemaks. *Õhtuleht*, 1. november. Kasutatud 22. detsember, <https://www.oh tuleht.ee/701596/oh tulehe-video-kanep-muutub-tartu-koolinoorte-hulgas-jarjest-populaarsemaks>

Skuin, M. (2011). Noored: kanep on kättesaadavam, kui vanemad arvatagi oskavad. *Delfi Naistekas*, 12. juuli. Kasutatud 12.01.2021, <https://naistekas.delfi.ee/kodu/lapsed/noored-kanep-on-kattesaadavam-kui-vanemad-arvatagi-oskavad?id=49451995>

Tamson, M. (2019). Eesti 15-16-aastaste kooliõpilaste kanepi tarvitamine ja sellega seotud tegurid 2003-2015. *Tartu Ülikool*. Kasutatud 07.01.2021, https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/65480/MA_Merili_Tamson_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tervise Arengu Instituut. (i.a.a). *Fentaniüül*. Kasutatud 17.12.2020, <https://www.narko.ee/ained/fentanuul-metuulfentanuul-ehk-valge-hiinlane-3-metuulfentanuul-ehk-valge-parslane-karfentanuul-akruulfentanuul-furanuulfentanuul/>

The Economist. (2019). *How Estonia became the drug-overdose capital of Europe*. 12. november. Kasutatud 17.12.2020,

<https://www.economist.com/graphic-detail/2019/11/12/how-estonia-became-the-drug-overdose-capital-of-europe>

Trang, T., Sutak, M., Quirion, R., & Jhamandas, K. (2002). The role of spinal neuropeptides and prostaglandins in opioid physical dependence. *British Journal of Pharmacology*, 136(1), 37-48. Kasutatud 13.01.2021, <https://bpspubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1038/sj.bjp.0704681>

US Department of Justice. (i.a.). *Title 21 United States Code (USC) Controlled Substances Act*. Kasutatud 12.01.2021, <https://www.deadiversion.usdoj.gov/21cfr/21usc/811.htm>

Zirnask, V. (2018). POOLT JA VASTU: Kas Eestis tuleks kanep legaliseerida nagu Kanadas? *Eesti Päevaleht*, 20. oktoober. Kasutatud 13.01.2021, <https://epl.delfi.ee/artikkel/84039340/poolt-ja-vastu-kas-eestis-tuleks-kanep-legaliseerida-nagu-kanadas?>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

1. Mina, Joonas Alliksaar, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kriitiline diskursusanalüüs kanepi meediakajastusest Eestis“, mille juhendaja on Kaspar Kruup, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Joonas Alliksaar

24.05.2021